

SOCIETATEA ACADEMICĂ HYPERION
UNIVERSITATEA HYPERION
FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE,
SOCIOLOGIE ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

**SESIUNEA
DE
COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE**

**ȘTIINȚE POLITICE, SOCIOLOGIE
2012**

EDITURA VICTOR
București, 2012

Comitet director:

Prof.univ.dr. Sever Spânulescu, rectorul Universității Hyperion
Prof.univ.dr. Anca Gheorghiu, Universitatea Hyperion
Prof.univ.dr. Ștefan Păun, Universitatea Hyperion
Conf.univ.dr. Corina Ene, Universitatea Hyperion
Conf.univ.dr. Iulian Cârțână, Universitatea Hyperion
Conf.univ.dr. Dorel Bahrin, Universitatea Hyperion

Comitetul de Redacție:

Prof.univ.dr. Dumitru Mazilu, Universitatea Hyperion
Prof.univ.dr. Nica Constantin, Institutul de Științe Politice și Relații
Internaționale
Prof.univ.dr. Leonida Moise, Universitatea Hyperion
Prof.univ.dr. Dănuț Mircea Chiriac, Universitatea Hyperion
Prof.univ.dr. Ioana Golu, Universitatea Hyperion
Prof.univ.dr. Constantin Buse, Universitatea București
Prof.univ.dr. Marius Hanganu, Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”
Prof.univ.dr. Valentin Ciorbea, Universitatea „Ovidius”, Constanța
Prof.univ.dr. Sergiu Tămas, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Prof.univ.dr. Jipa Rotaru, Universitatea Hyperion
Lector.univ.dr. Alice Iancu, Universitatea Hyperion
Lector.univ.dr. Ioana Alexe, Universitatea Hyperion
Lector.univ.dr. Florin Grecu, Universitatea Hyperion

Secretariat științific:

Lector.univ.dr. Alice Iancu, Universitatea Hyperion – redactor șef
Lector.univ.dr. Ioana Alexe, Universitatea Hyperion

Dezbateri contemporane
în știința politică și sociologie

– 31 mai 2012 –

Volum coordonat de:
Conf.univ.dr. Dorel Bahrin

ISSN 1844-4946

Partea I

NEVOIA DE SECURITATE ȘI DREPTURILE OMULUI

Conf.univ.dr. BHRIN Dorel

Abstract: *Human Rights and Human Security.* *One of the security paradigms of the twenty-first century has at its core the following question: how to keep intact the nucleus of fundamental civil and political rights, given that, as analysts of globalization believe, there is a tendency or fear that, for added security or a minimum guaranteed security, some fundamental civil and political rights could suffer some limitations or restrictions? Lately the relevant debates have been complicated by the invoked right to humanitarian intervention or preemptive intervention. The present article argues that the two sides of fundamental rights and security (individual, collective or international security) should not be viewed in opposing terms, while new developments should be addressed within an updated UN judicial framework and a culture appreciative of human rights should be promoted.*

Keywords: *security, human rights, fundamental freedoms, humanitarian intervention, military intervention*

Perioada scursă după evenimentele din 11 septembrie 2001 a promovat în prim planul vieții internaționale o nouă paradigmă – respectarea drepturilor omului prin prisma satisfacerii nevoii de securitate.

Această paradigmă are rădăcini adânci chiar de la lansarea conceptului modern de drepturi fundamentale ale cetățeanului, odată cu revoluția franceză din 1789, respectiv Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului¹ din 26 august 1789.

Declarația i-a avut ca „părinți fondatori” – promotori și predecesori ai spiritului revoluției franceze – pe Jean Jacques Rousseau, Voltaire și Diderot și a fost influențată de Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii, adoptată la 4 iulie 1776, prin faimosul ei preambul: Noi considerăm aceste adevăruri evidente, că toți oamenii sunt egali, că ei sunt înzestrați de Creator cu anumite Drepturi inalienabile, că printre acestea sunt Viața, Libertatea și Căutarea Fericirii. Că, pentru a asigura aceste drepturi, Guverne sunt instituite printre oameni, izvorând puterile lor doar din consimțământul celor guvernați. Că atunci când orice formă de guvernare devine distructivă acestor scopuri, este dreptul poporului de a o modifica sau elimina, și să instituie o nouă Guvernare, stabilindu-i fundația pe astfel de principii și organizându-i puterile în asemenea formă, încât să producă Siguranță și Fericire.

Astfel Jean Jacques Rousseau în *Contractul social*, lansat în 1762, definea (contrar unor interpretări voite sau mai puțin voite restrictive) astfel contractul social: „Problema esențială este găsirea unei forme de asociere care să apere și să protejeze cu toată forța comună persoana și bunurile fiecărui asociat și în cadrul căreia fiecare dintre ei, unindu-se cu toți să nu asculte totuși decât de el însuși și să rămână tot atât de liber ca și mai înainte.”

„Traducând” definiția filosofului, rezultă faptul că, persoanele libere care aleg statutul de cetățeni, acceptă ca drepturile lor naturale să fie transformate în drepturi convenționale, egale pentru toți (acceptă ca libertatea naturală să o transforme în libertate convențională), dar transformarea trebuie să se facă în valoare echivalentă. Deci conceptul de libertate rămâne o valoare fundamentală și integrală. Interpretarea făcută de unii doctrinari că, Rousseau prin contractul social ar fi fost de acord ca cetățeanul să cedeze o parte din drepturile lui naturale pentru un plus de securitate individuală este greșită – chiar dacă în fapt acest fenomen poate sau are loc, uneori, cu sau fără consimțământul cetățeanului.

Sociologul și filozoful german Ralf Dahrendorf, trecând în revistă evoluția conceptului de contract social și subliniind concepția

liberală al lui Keynes din anii '30 ai secolului trecut privind definirea contractului social (5 puncte: pacifismul, probleme ale modului de guvernare – mai mult statul văzut însă prin prisma corporatismului, emanciparea femeilor, lupta împotriva consumului de droguri și controlarea și dirijarea conștientă a mecanismelor economice în interesul dreptății și stabilității) ajunge la definirea noului concept de contract social – al anilor '90, care în viziunea sa ar consta în crearea celui cadru legislativ și funcțional pentru dezvoltarea unei societăți civile active.

Privind conceptul de securitate, art. 2 din Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului prevedea: „Scopul fiecărei asociații politice este conservarea drepturilor naturale și inalienabile ale omului. Aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea, dreptul la siguranță și la rezistență la opresiune”.

Problematica securității individuale și colective a fost reluată și dezvoltată în Carta ONU (26 iunie 1945) și în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948 .

Înainte de a aborda însă tema de bază dorim să precizăm faptul că, deși împărtășim opinia potrivit căreia clasificarea drepturilor nu trebuie interpretată ca o ierarhizare a lor (prof. Gheorghe Iancu), totuși dorim să precizăm faptul că, așa cum reiese și dintr-un important acord internațional, în cadrul fiecăreia din cele 3 mari generații de drepturi (civile și politice, economice și social-culturale și de solidaritate), fiecare din generațiile de drepturi are și un nucleu dur, care reprezintă esența drepturilor respective și care trebuie sau ar trebui să se regăsească în mod obligatoriu în toate constituțiile țărilor lumii, ca drepturi și libertăți fundamentale și cu o interpretare și aplicare, pe cât posibil, comune. Este de fapt ceea ce a reușit să facă Uniunea Europeană, adoptând în forma sa consolidată, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – 2007 (2007/C 303/01), dispunând Comisiei să publice și modul de interpretare oficială a Cartei (2007/C 303/02). Carta este primul document internațional care reunește în mod unitar cele trei generații de drepturi, respectiv civile și politice, economice și social-culturale și de solidaritate.

Apreciem că, doctrina românească privind dreptul constituțional, în explicarea articolelor constituționale privind drepturile și libertățile fundamentale ar trebui să facă o mai accentuată trimitere și la interpretările oferite de Cartă și chiar să tranșeze problematica supremației Constituției (art. 1 alin. 5 din Constituție), în raport cu prevederile dreptului Uniunii Europene și ale Tratatului de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007.

În contextul considerațiilor de mai sus, apreciem (opinia autorului) că nucleul dur al primei generații de drepturi este dat de chiar primele trei dimensiuni ale prevederilor Constituției franceze din 1793 – *Égalité, Liberté, Sûreté et Propriété*.

Rezultă că, nucleul dur al primei generații de drepturi vizează: libertatea (libertățile), egalitatea, securitatea upgradat de Uniunea Europeană cu un nou dreptul fundamental – dreptul la demnitate .

Problema fundamentală, în contextul temei abordate, ar fi cum să păstrăm neatins nucleul dur al drepturilor fundamentale civile și politice, în condițiile în care, așa cum apreciază și unii analiști de marcă ai fenomenului globalizării (Fukuyama, Toffler, David Korten etc.) există tendința sau temerea ca, pentru un plus de securitate sau pentru un minim de securitate garantat, unele drepturile fundamentale civile și politice ar putea suferi unele limitări sau îngrădiri.

Între asigurarea unei cât mai eficiente securități individuale – ca componentă a domeniului de securitate dar și ca drept fundamental (a se vedea și prevederile art. 23 alin. 1 din Constituția României) și garantarea și asigurarea efectivă a libertății, egalității și demnității persoanei fizice, trebuie găsit un echilibru, cu atât mai mult cu cât acestea fac parte din același nucleu dur al drepturilor civile și politice. Ele nu trebuie privite astăzi ca două concepte antitetice, pentru că securitatea (individuală, colectivă sau internațională), pe de-o parte, și drepturile omului, pe de altă parte, trebuie să se completeze și să se potențeze reciproc.

Ținem să remarcăm totuși că (cu putere de exemplu), pe străzile din București au apărut tot mai multe camere de supraveghere video montate și funcționale în sistem „Big Brother” care sperăm să

fie amplasate doar pentru a asigura un plus de prevenție și de securitate rutieră și nu pentru supravegherea cetățenilor până la limita legalității.

Problematika se complică mai mult când abordăm însă conceptul de securitate colectivă sau internațională prin prisma dreptului la intervenție umanitară, concept care s-a modulat, după evenimentele de la 11 septembrie 2001 în „dreptul la intervenție” și/sau „obligația la intervenție”. Aceste noi concepte sunt neînșușite unanim atât de doctrina dreptului internațional cât și de organismele internaționale în domeniu, dar aplicate în mai multe situații de criză internă sau internațională și tinzând să devină o practică.

De aceea, pentru a limita eventualele abuzuri, prin simpla invocare a dreptului la intervenție umanitară sau a dreptul la intervenție preventivă, această problematică ar trebui reglementată din punct de vedere juridic la nivel ONU.

Într-adevăr, pe de o parte, acest tip de intervenție poate fi utilizat ca un instrument de implementare sau de respectare (chiar și folosind forța) a drepturilor omului și a dreptului internațional umanitar în cazul conflictelor (armate) interetnice de pe teritoriul unui stat sau a mai multor state. Pe de altă parte însă, această practică reprezintă o amenințare la adresa suveranității statelor și implicit la adresa respectării principiului neintervenției (neamestecului în afacerile interne ale altor state, principiu promovat de Procesul Helsinki).

Intervenția umanitară este considerată, din punct de vedere al dreptului internațional umanitar, intervenția (în cadrul unui conflict armat), care se prevalează de o serie de mijloace, inclusiv forța armată, în scopul opririi încălcării drepturilor omului și a restabilirii și menținerii păcii. Dacă această intervenție nu primește acceptul guvernului statului pe teritoriul căruia are loc conflictul, ea poate fi definită ca o intervenție umanitară în forță.

Elaborarea cadrului juridic referitor la intervenția militară umanitară sau la intervenția militară în scop de prevenție (pentru a preveni de exemplu un eventual atac terorist) va trebui realizat în urma unor dezbateri care să ia în calcul toate implicațiile unei astfel de

acțiuni (fiind abordată atât prin prisma respectării drepturilor omului dar și prin prisma redefinirii conceptului de suveranitate).

În paralel cu formarea și dezvoltarea unei culturi de securitate, noile sfidări și paradigme ale vieții internaționale ne obligă să veghem și să încurajăm, prin mijloace legislative dar în primul rând prin cele specifice societății civile, dezvoltarea unei culturi a drepturilor omului.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bahrin, Dorel, *Politici și strategii de securitate*, Editura Victor, București 2011.
2. Bettati, Mario & Kouchner, Bernard, *Le devoir d'ingérence*, Denoël, Paris, 1987.
3. Centrul de Drept Internațional Umanitar al Armatei, *Drept internațional umanitar și protecția persoanelor în caz de conflict armat* (culegere de texte internaționale), Ploiești, 2006.
4. Dahnrendorf, Ralf, *Conflictul social modern. Eseu despre politica libertății*, Editura Humanitas, București, 1997.
5. Iancu, Gheorghe, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura CH Beck, București, 2010.
6. Onica-Jarka, Beatrice, *Drept internațional umanitar*, Editura Universul Juridic, București, 2009.
7. Rousseau, Jean Jacques, *Contractul social*, Editura Mondero, București, 2007.
8. Tănăsescu, Simina Elena, *Principiul egalității în dreptul românesc*, Editura All Beck, București, 1999.

NESUPUNEREA CIVICĂ ȘI CONSOLIDAREA DEMOCRAȚIEI

Lector univ.dr. IANCU Alice

Abstract: *Civic Disobedience and the Consolidation of Democracy.* The present article briefly sketches an argument for civil disobedience in the context of consolidating democracies such as Romania. Two main arguments are offered: that civil disobedience is just and that civil disobedience is beneficial for democracy. For this I present two accounts: one developed by David Lefkowitz in *On a Moral Right to Civil Disobedience*, and one developed by William Smith in *Civil Disobedience and the Public Sphere*. I then briefly illustrate these arguments in a Romanian context, arguing for a positive understanding of civil disobedience

Keywords: *civil disobedience, liberal democracy, political participation, moral right.*

Cum poate fi înțeleasă nesupunerea civică în contextul democrațiilor în curs de consolidare? Aceasta este întrebarea principală a articolului de față. Fără pretenția de a trata exhaustiv subiectul, scopul meu este să indic câteva modalități de abordare a nesupunerii civice drept un tip de acțiune dreaptă, contribuind la consolidarea unui sistem democratic și la dezvoltarea unei culturi democratice. Nu voi aborda nesupunerea civică în contexte nedemocratice, ci în cadrul democrațiilor mai mult sau mai puțin consolidate, în special raportat la contextul românesc.

Prin „nesupunere civică” denumesc în acest articol „nesupunerea deliberată față de o lege sau mai multe legi ale unui stat cu scopul de a

promova o schimbare în legile și politicile statului respectiv”¹. Voi aborda argumentele dezvoltate de David Lefkowitz în *On a Moral Right to Civil Disobedience*, argumente privind nesupunerea civică drept tip de acțiune dreaptă, ilustrând apoi câteva posibilități de interpretare ale acestor argumente în context românesc. Apoi voi prezenta argumentele dezvoltate de William Smith în *Civil Disobedience and the Public Sphere* privind nesupunerea civică drept acțiune

1. Nesupunerea civică ca acțiune dreaptă și benefică din punct de vedere democratic

La prima vedere nesupunerea civică intră în contradicție cu cerința de a respecta legile unui stat democratic (după cum am precizat la început, nu abordez în acest articol situațiile în care nesupunerea civică are loc într-un context nedemocratic). Voi expune și analiza argumentele lui David Lefkowitz privind nesupunerea civică ca acțiune dreaptă. Fără pretenția de a examina exhaustiv toate argumentele sale, voi încerca să punctez anumite aspecte și modul în care acestea ar putea contura înțelegerea nesupunerii civice în contextul democrațiilor aflate în proces de consolidare.

Într-un stat în care autoritatea politică nu își poate justifica legitimitatea, adică într-un stat nedemocratic, argumentul în favoarea dreptului la nesupunere civică nu este unul dificil de construit. Cum însă poate fi susținut un astfel de drept în cazul societăților democratice?

Lefkowitz recunoaște aparenta contradicție între dreptul la nesupunere civică și cerința de respectare a legilor într-o democrație². Însă oferă două posibile cazuri în care o astfel de contradicție este doar aparentă. Într-un prim caz datorită de a respecta legea poate fi în anumite situații mai puțin importantă decât alte considerații morale,

¹ David Lefkowitz, *On a Moral Right to Civil Disobedience*, Ethics 117 (January 2007), p. 204

² *Ibidem*, p. 205

care ar favoriza sau chiar cere, din punct de vedere etic, o acțiune ilegală. Într-un al doilea caz datoria de a respecta legea, funcționând drept regulă preventivă, poate să nu excludă posibilitatea unor acțiuni ilegale considerate drepte. Astfel, în anumite condiții, nesupunerea civică poate fi compatibilă cu datoria de a respecta legea¹.

Lefkowitz propune o teză mai puternică: nesupunerea civică nu este numai legitimă în anumite condiții într-un stat democratic, ea este chiar un drept moral, în anumite circumstanțe. Nu orice tip de nesupunere civică s-ar înscrie într-o asemenea premisă, ci un tip de nesupunere mai îngust, pe care Lefkowitz o numește „nesupunere publică”². Această nesupunere publică este abordată de Lefkowitz în contextul statelor democratice și liberale, singurele state care ar avea autoritate politică legitimă. În cadrul acestor state cetățenii au un drept moral la participare politică și este presupusă cerința unui tip sau altul de acțiune colectivă³.

Acest drept moral la participare politică legitimează cel puțin anumite forme de nesupunere publică, în anumite situații. Voi detalia în special situația în care, după un anumit timp acordat deliberărilor, o anumită decizie este luată în ceea ce privește legislația unui anumit stat. În cadrul deliberărilor presupunem două tabere opuse: o majoritate câștigătoare și o minoritate care pierde, raportat la o anumită prevedere legală. Minoritatea poate invoca faptul că, dacă deliberările ar fi durat mai mult, propunerea sa ar fi fost cea câștigătoare. Într-o asemenea situație „dreptul moral la participare politică ar trebui înțeles drept dând naștere altor două drepturi morale, un drept de a participa la procesul de luare a deciziilor, de exemplu prin votul într-o procedură de vot majoritar, și un drept de a continua contestarea deciziei luate printr-o asemenea procedură într-o varietate de feluri, inclusiv un tip îngust de nesupunere civică”⁴. În condițiile în care

¹ David Lefkowitz *On a Moral Right to Civil Disobedience*, Ethics 117 (January 2007), pp. 205-206

² *Ibidem*, p. 206

³ *Ibidem*, p. 206-209

⁴ *Ibidem*, p. 213

Într-un stat just caracterul legilor trebuie să fie cât mai puțin arbitrar, este preferabil ca cetățenii să aibă dreptul să își exercite dreptul la nesupunere civică. Acest drept nu presupune însă nerecunoașterea legitimității legilor sau acțiune în vederea satisfacerii propriului interes. Mai degrabă „un cetățean al unui stat liberal-democrat are o obligație morală față de legile acestuia, însă nu este tradiționala „datorie de a respecta legea” ci mai degrabă o disjunctă „datorie de a respecta legea sau de a se implica în nesupunere civică”¹.

Nesupunerea civică abordată de Lefkowitz este esențial un act de comunicare sau participare politică. Astfel ea este acceptată numai dacă agenții implicați consideră că prin propriile acțiuni comunică propriile credințe decidenților politici și celorlalți cetățeni, pentru a promova o anumită schimbare legislativă. De asemenea, nesupunerea civică nu poate fi coercitivă, în sensul în care nu uzurpă autoritatea statului pentru a câștiga schimbările cerute. În același timp cetățenii care desfășoară activități de nesupunere civică trebuie să accepte anumite consecințe ale acțiunii lor (penalizările pentru încălcarea legii)².

Nesupunerea civică poate fi înțeleasă, de asemenea, drept un tip de acțiune benefică democrației. William Smith dezvoltă mai multe argumente în favoarea unei astfel de înțelegeri. Într-o accepțiune liberală de bază nesupunerea civică este benefică atunci când este folosită pentru a apăra anumite drepturi de bază. Smith însă merge mai departe și argumentează pentru înțelegerea nesupunerii civice în contextul unei înțelegeri deliberative a democrației. Într-un asemenea context funcția deliberativă a spațiului public este de importanță centrală. În acest spațiu cetățenii dezbate, își modifică și își formează opiniile, spațiul public îndeplinind – într-o accepțiune care se sprijină pe teoriile lui Habermas – o funcție cognitivă. Prin deliberare noi probleme sunt aduse în spațiul public, mișcându-se de la periferie spre

¹ David Lefkowitz *On a Moral Right to Civil Disobedience*, Ethics 117 (January 2007), p. 216

² *Idem*, p. 217

centrul acestuia¹. În același timp însă spațiul public poate fi afectat de o inerție deliberativă, situație în care anumite discursuri dominante modifică și impun tipul de agendă publică².

Pentru combaterea acestei inerții deliberative poate fi acceptată nesupunerea civică. Aceasta trebuie să îndeplinească anumite condiții. Astfel „O primă condiție cere ca cetățenii să îndeplinească acțiuni de nesupunere civică nu pentru auto-promovare, ci pentru a promova discursuri care identifică și abordează probleme demonstrabil importante pentru comunitatea democratică”³. O a doua condiție vizează limitarea nesupunerii civice la situații de inerție deliberativă. O a treia condiție vizează două aspecte: nesupunerea civică nu poate fi folosită pentru a susține schimbări legislative care ar duce la limitarea accesului la spațiul public și nu poate folosi tactici coercitive⁴.

Atât Lefkowitz cât și Smith argumentează în favoarea unui tip de nesupunere civică. Într-o interpretare generală, ambii au în comun argumente vizând nesupunerea civică drept formă de comunicare și participare politică.

2. Nesupunerea civică, participare civică și dezvoltarea culturii democratice

Un aspect important este legătura dintre nesupunerea civică și cultura democratică. Voi porni de la întrebarea lui Robert Dahl: „Cum ar putea lua naștere o cultură democratică robustă, dacă acest lucru este cu adevărat posibil, într-o țară în care ea a fost în mare parte absentă sau nedezvoltată, cum este cazul în cea mai mare parte a lumii nedemocratice din zilele noastre, precum și unora dintre noile democrații?”⁵

¹ William Smith *Civil Disobedience and the Public Sphere*, The Journal of Political Philosophy: Volume 19, Number 2, 2011, p. 150-151

² *Idem*, p. 153-156

³ *Idem*, p. 156

⁴ *Idem*, p. 160

⁵ Robert Dahl *Dezvoltare și cultura democratică*, în Larry Diamond, Yun-han Chu, Marc F. Plattner, Hung-mao Tien (eds) *Cum se consolidează democrația*, Polirom, Iași, 2004 p. 68

Printre acestei noi democrații se numără și România, care, după revoluția din 1989, a parcurs un drum dificil din punct de vedere al consolidării democrației. În ultimul deceniu această consolidare s-a produs în raport cu integrarea în Uniunea Europeană. Mecanismul condiționalității a fost cel care a impus de cele mai multe ori ritmul și direcția schimbărilor legislative și instituționale, prin condiționalitate înțelegându-se stabilirea unei legături între anumite beneficii (integrarea în Uniunea Europeană) și îndeplinirea unui anumit tip de program pentru dezvoltare democratică și economică¹.

Este însă neclar în ce măsură acest tip de mecanism, de sus în jos, contribuie și la dezvoltarea unei culturi democratice. Deși există deseori presupunerea că dezvoltarea economică este factor favorizant al dezvoltării unei culturi democratice, această legătură nu se produce mereu și nu se produce mereu în aceeași măsură: „De la observația că o economie modernă de piață nu este o condiție nici necesară, nici suficientă pentru existența democrației nu mai rămâne decât un pas foarte mic până la a realiza că nu există nici o soluție unică de legătură între dezvoltarea socioeconomică, regimul politic și cultura democratică”².

O cultură democratică dezvoltată presupune o participare politică solidă, posibilitatea cetățenilor de a participa într-un spațiu public deliberativ și posibilitatea de contestare și influențare a agendei legislative. Într-un stat democratic cetățenii pot contesta autoritatea politică sau anumite legi prin trei căi principale: votul, participarea în cadrul societății civile și nesupunerea civică.

În ceea ce privește votul, acesta nu poate fi folosit cu privire la cele mai numeroase aspecte legislative. Votul poate constitui un mod de legitimare a unui anumit partid, al unui anumit tip de platformă politică sau a unor legi importante și cunoscute care sunt centrale unei platforme electorale sau se regăsesc în cadrul dezbaterilor publice. Cu

¹ Kubicek, Paul *International norms, the European Union, and democratization: tentative theory and evidence* în Paul Kubicek (ed) *The European Union and Democratization*, Routledge, 2003, p. 7.

² Robert Dahl, *Dezvoltare și cultura democratică*, Polirom, Iași, 2004, p. 70

toate acestea marea parte a cadrului legislativ nu constituie obiectul unor consultări populare sau al unui proces de votare.

În ceea ce privește societatea civilă, aceasta este posibil să nu constituie un mediu eficace de contestare, în special în cadrul democrațiilor în curs de consolidare. În România, după cum indică un studiu al Asociației Pro-Democrația din 2008, societatea civilă se confruntă cu o legislație neclară de reglementare, are un nivel scăzut de încredere din partea cetățenilor și se confruntă cu lipsa de interes din partea instituțiilor de guvernare¹. În același timp se înregistrează un proces de creștere a dependenței politice².

În aceste condiții sunt prezenți mai mulți factori favorizanți înțelegerii nesupunerii civice drept tip de acțiune necesară pentru consolidarea culturii politice și a democrației. Astfel, un prim set de argumente se referă la efectele benefice pe care acțiunile de nesupunere civică le pot avea în contextul consolidării democrației românești, prin dezvoltarea comunicării și participării politice.

Raportat la stat și spațiul public: În primul rând spațiul public românesc poate fi înțeles drept afectat de o inerție deliberativă, în sensul în care introducerea anumitor poziții în deliberările publice sau promovarea acestora dinspre periferie spre centru este nerezonabil de dificilă sau chiar imposibilă în absența nesupunerii civice. În al doilea rând autoritatea politică nu este democrată sau liberală dacă nu acordă importanță societății civile, ca spațiu de contestare politică publică și dacă nu încurajează dimensiunea deliberativă a spațiului public. În al treilea rând, în cazul democrațiilor în curs de consolidare, există o probabilitate crescută față de democrațiile liberale consolidate ca legile să nu reflecte sau să nu fie adoptate prin proceduri respectând principiile democrațiilor liberale, ceea ce ar constitui un argument tare în favoarea nesupunerii civice.

Raportat la participarea politică a cetățenilor: În primul rând, legile sunt rareori obiectul unor dezbateri publice transparente și

¹ Arpad, Todor *Europa civică-România civică*, Asociația Pro-Democrația, 2008, http://www.apd.ro/files/publicatii/Europa_Civica_Romania_Civica.pdf, pp. 42-44

² *Idem*, p. 46

deschise. În al doilea rând, atâta timp cât participarea politică rămâne scăzută, acțiunile de nesupunere civică constituie o modalitate benefică de întărire a culturii democratice.

Un al doilea set de argumente vizează nesupunerea civică drept acțiune dreaptă. Acțiunile de nesupunere civică pot fi înțelese nu numai drept benefice, ci și drepte atâta timp cât condițiile expuse de Smith și Lefkowitz sunt îndeplinite. Dacă acțiunile de nesupunere civică din România vizează promovarea unor principii importante pentru comunitatea democrată, nu reflectă interesul personal al actorilor implicați, funcționează ca formă de comunicare și participare politică, în concluzie, atâta timp cât ele respectă condițiile prezentate în prima parte a articolului, ele pot fi considerate drepte și legitime.

BIBLIOGRAFIE

1. David Lefkowitz *On a Moral Right to Civil Disobedience*, în *Ethics* 117 (January 2007), pp. 202-233
2. William Smith *Civil Disobedience and the Public Sphere*, în *The Journal of Political Philosophy*: Volume 19, Number 2, 2011, pp. 145-166
3. Robert Dahl *Dezvoltare și cultura democratică*, în Larry Diamond, Yunhan Chu, Marc F. Plattner, Hung-mao Tien (eds) *Cum se consolidează democrația*, Polirom, Iași, 2004, pp. 68-72
4. Kubicek, Paul *International norms, the European Union, and democratization: tentative theory and evidence* în Paul Kubicek (ed) *The European Union and Democratization*, Routledge, 2003, pp. 1-29.
5. Arpad, Todor *Europa civică-România civică*, Asociația Pro-Democrația, 2008, http://www.apd.ro/files/publicatii/Europa_Civica_Romania_Civica.pdf, accesat la 30.04.2012

PERSPECTIVA SOCIOLOGICĂ A STATULUI ÎN TEORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Prof.univ.dr. MOISE Leonida

Abstract: *A Sociological Approach of the State in International Relations Theory.*

The sociological approach analyzing the state's evolution illuminates an interesting pool of connections of the state with the society, with some international systems which have registered certain variations and particularities over time. Anthony Giddens, Michael Mann and Charles Tilly brought significant contributions to the clarification of these concepts of the sociological perspective of the state. In spite of the fact that they belong to the same school of thought, they have nuanced positions, highlighting in a striking manner their specific personalities. Thus, while Giddens has a keen interest for understanding the international scene and modernity in defining the nature of the state, Mann insists on sources of social power of the state, on how international stability influences the state's characteristics and on the impact of globalization on the nation state. Last but not the least, Tilly reveals some very important aspects, through the comparative study of social change and the role of collective violence in urbanization and centralization.

Keywords: *state, sociology, international, structure, modernity.*

Problema localizării istorice a apariției statului și a relevanței legăturilor acestuia în timp și spațiu cu societatea capitalistă constituie preocuparea principală a unor sociologi precum: Anthony Giddens, Michael Mann și Charles Tilly.

Deși aceștia nu sunt specialiști în domeniul relațiilor internaționale, studiile lor aduc o serie de clarificări conceptuale privind relațiile de putere între state, dintre care aspectul cel mai important este că politica de putere este determinată atât de factorii interni, cât și internaționali.

Anthony Giddens s-a remarcat în mediul universitar englez prin abordarea din perspectivă sociologică a relațiilor internaționale, în mod deosebit a naturii statului în perioadele modernă și contemporană. Opera sa poate fi definită prin trei aspecte specifice domeniului internațional: teoria *structurării*, ca metodă de analiză socială; evidențierea elementelor fundamentale ale dezbatelor despre statul modern; contribuții semnificative recente asupra conceptelor de modernitate și globalizare. Referitor la structurare, Giddens dă următoarea interpretare acestui termen: „sistemele sociale sunt formate din acțiuni și relații umane: repetarea lor în decursul unei perioade de timp și spațiu le oferă un tipar (*pattern*) ... ar trebui să înțelegem societățile umane drept clădiri care se reconstruiesc în fiecare moment chiar la nivelul cărămizilor care le compun. Acțiunile noastre, ale tuturor, sunt influențate de caracteristicile structurale ale societăților în care ne-am născut și am trăit; în același timp, noi recreăm (și într-o anumită măsură modificăm) acele caracteristici structurale prin acțiunile noastre”¹.

Giddens subliniază faptul că analiza sociologică a oricărui sistem social trebuie gândită dintr-o dublă hermeneutică, respectiv, atât din punct de vedere al modului cum structurile limitează acțiunea, cât și a felului în care fac posibilă o acțiune cu un anumit sens. Teoria structurării elaborată de Giddens se opunea determinismului marxist și teoriilor funcționaliste care vizau clasele sociale din societatea industrială. Precizând că ideea structurării încearcă să fie un arbitru între voluntarismul exagerat și determinism, Daniel Ross subliniază: „produs al proiectului de sinteză (structurarea) trebuie să fie văzută ca

¹ Anthony Giddens, *Sociology*, ediția a II-a, Polity Press, Cambridge, p. 18

un aparat metodologic separat de preocupările privind substanța”.¹ Semnificația dublei hermeneutici constă, în opinia lui Giddens, în posibilitatea stabilirii unei relații biunivoce între sociologul care investighează sensul acțiunii umane și subiecții analizați, ceea ce înseamnă că pot fi generate schimburi pozitive între aceștia, toți învățând unii de la alții, perspectivă ce aduce transformări benefice în viața oamenilor.

În volumul *Power, Prosperity and the State*, Giddens atacă vehement abordările marxiste și funcționaliste din sociologie și susține că lumea socială este pusă în evidență de către oameni prin activitățile pe care aceștia le desfășoară, acțiune ce are loc în anumite condiții create și reproduse prin *modurile de structurare*, care determină o distribuție a resurselor inegală și menținerea unor relații de putere asimetrice. Limita majoră a celor două abordări contestate este, în opinia lui Giddens, tocmai că acestea nu surprind maniera reală în care are loc distribuția resurselor în societatea capitalistă. Giddens identifică două tipuri de resurse, resursele de alocare, din zona materială și economică, și resursele de autoritate, care asigură distribuția inegală a resurselor de alocare în societate.

Conform raționamentului lui Giddens, numai în societatea capitalistă clasa reprezintă un principiu structural ce stă la baza societății, deoarece penetrează toate aspectele sociale pe care apoi le structurează.² În societatea capitalistă sunt specifice relațiile de dominare a resurselor alocate, care susțin relațiile de putere, în timp ce, în societățile necapitaliste, relațiile de dominare a resurselor de autoritate reprezintă baza puterii.

Specific capitalismului, care îl deosebește de toate tipurile autoritare de organizare socială, este că are capacitatea de a transforma în bunuri economice timpul și spațiul. În acest fel, teza lui Marx, care

¹ Daniel Ross, „Anthony Giddens”, în *Social Theory: A Guide to Central Thinkers*, Allen and Urwin, Sydney, 1991, p. 124

² Anthony Giddens, *A Contemporary Critique of Historical Materialism*, vol. I, *Power, Prosperity and the State*, University of California Press, Berkeley, 1981, p. 108

susține importanța modurilor de producție, de la sclavagism, feudalism, capitalism, la socialism și comunism, în evoluția societății, este lipsită de consistență teoretică și abordare practică.

În lucrarea *The Nation-State and Violence*, continuă cercetările din prima lucrare și analizează circumstanțele în care este posibilă supremația societății de clasă. În acest moment, Giddens face legătura dintre intern și internațional, punând, din nou, accentul pe relația timp – spațiu. De asemenea, acesta afirmă că dezvoltarea capitalismului industrial și a statului-națiune sunt legate între ele, însă fiecare element își are propria logică și nu poate fi suprapus altuia: „capitalismul trebuie să fie eliberat de cadrul general al materialismului istoric și integrat într-o abordare diferită a istoriei și a analizei instituțiilor moderne”¹.

Statul poate exercita un control tot mai mare asupra timpului și spațiului activității umane datorită puterii sale administrative care îi conferă capacitatea de a codifica informația și de a supraveghea activitățile din spațiul social. Giddens susține că dezvoltarea forțelor de producție poate fi realizată numai prin transformarea în bun economic a puterii de muncă, dar și prin supravegherea la locul de muncă, poziție care îl apropie de francezul Michael Foucault.

Creșterea productivității muncii poate fi realizată prin modul cum resursele de autoritate acționează asupra resurselor alocate. Afirmarea capitalismului a fost condiționată în mare măsură de puterea de stat centralizată, de a aplica o constituție care să asigure aplicarea principiilor democrației și economiei de piață. Acest obiectiv a fost atins prin extinderea treptată a capacității administrative a statelor absolutiste, parțial datorită și schimbării strategiilor de ducere a războiului. Dezvoltarea relațiilor economice între state a impus măsuri de organizare a politicii monetare și introducerea serviciului militar obligatoriu. Expansiunea capitalismului industrial a avut drept condiție prealabilă reducerea violenței deschise din societate și

¹ Anthony Giddens, „A Contemporary Critique of Historical Materialism”, în *The Nation-State and Violence*, vol. II, Polity Press, Cambridge, 1985, p. 1

creșterea progresivă a supravegherii populației de către instituțiile statului, aspecte ce au prefigurat: „un nou tip de sistem de clasă, unul în care lupta de clasă este obișnuită, dar în care clasa dominantă ... nu are sau nu solicită acces direct la mijloacele violente pentru a-și impune autoritatea”.¹ Forța militară constituită „este îndreptată spre alte state din sistemul de state-națiune”².

În viziunea lui Giddens, *modernitatea* este definită prin patru elemente internaționale care se află într-o relaționare complexă: supraveghere crescândă, capitalism, industrializare și controlul centralizat al mijloacelor de violență. Interesantă este și afirmația lui Giddens, că echilibrul de putere și suveranitatea, sunt două elemente necesare, care reglementează relațiile dintre ele și modelează structura organizațională a statului modern. Suveranitatea statului, deși reprezintă un principiu formal, în baza căruia statele ar trebui să fie egale între ele din perspectiva dreptului internațional, ea nu rezultă doar din procesele interne, ci și din interacțiunea lărgită a statelor. Relevând importanța diplomației ca monitorizare reflexivă (*reflexive monitoring*), Giddens arată că aceasta a contribuit la apariția structurilor sistemului internațional, politica internă și cea internațională fiind interconectate.

În lucrarea *The Consequences of Modernity*, apărută în 1990, Giddens analizează perspectiva modernității și scoate în evidență oportunitățile, precum și riscurile pe care acest concept le are de înfruntat. Încercând să stabilească poziția modernității în contextul globalizării, Giddens afirmă că acest concept nu s-a demodat, dimpotrivă s-a radicalizat. De fapt, postmodernismul nu face altceva decât să confirme că modernizarea târzie nu constituie un impediment pentru cunoașterea ei sistematică.

Investigând ritmul și scopul vieții moderne, Giddens exprimă percepția multor oameni, care o văd ca pe: „modernism nebunesc cu o putere imensă pe care îl putem conduce colectiv ca ființe umane într-o

¹ Anthony Giddens, *op.cit.*, p. 159

² *Ibidem*, p. 192

anumită măsură, însă care amenință să scape de sub control și să o ia razna”.¹

O reflecție interesantă a lui Giddens, care s-a vrut și o alternativă la ceea ce tradițional s-a consacrat în teoria politică, respectiv stânga sau dreapta, este o a treia cale, care presupune două dimensiuni esențiale: politica de emancipare (*emancipatory politics*), prin care să fie eliminate inegalitatea și servitutea, și politica vieții (*life politics*), care implică angajamente radicale pentru a identifica posibilitatea de realizare a vieții împlinite pentru toți, și în raport de care nu există „alții”².

Analizând problema lumii contemporane, Giddens militează pentru câteva teme majore, care ar trebui să fie obiective prioritare pe agenda oricărei entități din sistemul internațional: internaționalizarea migrației forței de muncă, intensificarea mișcărilor ecologice pentru salvarea mediului înconjurător, amplificarea mișcărilor pentru pace și interzicerea comerțului cu arme, asigurarea libertății de exprimare și susținerea mișcărilor de contracarare a controlului statal al informației și al supravegherii sociale.

Contribuția lui Anthony Giddens la îmbogățirea teoriei relațiilor internaționale este remarcată de majoritatea cercetătorilor. În acest sens, Justin Rosenberg, referindu-se la importanța operei lui Giddens pentru studiul relațiilor internaționale, nota: „apariția unui sistem de state-națiune este înțeleasă de la început ca parte a aceluiași proces de consolidare internă. Suveranitatea politică față de exterior, care devine principiul central de organizare a sistemului de state, este expresia unei unități interne administrative și coercitive întemeiate în dauna altor forme, locale și transnaționale, de putere politică”³. În continuare, acesta arată că Giddens oferă: „un vocabular conceptual

¹ Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, Stanford University Press, Stanford, 1990, p. 139

² *Ibidem*, p. 156

³ Justin Rosenberg, „A-Non Realist Theory of Sovereignty?: Giddens The Nation-State and Violence”, în *Millenium Journal of International Studies*, nr. 19, 1990, p. 253

pentru a analiza generic sistemul stat-națiune și modalitățile specifice în care mijloacele violente sunt mobilizate și implicate în reproducerea instituțiilor sale centrale”¹.

Michael Mann este universitar american și are ca obiect de cercetare macrosociologia și sociologia istorică, iar după cum singur se prezintă, și cercetător „al istoriei și teoriei relațiilor de putere în societățile umane”². Temele abordate, cum ar fi, sursele puterii sociale, sau evoluția statului după încheierea perioadei Războiului Rece, reprezintă contribuții valoroase la înțelegerea unor procese și fenomene ce au loc în relațiile internaționale.

În primul volum al lucrării *The Sources of Social Power*, Mann analizează istoria puterii sociale, din neolitic până în secolul al XVIII-lea, și avansează ideea că pentru a înțelege corespunzător sensul dezvoltării societății omenești, trebuie înțeles faptul că schimbarea istorică și socială nu este evolutivă, ci este neoepisodică. În sprijinul afirmațiilor sale, Mann arată că ceea ce părea a fi capacitatea noastră de a ordona puterea socială și de a domina mediul natural, este de fapt o consecință accidentală a schimbărilor episodice din istoria omenirii. Sursele puterii sociale, în viziunea lui Mann, sunt: politică, ideologică, economică și militară.

Când se referă la sursa politică, Mann are în vedere capacitatea de conducere a elitelor, care este influențată în mod hotărâtor de puterea economică, de puterea ideologică, și nu în ultimul rând, de forța militară.

Primele state din istoria omenirii au fost organizate în sisteme federale, dublu stratificate, sau în grupări de orașe-state care își organizau activitatea pe baza aceleiași ideologii și în care funcționau foarte bine sistemul de alianțe și legăturile comerciale. În perioada de început a organizării statale, vechile civilizații din Mesopotamia, Egipt, India sau China, sau dezvoltat în zone inundabile, unde s-au

¹ *Ibidem*, p. 258

² Michael Mann, *The Sources of Social Power*, vol. I, *A History of Power from the Beginning to 1760 A.D.*, Cambridge University Press, Cambridge, 1986, p. 1

format adevărate coridoare de agricultură, care au dus la apariția unor societăți închise ce au permis utilizarea constrângerilor militare. Imperiile constituite în această perioadă erau definite prin relații de putere cu un caracter coercitiv pronunțat.

Inițial, coerciția a fost folosită pentru populația din interiorul imperiilor, ulterior s-a produs expansiunea, ca mijloc pentru cucerirea altor popoare, situație ce a demonstrat în timp că, de fapt, anexarea altor teritorii, cu populațiile respective, este mult mai ușor de realizat decât guvernarea lor, având în vedere spațiile geografice vaste. Imperiile coercitive nu au rezistat, în primul rând, datorită incapacității puterii centrale de a controla zonele cele mai îndepărtate, întrucât s-au constatat tensiuni foarte mari între centrele de putere imperiale și rețelele difuze de putere de la periferie. În al doilea rând, o altă cauză a prăbușirii imperiilor o constituie schimbările apărute în tehnica de luptă. De pildă, utilizarea fierului în confecționarea armelor, în primul mileniu î.Hr., a determinat mutarea puterii în zonele unde se găsesc zăcămintele cu acest minereu.

Imperiul Roman s-a dezvoltat și s-a impus în antichitate datorită culturii sale superioare, organizării în structuri flexibile a armatei și capacității extraordinare de a asimila toate noutățile apărute în domeniile spiritual și material. Declinul acestui imperiu s-a produs ca urmare a incapacității elitei conducătoare de a gestiona eficient afacerile interne și externe ale statului roman și a slabei posibilități de ripostă ale armatei romane în fața atacurilor tot mai puternice, declanșate de popoarele barbare de la periferie.

Perioada feudală a consemnat, în concepția lui Mann, schimbări interesante în distribuția și manifestarea puterii. Predominante erau rețelele locale de putere, descentralizate, autonome, caracterizate de un anumit dinamism. În această etapă a dezvoltării sociale, biserica a avut un rol foarte important, deoarece a generat o rețea extinsă de putere, de natură ideologică, care se adresa tuturor comunităților locale ale puterii feudale. În felul acesta, biserica impunând anumite reguli normative societății europene, a realizat pacificarea și a constituit liantul unității sociale. Impactul asupra societății a fost

deosebit: a redus violența dintre state și în interiorul acestora, a promovat valori precum respectul, decența și mila pentru toți creștinii, a transmis o umanitate comună și o identitate socială către toți locuitorii, a susținut dezvoltarea legăturilor comerciale și s-a pronunțat pentru aplicarea coerciției în situații de încălcare gravă a regulilor stabilite în societate¹.

Această dominație a bisericii a fost subminată de dinamismul relațiilor de putere locale, care s-au dovedit a fi extrem de mobile, și pe fondul dezvoltării relațiilor economice a apărut statul teritorial, fenomen care este legat și de competiția militară. Împărțirea bisericii în catolicism și protestantism a slăbit, de asemenea, unitatea bisericii și influența sa asupra structurilor societății laice.

În cel de-al doilea volum al lucrării menționate, Mann analizează dinamica războiului dintre state și evoluția lor internă în perioada cuprinsă între secolul al XVIII-lea și primul război mondial. Statele care intră în cercetarea sa sunt Germania, Franța, Marea Britanie, Statele Unite și sporadic, Rusia și Austro-Ungaria. Mann apreciază că în secolul al XVIII-lea, dominante au fost sursele de putere economică și militară în detrimentul surselor de putere politică și ideologică, pentru ca situația să fie inversă în secolul al XIX-lea. Mann precizează că sursele de putere se găsesc cel mai adesea într-o stare de influențare reciprocă, existând însă și posibilitatea ca în anumite momente unele dintre ele să înregistreze un ritm alert de creștere, cum a fost, spre exemplu, creșterea puterii militare spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. Folosind elementele instituționale și funcționale, Mann definește statul ca fiind:

– un grup *diferențiat* de instituții și oficiali care reprezintă *centralitatea*, în sensul că relațiile politice emană de la centru spre exterior pentru a acoperi un *teritoriu* demarcat, asupra căruia exercită un monopol de *legiferare autoritară și de unificare*, susținut de un monopol al mijloacelor de violență fizică².

¹ Michael Mann, *op.cit.*, p. 381

² Michael Mann, *States, War and Capitalism: Studies in Political Sociology*, Blackwell, Oxford, 1988, p. 4

Mann identifică două dimensiuni ale puterii: *despotică* și *infrastructurală*. Prima cuprinde acele acțiuni ale elitelor prin care acestea sunt împuternicite să negocieze cu grupurile societății civile în afara unei ordini prestabilite instituțional, iar a doua dimensiune presupune capacitatea statului de a implementa din punct de vedere logistic decizii și de a dezvolta contacte în spațiul societății civile.¹ Din perspectiva celor două dimensiuni, Mann împarte statele în patru categorii: state *feudale*, care sunt slabe atât în ceea ce privește dimensiunea despotică, cât și infrastructurală; state *imperiale*, care au un nivel ridicat de putere despotică, și o capacitate infrastructurală modestă; state *birocratice*, puternice infrastructural, dar slabe din punct de vedere despotic; și state *autoritare*, cu niveluri ridicate de putere despotică și infrastructurală.

Puterea infrastructurală s-a consolidat în timp și ca urmare a dezvoltării tehnicilor logistice, statul reușind să pătrundă în toate sferile activității sociale. Astfel, s-a reușit coordonarea de la centru a unor sectoare deosebit de importante pentru existența statului și a societății, în general, cum ar fi: dezvoltarea învățământului, susținerea unui sistem monetar eficient care a făcut posibilă desfășurarea relațiilor comerciale, construirea unor rețele de comunicații moderne, care au facilitat amplificarea contactelor interne și internaționale. Mann face precizarea că aceste tehnici logistice au fost și la dispoziția altor grupuri din societatea civilă. „În întreaga istorie a dezvoltării infrastructurii nu există efectiv nicio tehnică ce ar aparține cu necesitate statului sau, dimpotrivă, societății civile ... întrebarea evidentă este: dacă puterile infrastructurale sunt în general o caracteristică a societății, în ce circumstanțe sunt ele însușite de stat? Care sunt originile puterii autonome a statului?”². Încercând să răspundă unor astfel de întrebări, Mann subliniază trei caracteristici ale statului, semnalate încă din Evul Mediu târziu. O primă caracteristică a statului este capacitatea acestuia de a emite reguli în scopul menținerii ordinii

¹ *Ibidem*, p. 5

² *Ibidem*, p. 11

sociale, deoarece: „societățile care au beneficiat de stat au avut o rată de supraviețuire superioară celor nestatate”¹. A doua caracteristică este puterea statului de a îndeplini o serie de funcții care îi dau posibilitatea să depășească anumite interese de grup. În sfârșit, a treia caracteristică este spațială și organizațională. Aceasta rezultă din faptul că statul este singura entitate din sistemul național care dispune de un teritoriu delimitat în care își exercită autoritatea, orice altă combinație de putere neavând această trăsătură care este specifică numai statului. Acest aspect ne arată că „puterea statului autonom este produsul capacității acestuia de a utiliza în viața socială, în general, centralizarea teritorială sporită”².

De asemenea, Mann s-a dovedit a fi, prin ideile promovate, un participant important la dezbaterile majore din domeniul relațiilor internaționale. De pildă, el a combătut afirmațiile multor liberali care susțineau absența relativă a războiului între statele cu regimuri democratice, deoarece „asocierea liberalismului, constituționalismului sau a democrației cu pacifismul este o contrafacere statală”³. Această situație se datorează incapacității unora de a înțelege că și alți actori, în afara statelor, sunt în măsură să apeleze la puterea militară pentru a le apăra interesele. Definiind militarismul drept utilizarea persistentă a violenței militare organizate pentru atingerea obiectivelor sociale, Mann trage o linie de demarcație între militarismul statelor ca instrument politic și militarismul societății civile⁴.

Mann apreciază că liberalii, de regulă, se referă în analizele lor la militarismul de stat și mai puțin la cel al societății civile, deoarece cel din urmă s-a dezvoltat în colonii, în timp ce democrațiile liberale s-au consolidat pe continentul european: „În liberalism, individul și societatea civilă au fost considerați susținătorii proiectelor morale de

¹ *Ibidem*, p. 12

² Michael Mann, *op.cit.*, p. 29

³ Michael Mann, „Authoritarian and Liberal Militarism: A Contribution from Comparative and Historical Society”, în *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p. 235

⁴ *Ibidem*, p. 224

dezvoltare, nu națiunea sau statul. Astfel, misiunea civilizatoare liberală a fost descentrată și difuză ... După obținerea autonomiei politice, coloniile britanice nu se mai considerau britanice; și totuși era problematic să se fi considerat „americane” sau „australiene” deoarece și indigenii puteau împărtăși aceeași identitate iar aceștia erau foarte diferiți și „inferiori” ... Într-adevăr, cu cât regimul colonial a fost mai liberal la nivel local, cu atât mai dur a fost militarismul. Este mai puțin probabil ca un regim care nu își tratează cetățenii ca egali să adopte rasismul pentru a justifica expropriările și violența. Rasismul european a fost cel care a încurajat cele mai groaznice atrocități. Astfel, în coloniile spaniole și portugheze s-au petrecut mai puține atrocități decât în cele britanice, în timp ce fostele colonii democratice din America, Canada, Australia și Noua Zeelandă, au comis mai multe atrocități decât fostele guvernări coloniale”¹.

Într-o abordare recentă, Mann identifică cinci rețele de interacțiuni sociale: locale, naționale, internaționale, transnaționale și globale. Referitor la poziția statului în circumstanțele internaționale actuale, acesta atrage atenția asupra câtorva amenințări care rezultă din specificul acestei perioade: problemele foarte grave legate de mediul înconjurător, politicile identitare și geopolitica postnucleară.

Charles Tilly s-a remarcat în mediul universitar american prin studiile interesante asupra războiului în relațiile internaționale, pe care le-a inclus pe agenda de cercetare a sociologiei istorice, în scopul justificării apariției statului-națiune.

În prima sa lucrare, *The Vendec*, apărută în 1964, Tilly analizează modul cum „violența colectivă”, exprimată în dese războaie, demonstrații și lupte, a determinat schimbarea socială din Franța. Rezultatul acestor dezordini sociale a fost grăbirea procesului de urbanizare și centralizare, care s-a impus, mai ales, în vestul Franței. Marea acțiune populară din 1793 este explicată de Tilly prin schimbările structurale, economice și sociale, când forțele noi, reprezentante ale schimbării și progresului, s-au ridicat împotriva celor reacționare, conservatoare.

¹ *Ibidem*, p. 235

În alte două cărți, *Strikes in France 1830-1968* (1975) și *From Mobilisation to Revolution* (1978), Tilly continuă temele abordate în prima lucrare, dar analiza se concentrează nu numai asupra Franței, ci se extinde și asupra altor state europene.

Tilly și-a orientat efortul de cercetare spre două direcții distincte. În primul rând, acesta a fost preocupat de felul cum oamenii obișnuiți și grupurile particulare în care aceștia erau integrați, acționau pentru susținerea propriilor interese, și pe măsura dezvoltării lor, modalitățile de relaționare, de multe ori conflictuale cu alte grupuri. În al doilea rând, a urmărit impactul schimbărilor structurale asupra vieții și activității, care au modificat regulile acțiunii colective. Tilly identifică trei tipuri de violență colectivă. Înainte de centralizarea Franței, violența era *competitivă*, în sensul că avea loc între diferite grupări existente la nivel local. Caracteristic acestei perioade era faptul că violența avea drept sursă conflictele permanente, de interese și putere între grupările amintite. Începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea până la revoluția de la 1848, violența a fost *reactivă*, conflictele fiind între reprezentanții locali și cei ai națiunii, iar mijlocul secolului al XIX-lea marchează un nou tip de violență, respectiv violența *proactivă*, în care grupurile din societate au căpătat o mai mare capacitate de influențare a statului, devenind asociații bine conturate, orientate spre obținerea anumitor scopuri.¹

Teoretizarea violenței colective i-a oferit posibilitatea lui Tilly de a contesta aserțiunile multor sociologi americani care susțineau că sistemele sociale sunt inerent benigne și caracterizate prin ordine și status-quo. William Sewell referindu-se la contribuția lui Tilly la justificarea schimbărilor sociale, nota: „acesta consideră societatea ca fiind compusă din grupuri cu interese aflate în conflict, care sunt împreună nu datorită unui consens privind valorile, ori datorită exercitării puterii economice și politice”².

¹ Charles Tilly, Louise Tilly, Richard Tilly, *The Rebellions Century*, Harvard University Press, Massachusetts, 1975, p. 50

² William J. Sewell, „Collective Violence and Collective Loyalties in France: Why the French Revolution Made a Difference”, în *Politics and Society*, nr. 18, 1990, p. 528

La începutul anilor '80, Tilly aduce o serie de clarificări metodologice privind abordările din cercetarea sociologică, pe care le inserează în lucrarea *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*. El combate cele opt principii ale gândirii sociologice, specifice secolului al XIX-lea:

- există societăți distincte, autonome;
- comportamentul social rezultă din stări mentale individuale;
- schimbarea socială este un fenomen social coerent;
- schimbările sociale pe scară largă au loc într-o serie de etape;
- diferențierea conduce atât la progres, cât și la dezordine;
- dezordinea și comportamentul deviant rezultă din schimbări sociale rapide;
- conflictul accelerat de autoritățile instituite este legitim, în timp ce conflictul provocat de indivizi este nelegitim.

Concluzia lui Tilly rezultă pe baza analizei acestor principii este sugestivă pentru modul său de abordare: „din sutele de studii în ultimele câteva decenii, care s-au bazat pe analize statistice cu privire la majoritatea statelor naționale din lume, nu a rezultat cine știe ce valoare pe termen lung pentru științele sociale”¹.

Având în vedere această situație, Tilly apreciază că este absolut necesar ca să se acorde mai mare atenție cercetării sociologice autentice, care trebuie să aibă ca fundament ideea „că timpul și locul în care o structură sau un proces apar, îi influențează caracterul, că etapa în care evenimente similare apar, are un impact substanțial asupra rezultatelor și că baza de date cu privire la structurile și procesele trecute este problematică”².

Relevantă pentru abordarea sociologică a statului și a impactului acestei abordări cu domeniul relațiilor internaționale, este lucrarea *Coercion, Capital and European States, A.D. 990-1990*, apărută în

¹ Charles Tilly, *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*, Rousell Sage Foundation, New York, 1984, p. 77

² *Ibidem*, p. 79

1990. Lucrarea reprezintă o sinteză a argumentelor metodologice analizate în cercetările anterioare referitoare la formarea statului. Ideea centrală este de a explica variațiile în timp și spațiu ale diferitelor forme ale statului până la conturarea stadiului de stat național. Majoritatea teoriilor, susține Tilly, „se poziționează deseori pe o singură direcție de formare a statului european și pe un număr de abateri de la această direcție explicate prin ineficiență, slăbiciune, ghinion, poziție geopolitică sau sincronizare a creșterii economice”¹.

Statul național, în opinia lui Tilly, este o creație relativ recentă din punct de vedere istoric, deoarece el a apărut în urma unui proces plin de contradicții și tensiune. Formele diferite care au precedat apariția statului au fost variate și complexe, în funcție de particularitățile locale și de situația geopolitică a regiunii. Statele-națiune s-au dezvoltat în urma combinării a două elemente fundamentale: coerciția și capitalul.

Un factor important care a condus la apariția și afirmarea statelor este războiul. Pentru ducerea războaielor, conducătorii au fost nevoiți să caute resurse. Tilly consideră că în funcție de tipul de societate, resursele diferă. Astfel, în societățile *intens capitaliste*, resursele provin din economia de piață, și în urma proceselor economice, capitalul fiind în măsură să furnizeze oportunități corespunzătoare pentru susținerea politicilor de război. În societățile *intens coercitive*, resursele se găsesc în mod deosebit în natură (materii prime), controlate de un anumit grup privilegiat, care folosește coerciția pentru exploatarea lor. De asemenea, în societățile *intens capitaliste*, cum este situația țărilor din vestul Europei, activitățile comerciale se desfășoară pe trasee bine determinate, iar configurația statelor respective, de tip democratic, permite organizarea unui nivel superior de apărare militară. În societățile *intens coercitive*, specifice marilor imperii, tendința este de a se extinde, pentru a controla noi resurse și a îndepărta pericolele de granița naturală. Interesantă este și observația

¹ Charles Tilly, *Coercion, Capital and European States, A.D. 990-1990*, Basil Blackwell, Cambridge, Massachusetts, 1990, p. 6

lui Tilly, că înlocuirea armatelor de mercenari cu armatele naționale, a avut loc din considerente practice, întrucât s-a dovedit că militarii din sistemul național de apărare, recrutați ca urmare a introducerii serviciului militar obligatoriu, erau mai eficienți, iar costurile erau mai ieftine.

Societățile din Franța și Marea Britanie au fost în măsură să genereze aparate de stat puternice, o aristocrație bine consolidată, economii de piață bine dezvoltate, aspect ce a favorizat apariția mai rapidă a statelor naționale, spre deosebire de alte regiuni cum ar fi Europa de Est, unde aceste structuri nefiind bine consolidate, evoluția spre statul național a fost întârziată.

Spre deosebire de secolele anterioare, în secolul al XV-lea, războiul a devenit o activitate profesională mult mai specializată, existând totuși diferențieri în funcție de nivelul de dezvoltare și poziția geografică. În statele dezvoltate, profesionalizarea armatei a determinat extinderea controlului civil asupra guvernării, concomitent cu acordarea unor drepturi populației și transferarea unor responsabilități în domeniul public. În statele mai puțin dezvoltate, profesionalizarea armatei a însemnat militarizarea guvernelor, în acest caz resursele coercitive ale armatei au fost superioare resurselor mai slabe de capital al societăților respective.

După încheierea perioadei Războiului Rece, Tilly apreciază că în Europa se vor manifesta două tendințe contradictorii pe termen scurt. O primă tendință este legată de proliferarea ideii naționale, în sensul că numeroase entități statale își vor revendica dreptul de a deveni state independente, proces care trebuie însă limitat, deoarece poate crea anumite perturbații în sistemul internațional contemporan. A doua tendință se va sesiza la nivelul statelor dezvoltate din Europa Occidentală și va consta în atenuarea războiului și orientarea spre întărirea legăturilor economice și de apărare în cadrul Uniunii Europene. Totuși, în opinia lui Tilly, statele consolidate sunt amenințate de mai mulți factori: „Mobilitatea globală a capitalului, creșterea importanței capitalului japonez în Asia, SUA și Europa, circulația mondială a forței de muncă, transmiterea rapidă a informației și tehnologiei, capacitatea diminuată a statelor bogate ...

de eliminare a lucrătorilor săraci, care provin din exterior, de pe piața proprie a muncii ... toate acestea prevestesc subminarea capacității statului de a-și controla propriile granițe, de a-și proteja proprii cetățeni împotriva influențelor externe și de a impune politici publice independente și centralizate”¹.

Tilly este prudent asupra viitorului, deoarece acesta poate fi optimist sau pesimist. Într-un fel avem toate șansele ca lumea în care pășim să se asemene în anumite privințe cu Evul Mediu, „însă, fără imperii și state mici care se luptă între ele”. Este însă și posibil ca în contextul dispariției protecției civile a statului să apară fenomene deosebit de grave, materializate într-o „lume a criminalității, a urii, a marginalizării și a unei mari inechități”².

Insistând asupra apariției și dezvoltării grupurilor și a dorinței acestora de a influența statul, Tilly subliniază importanța forțelor structurale și mai puțin a agenților individuali. Jack Gladstone, evaluând critic opera lui Tilly, arată că: „aspectele ideologice nu au nici un rol în crearea statului după opinia lui Tilly; reforma și apariția ideologiilor naționale sunt cel mult pretexte pentru război și nu modelatori ai statului ca atare ... ideea că statele au calități pozitive, astfel încât oamenii să dorească mai degrabă state mai puternice sau mai naționaliste decât să suporte consecințele lor, lipsește din lucrările lui Tilly”³. Drumul deschis de Tilly în sociologia istorică a statului este, în ciuda oponentilor săi, unul foarte important, atât pentru cercetarea sociologică, cât și pentru domeniul relațiilor internaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Giddens, Anthony, *Sociology*, ediția a II-a, Polity Press, Cambridge.
2. Daniel Ross, *Anthony Giddens*, în *Social Theory: A Guide to Central Thinkers*, Allen and Urwin, Sydney, 1991.

¹ Charles Tilly, „Futures of European States”, în *Social Research*, nr. 59, 1992, p. 715

² *Ibidem*, p. 717

³ Jack A. Goldstone, „States Making Wars Making States Making Wars”, în *Contemporary Sociology*, nr. 20, 1991, p. 177

3. Giddens, Anthony, *A Contemporary Critique of Historical Materialism*, vol. I, Power, Prosperity and the State, University of California Press, Berkeley, 1981, p. 108
4. Giddens, Anthony „A Contemporary Critique of Historical Materialism”, în *The Nation-State and Violence*, vol. II, Polity Press, Cambridge, 1985, p. 1
5. Giddens, Anthony, *The Consequences of Modernity*, Stanford University Press, Stanford, 1990
6. Goldstone, Jack A., *States Making Wars Making States Making Wars*, în *Contemporary Sociology*, nr. 20, 1991, p. 177
7. Mann, Michael, *The Sources of Social Power*, vol. I, A History of Power from the Beginning to 1760 A.D., Cambridge University Press, Cambridge, 1986
8. Mann, Michael, *States, War and Capitalism: Studies in Political Sociology*, Blackwell, Oxford, 1988
9. Mann, Michael, *Authoritarian and Liberal Militarism: A Contribution from Comparative and Historical Society*, în *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p. 235
10. Rosenberg, Justin, *A-Non Realist Theory of Sovereignty? Giddens The Nation-State and Violence*, în *Millenium Journal of International Studies*, nr. 19, 1990
11. Tilly, Charles Tilly, Louise Tilly, Richard, *The Rebellions Century*, Harvard University Press, Massachusetts, 1975
12. Sewell, William J., *Collective Violence and Colective Loyalties in France: Why the French Revolution Made a Difference*, în *Politics and Society*, nr. 18, 1990, p. 528
13. Tilly, Charles, *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*, Rousell Sage Fundation, New York, 1984
14. Tilly, Charles, *Coercion, Capital and European States, A.D. 990-1990*, Basil Blackwell, Cambridge, Massachusetts, 1990, p. 6
15. Tilly, Charles, *Futures of European States*, în *Social Research*, nr. 59, 1992, p. 715

TEORII ALE DEMOCRATIZĂRII STATELOR

Prof.univ.dr. CHIRIAC Mircea Dănuț

Abstract: *Theories of State Democratization.* In contemporary society the issue of state democratization has become a central theme for political systems. An obvious cause of this is the end of the cold war, which generated, among other things, a complex process of democratization of former totalitarian states in center and south-east Europe. Other causes are connected to the overall evolution of society which presupposes continuous adapting to change. Approaching such issues involves the use of many theories, among which modernization theories and the waves theory.

Keywords: *democracy, modernization, democratization wave*

Cercetarea academică pe tema democratizării a devenit din ce în ce mai sofisticată începând cu anii 90, metodologiile predominante fiind modelele economice ale democratizării și investigațiile bazate pe modele statistice cu un număr mare de variabile, care includ toate țările pentru care sunt disponibile datele relevante. Ceea ce se știe însă despre democratizare nu s-a schimbat fundamental. Studiile recente confirmă și consolidează ceea ce se știa deja: (1) Democratizarea este un proces lung și dificil; (2) Țările bogate reprezintă un teren mult mai fertil democratizării decât cele sărace.¹ Acestea par a fi singurele concluzii despre democratizare care se bucură de consens în lumea academică.

¹ Barbara Geddes, *What Causes Democratization*, în *The Oxford Handbook of Political Science*, editată de Robert E. Goodin, Oxford University Press 2011, p. 593

Odată cu răspândirea democrației în din ce în ce mai multe state ale lumii, a început să preocupe fragilitatea și reversibilitatea procesului. Democratizarea nu duce neapărat la o democrație liberală funcțională, ci se poate opri în diverse variante hibride de regim politic, a căror definiție include cuvântul democrație, dar precedat de o serie de prefixe – „proto”, „cvasi”, „semi”, sau însoțit de adjective precum „limitată”, „parțială”, „nefuncțională”.

Multe din statele în tranziție către democrație se prăbușesc în conflict intern sau în noi forme de autoritarism. Interesul academic s-a orientat către factorii care explică această fragilitate sau care, dimpotrivă, duc la consolidarea procesului de democratizare. S-au conturat astfel distincții importante între democratizare (sau tranziția către democrație), liberalizare politică și consolidare.

Liberalizarea politică promovează libertățile civile și abia într-o mai mică măsură cele politice. Este de obicei un proces declanșat de sus în jos, de lideri politici care doresc să păstreze puterea, dar nu riscă să se expună incertitudinilor instituționale implicate de organizarea de alegeri libere. Liberalizarea nu are drept consecință neapărată un proces de democratizare.

Democratizarea sau *tranziția* către democrație este de obicei definită prin introducerea unor aranjamente instituționale și legale necesare pentru organizarea de alegeri libere. Democratizarea implică și anumite procese de liberalizare, care fac posibilă competiția politică, precum și participarea și exprimarea liberă a votului cetățenilor, având deci un sens de jos în sus. Însă, democratizarea se poate limita la organizarea de alegeri libere, fără a avea drept consecință instaurarea statului de drept, a răspunderii executive și a transparenței în actul de guvernare. Zakaria denumeste un astfel de regim politic democrație *neliberală* și consideră că acesta este modelul cel mai frecvent întâlnit în rândul noilor democrații¹.

¹ Fareed Zakaria, *Viitorul libertății. Democrația neoliberală în Statele Unite ale Americii și în lume*, Polirom, Iași, 2009, pp. 16-17

Liberalizarea și democratizarea pot avea loc simultan, de regulă atunci când are loc disoluția rapidă a unui regim autocratic. Nu există o cauzalitate sau o succesiune clară între procesele de liberalizare și democratizare; ele sunt caracterizate de fluiditate și incertitudine, democrația nefiind asigurată.

Consolidarea apare atunci când democrația devine singura regulă acceptată în societate și presupune nu numai proceduri de guvernare, dar și drepturi substanțiale. Consolidarea este asociată cu longevitatea și calitatea proceselor democratice. Posibili indicatori calitativi ai proceselor democratice sunt funcționarea instituției parlamentare, drepturile minorităților sau politicile de gen. O definiție minimalistă a consolidării democrației este încrederea populației în continuitatea regimului politic. O viziune mai exigentă asupra conceptului, face referire la incorporarea principiilor democratice în sfera publică și cea privată, în domeniile economic, politic și social².

Teoriile democratizării sunt preocupate în primul rând de cauzele, interne și externe, care generează acest proces; distincția între un model sau altul este definită de factorii generatori ai democratizării asupra cărora modelul se articulează³.

1. Teoria modernizării

Teoria modernizării este rezumată succint de ideea că industrializarea și dezvoltarea economică duc la schimbări sociale și politice pozitive care determină democratizarea. Această teorie se bucură de atenție în lumea academică de mai mult de o jumătate de

¹ Juan J. Linz și Alfred Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, The John Hopkins University Press, 1996

² Peter Burnell, *Democratization*, în *Politics in the Developing World*, Oxford University Press, 2001, p. 261

³ Jean Gruegel, *Democratizarea. O introducere critică*, Polirom, Iași, 2008, p. 15

⁴ În 1951 Talcot Pason definește modernitatea ca o *trecere de la difuz la specific și de la particularism la universal*.

secol, dar a devenit foarte populară în anii 90, odată cu al treilea val de democratizare.

Teoreticianul clasic al teoriei modernizării este Seymour Martin Lipset, prin cartea *Omul politic*, apărută în 1963¹. Lipset a formulat esența teoriei modernizării astfel: „*cu cât mai bine îi merge unei națiuni, cu atât sunt mai mari șansele că ea va susține democrația*”². Această ipoteză a devenit una dintre cele mai cercetate și dezbătute din științele sociale. Deși în aparență foarte simplu, enunțul lui Lipset rezumă o argumentație complexă. El susține că dezvoltarea economică declanșează o serie de schimbări sociale profunde care, însumate, tind să producă democrație. Printre aceste schimbări Lipset notează faptul că societățile mai bogate tind să aibă niveluri mai ridicate de educație și urbanizare, mijloace de comunicație mai diverse și mai sofisticate, o clasă de mijloc mai mare, mai multă egalitate și mai multă mobilitate socială. Toate aceste caracteristici ale unei societăți sunt asociate cu, și sunt necesare pentru apariția și viabilitatea instituțiilor politice democratice³.

Modernizarea este un sindrom al schimbărilor sociale induse de industrializare. Odată pornită, tinde să penetreze toate aspectele vieții sociale, aducând cu sine specializarea muncii, experiența directă a industrializării prin lucrul în fabrică, urbanizarea, creșterea mobilității individuale, slăbirea loialităților tradiționale față de comunitatea rurală. Industrializarea și modernizarea largesc într-un mod semnificativ participarea populară în procesele economice⁴. Pe termen lung ele determină creșterea duratei de viață, precum și creșterea venitului mediu al clasei de mijloc. Se formează o clasă de mijloc din ce în ce

¹ Vezi și Seymour Martin Lipset, *Some Social Requisites of Democracy*, în *American Political Science Review* 53, no. 1 (1959): pp. 69-105.

² Adam Przeworski, Fernando Limongi, *Modernization: Theories and Facts*, Johns Hopkins University Press, p. 158

³ *Ibidem* pp.157-158

⁴ Un număr mare de studii urmărește aceste procese în secolul XX. Vezi de exemplu volumul „*Civil-Military Relations and Democracy*” editat de Larry Diamond și Marc F. Plattner, The Johns Hopkins University Press, 1996

mai largă, din ce în ce mai educată, mai mobilă, mai bine informată, mai egalitară.

Acești factori creează un proces care se autosusține și care transformă viața socială și instituțiile politice, ducând la creșterea implicării maselor în politică și făcând posibilă dezvoltarea instituțiilor politice democratice. Puterea economică favorizează dezvoltarea încrederii de sine și a dorinței de afirmare și exprimare a indivizilor, și în cele din urmă declanșează forțe socioeconomice care revendică o mai mare participare politică, sprijinind democratizarea și liberalizarea politică. Democrația are deci șanse mari să apară și să se mențină acolo unde există anumite condiții sociale și culturale.

Inițial teoria lui Lipset a fost rapid acceptată, dar către sfârșitul anilor 60 au început să apară voci critice care argumentau că teoria stabilește o regularitate empirică a relației între modernizare și democratizare, dar nu un model teoretic convingător; teoria modernizării este considerată prea lineară și prea optimistă.

Una dintre contestările cele mai serioase au venit din partea lui Samuel Huntington. În extrem de influentul volum *Ordinea politică în societățile în schimbare*, Huntington argumentează că teoria modernizării este corectă în identificarea dezvoltării economice drept cauză a unor schimbări sociale profunde, dar este incorectă în asumția că aceste schimbări sunt în mod necesar progresiste sau pozitive. Societățile aflate în transformare tind să fie instabile și chiar violente. Rezultate pozitive apar numai dacă instituții politice solide, capabile să articuleze și răspundă la asemenea schimbări există deja – căci a construi astfel de instituții este un proces complicat și de lungă durată¹.

O altă provocare a teoriei modernizării a venit din partea teoreticienilor dependenței, cum ar fi Andre Gunder Frank², Fernando

¹ Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, 2006, p. 140

² Andre Gunder Frank, *Latin America: Underdevelopment and Revolution*, Monthly Review Press, 1970

Henrique Cardoso și Faletto Enzo¹, care au contestat importanța acordată în acest model teoretic dezvoltării economice, în defavoarea schimbării sociale. Ei au argumentat că societățile nonoccidentale sunt condamnate de poziția lor în sistemul economic internațional la o stare de subdezvoltare și dependență. La rândul lui, Guillermo O'Donnell susține că tipul de dezvoltare, introdus în multe din țările Americii Latine sau lumii a treia, duce nu la democrație, ci la „autoritarism birocratic”.²

Sociologia istorică consideră că nu schimbarea economică în sine produce schimbări politice, ci conflictele sociale sau de clasă pe care le declanșează; iar deznodământul nu este în mod necesar unul democratic. Urmărind transformarea statului în timp, prin conflict de clasă, Barrington Moore a identificat trei căi către modernitate³: (1) revoluția burgheză, care duce la capitalism și democrație; (2) revoluția de sus în jos, care duce la industrializare și fascism; (3) revoluția de jos în sus, care duce la comunism. Aceste versiuni diferite ale modernității rezultă din interacțiunea între stat și actorii colectivi: țărănimea, clasa funciară și burghezia. Democrația apare în situația în care agricultura tradițională este eliminată în favoarea urbanizării și a industrializării care absoarbe țărănimea transformând-o în muncitori urbani, în timp ce clasa funciară decade din poziția de clasă superioară, fiind depășită de burghezie și interesele ei comerciale și industriale.

Slăbită în urma acestor contestări și incapabilă să explice democratizarea în perioade de stagnare politică globală, teoria modernizării a căzut în desuetudine la sfârșitul anilor 70. Exact în acea perioadă a început însă al treilea val de democratizare. Multe din procesele de democratizare s-au produs în urma unor perioade de creștere economică și dezvoltare, sau în urma unor reforme în direcția unei economii de piață. Această realitate a resuscitat interesul pentru teoria modernizării, și a dus la o reformulare mai nuanțată.

¹ Fernando Henrique Cardoso and Faletto Enzo, *Dependency and Development in Latin America*, University of California Press, 1979

² Guillermo A. O'Donnell, *Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism*, University of California Press, 1973

³ Jean Grugel, *Op.cit.*, pp. 62-64

Adam Przeworski susține că în prima sa formulare, teoria modernizării nu a reușit să facă distincție între *democratizare* (instalarea democrației) și *consolidare* (sustenabilitatea democrației). De fapt, dezvoltarea economică joacă un rol foarte important în *consolidare*, dar nu și în *democratizare* .

Dezbaterea contemporană despre teoria modernizării reia din multe puncte de vedere preocupările inițiale ale lui Lipset. Studiile empirice care caută corelația dintre bogăție și democrație sau dintre dezvoltarea economică și cea socială au devenit o modă. Ronald Inglehart a analizat o vastă bază de date² și a formulat concluzia că variabilele cruciale care determină corelațiile dintre dezvoltarea economică³ și reformele politice sunt cultura de masă și schimbările atitudinale . În schimb, Dietrich Rueschemeyer, Evelyne Huber Stephens și John D. Stephens au argumentat că variabila hotărâtoare în această ecuație este schimbarea balanței dintre clasele sociale⁴ . Carles Boix, Daron Acemoglu și James Robinson au examinat modul în care inegalitățile economice și stratificarea socială influențează regimul politic, fără însă să ajungă la consens în privința corelațiilor și fără a reuși să determine dacă există o relație cauzală între dezvoltarea economică și democrație, sau doar o corelație explicată de alți factori⁵ .

Binomul dezvoltare – democrație rămâne o relație controversată. Aparenta legătura directă dintre cele două concepte este un rezultat al stabilității politice a democrațiilor bogate. Efectul dezvoltării este evident pentru menținerea democrației, dar nu și pentru declanșarea

¹ Adam Przeworski și Fernando Limongi, *Modernization: Theories and Facts*, în *World Politics* 49 (January 1997): pp. 155-183.

² Este vorba despre *World Values Survey*, accesibil on line la adresa <http://www.worldvaluessurvey.org/>

³ Ronald Inglehart and Christian Welzel, *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*, Cambridge University Press, 2005.

⁴ Dietrich Rueschemeyer, Evelyne Huber Stephens, and John D. Stephens, *Capitalist Development and Democracy*, University of Chicago Press, 1992.

⁵ Carles Boix, *Democracy and Redistribution*, Cambridge University Press, 2003; Daron Acemoglu and James A. Robinson, *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*, Cambridge University Press, 2005.

democratizării. Valoarea predictivă a dezvoltării este importantă pentru tranzițiile la democrație de dinainte de 1950. După această dată, valoarea lor statistică există, dar este mult diminuată. De asemenea, apare o diferență între tranziția către o democrație parțială (pentru care dezvoltarea e relevantă) și una substanțială (pentru care dezvoltarea are o relevanță scăzută).

Dezvoltarea nu are deci un efect causal asupra tranziției către democrație; însă, dezvoltarea reduce probabilitatea unei crize democratice și astfel crește numărul democrațiilor bogate .

2. Democratizarea din perspectivă istorică: Teoria valurilor

Democrația modernă s-a răspândit treptat pe glob începând cu secolul XIX. O modalitate de explicare a procesului de democratizare este gruparea experiențelor în „valuri” distincte, în care democratizarea a avut cauze comune. Acest model a fost dezvoltat de politologul american Samuel Huntington în 1991.

Huntington descrie un val de democratizare astfel: *Un val de democratizare este un grup de tranziții de la regimuri nedemocratice la regimuri democratice, care apar într-un interval de timp delimitat și care depășesc semnificativ ca număr tranzițiile în direcția opusă din aceeași perioadă de timp. Un val implică de regulă și liberalizarea sau democratizarea parțială a unor sisteme politice care nu devin pe deplin democratice* .

Huntington a identificat trei valuri de democratizare (și anume 1828-1926, 1943-1962 și 1974-prezent, primele două fiind urmate de valuri contrare de autoritarism (1922-1942 și 1958-1975), astfel

¹ Adam Przeworski și Fernando Limongi, *Modernization: theories and facts*, în *World Politics* 49.2, 1997, pp. 155-183, accesat on line la adresa http://dss.ucsd.edu/~mnaoi/page4/POLI227/files/page1_13.pdf, la data 26.12.2011

² Samuel P. Huntington, *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press: NORMAN, 1991, p. 15

că numai unele țări au reușit să consolideze democrația, în schimb ce altele s-au întors la sisteme autoritare: „Istoria nu este unidirecțională. Fiecare dintre primele două valuri ale democratizării a fost urmat de un val contrar, în care unele din țările care făcuseră tranziția la democrație, dar nu toate, au revenit la o conducere nedemocratică”¹.

Primul val de democratizare² își are rădăcinile în revoluțiile americană și franceză. A fost nevoie de aproximativ un secol, pentru ca instituțiile democratice să se răspândească treptat într-un număr covârșitor de țări. Criteriile minimale pentru a califica o țară drept democrație în secolul XIX sunt (1) jumătate din adulții de sex masculin au drept de vot³ și (2) puterea executivă este responsabilizată de faptul că depinde de suportul majorității parlamentare, sau de faptul că este aleasă periodic în alegeri populare. În punctul său maxim, primul val de democratizare a cuprins 29 de state.

Valul contrar democratizării a dominat viața politică a Europei în anii 20-30, momentul declanșator al regresului fiind venirea la putere a lui Mussolini în Italia. Democrația a început să fie înlocuită de vechile forme tradiționale de autoritarism sau de forme noi de totalitarism, bazate pe politica de mase, mai brutale și mai distructive. Sistemele politice democratice care s-au prăbușit în această perioadă erau aproape fără excepție⁴ democrații noi sau chiar state naționale noi, create în preajma primului război mondial. Numai patru din cele 17 state care au adoptat instituții democratice între 1910 și 1931 au reușit să le mențină în anii 1920 și 1930. În punctul său minim,

¹ *Ibidem* pp. 15-16

² *Ibidem* pp. 16-18

³ „Democrația Jacksoniană” este numele mișcării politice care pledează pentru o democrație extinsă, prin acordarea dreptului de vot cetățenilor simpli. Andrew Jackson, politician american din secolul 19 a inspirat această mișcare, care dorea să pună punct unui sistem politic dominat de elite. În 1820, cetățenii obișnuiți de sex masculin și rasă albă au primit drept de vot, iar în 1850 aproape toate restricțiile legate de statutul de proprietar și plata taxelor au fost eliminate.

⁴ Excepția este Grecia, care a introdus forme democratice de guvernare încă înainte de 1910, cu toate acestea a revenit la un regim nedemocratic după 1920.

această primă mișcare globală către democratizare a numărat doar 12 state.

Al doilea val de democratizare¹ este determinat de câștigarea celui de-al doilea război mondial de către forțele aliate, care au sprijinit construirea instituțiilor democratice în teritoriile ocupate: Germania de Vest, Italia, Austria, Japonia și Coreea. Transformări democratice s-au declanșat în această perioadă în unele țări ale Americii Latine, iar decolonizarea a făcut numărul noilor state democratice să explodeze pe continentul african și în Asia. Noile democrații s-au dovedit însă a fi foarte instabile, majoritatea fiind dizolvate în valul contrar democratizării din anii 1960. În America Latină și părți ale Asiei democratizarea a fost întreruptă de lovituri de stat care au inițiat decenii de dictaturi militare, și la fel s-a întâmplat în Grecia și Turcia. Noile democrații africane au avut aceeași soartă: 33 de state care au devenit independente între 1956 și 1970 au devenit regimuri autoritare imediat după obținerea independenței, transformând decolonizarea Africii într-o multiplicare fără precedent în istorie a regimurilor autoritare independente. Aceste evoluții în sens contrar democratizării au produs un larg pesimism privind aplicabilitatea democrației în țările aflate în dezvoltare și chiar privind viabilitatea sistemului democratic în țările dezvoltate, în care instituțiile democratice aveau deja o lungă experiență.

Al treilea val de democratizare² identificat de Huntington începe cu sfârșitul dictaturii portugheze în 1974, urmat în următorii 15 ani de schimbări democratice în aproximativ 30 de țări din Europa, Asia și America Latină. În multe alte regimuri autoritare au fost inițiate reforme în direcția liberalizării. Democratizarea a câștigat legitimitate și forță, adevărind cuvintele lui James Bryce din 1920: „*mișcarea către democrație este acum larg vizibilă, este o mișcare naturală, consecință a unei legi generale a progresului social*”³. Pesimismul

¹ *Ibidem*, pp. 18-21

² *Ibidem*, pp. 21-26

³ *Ibidem*, p. 17

anilor 70 a fost înlocuit de un optimism generalizat și adesea exaltat, care, la începutul anilor 90, descria perspectivele democrației ca fiind sigure, dat fiind faptul că orice alt sistem alternativ s-a dovedit nefiabil¹.

Huntington consideră că această evoluție în valuri este manifestarea unui fenomen general în politica internațională, manifestat prin faptul că într-un anumit timp istoric, evenimente similare au loc în mod simultan în diferite țări și sisteme politice². Demarcația în timp a valurilor de democrație și a reversului lor demonstrează existența unor cauze globale comune.

Huntington admite că nu există o singură cauză comună a unui val, pentru că în cazul fiecărei țări democratizarea este rezultatul unei diferite combinații de factori. Dar aceste combinații de factori variază în timp. Primul val a fost determinat de evenimente asociate extinderii capitalismului în secolul XIX: dezvoltarea economică, industrializarea, apariția burgheziei și a clasei de mijloc, organizarea clasei muncitoare, diminuarea graduală a inegalităților economice, protestantismul (trei pătrimi din țările care au dezvoltat instituții democratice înainte de 1900 sunt țări de religie protestantă)³. Al doilea val a fost determinat de factori politici și militari subsecvenți celui de-al doilea război mondial: într-un număr semnificativ de țări democrația a fost impusă de puterile câștigătoare; alte țări, în special din America Latină, au emulat sistemul democratic pentru că acesta era modelul câștigătorilor. Slăbite de război și de creșterea rezistenței naționaliste în colonii, puterile vestice au declanșat procesul de de-colonizare, care a dat naștere unui număr considerabil de noi democrații, cu toate că nu multe dintre ele au rezistat în această formă⁴.

În ciuda faptului că au avut cauze diferite, democratizările din al treilea val împărtășesc caracteristici comune: au fost realizate prin

¹ Francis Fukuyama și Zbigniew Brzezinski sunt cele mai cunoscute personalități care au promovat ideea victoriei definitive a democrației.

² Samuel Huntington, *Op.cit.*, p. 31

³ *Ibidem*, p. 39

⁴ *Ibidem*, p. 40

compromisuri, alegeri și mijloace nonviolente¹. Încercarea de a explica al treilea val este mai complicată, pentru că regimurile care au fost subiect al unui proces de democratizare în acest val au fost numeroase și foarte diverse, ele incluzând sisteme unipartinice, regimuri militare, dictaturi personale sau oligarhii rasiale². Huntington identifică cinci schimbări care au avut loc în anii 60-70 și care au avut probabil ca efect democratizarea din anii 70-80:

1. Deteriorarea legitimității sistemelor autoritare, datorită performanțelor economice slabe sau datorită înfrângerilor militare;
2. Creșterea economică fără precedent din anii 60, care a dus la creșterea standardelor de viață, a educației și a clasei de mijloc;
3. Schimbarea doctrinei Bisericii Catolice de la prezervarea status quo-ului la promovarea reformei sociale, politice și economice;
4. Schimbarea politicii actorilor externi (cum ar fi SUA și Uniunea Europeană) către promovarea drepturilor omului și democrației în alte țări, precum și schimbarea indusă de Gorbaciov în politica sovietică;
5. „Efectul bulgărilor de zăpadă” sau efectul demonstrativ al primelor democratizări din al treilea val, care furnizează modele pentru alte țări; efect potențat de dezvoltarea a noi mijloace de comunicare internațională.

Teoria valurilor este valoroasă pentru că subliniază influențele externe asupra proceselor de democratizare. Până la dezvoltarea ei de către Huntington se credea că democratizarea are cauze exclusiv interne. Metafora valurilor este foarte sugestivă vizual, pentru felul în care democratizarea s-a extins în timp și spațiu, într-un mod ciclic, sinuos și cu multe reveniri.

Cu toate acestea, teoria valurilor nu explică clar cauzele democratizării, nici nu lămurește întrebări importante despre relația dintre democrație ca sistem politic și evoluția istorică a unei societăți. În primul rând ea nu răspunde la întrebarea dacă există un trend de

¹ *Ibidem*, p. 165. Excepțiile violente au fost România, Filipine, Bolivia și Nicaragua.

² *Ibidem*, p. 41

termen lung, dar ireversibil și global, către expansiunea democrației în lume. Alte critici ale teoriei valurilor se referă la definiția utilizată de Huntington pentru democrație – limitată la organizarea de alegeri libere și ignorând alte caracteristici esențiale: sistemul de partide, dimensiunea electoratului, libertățile civice. Huntington exagerează totodată importanța globalizării ca explicație a răspândirii democrației în lume. Mai mult, el presupune că globalizarea are întotdeauna un efect pozitiv asupra democratizării, în timp ce adâncirea integrării piețelor globale poate uneori să intensifice sau să relegețimeze autoritarismul¹.

BIBLIOGRAFIE

1. Acemoglu, Daron; Robinson, James A., *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*, Cambridge University Press, 2005
2. Burnell, Peter, *Democratization*, în *Politics in the Developing World*, Oxford University Press, 2001.
3. Boix, Carles, *Democracy and Redistribution*, Cambridge University Press, 2003
4. Cardoso, Fernando Henrique; Enzo, Faletto, *Dependency and Development in Latin America*, University of California Press, 1979
5. Frank, Andre Gunder, *Latin America, Underdevelopment and Revolution*, Monthly Review Press, 1970.
6. Geddes, Barbara, *What Causes Democratization*, în *The Oxford Handbook of Political Science*, editată de Robert E. Goodin, Oxford University Press, 201
7. Gruegel, Jean, *Democratizarea. O introducere critică*, Editura Polirom, Iași, 2008.
8. Huntington, Samuel P., *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press: NORMAN, 1991
9. Huntington, Samuel P., *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, 2006
10. Inglehart, Ronald, Welzel, Christian, *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, The Human Development Sequence, Cambridge University Press, 2005.

¹ Jean Gruegel, *Democratizarea. O introducere critică*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 47

11. Linz, Juan J.; Stepan, Alfred, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, The John Hopkins University Press, 1996.
12. O'Donnell, Guillermo A., *Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism*, University of California Press, 1973
13. Przeworski, Adam; Limongi, Fernando, *Modernization: Theories and Facts*, Johns Hopkins University Press, 1997.
14. Rueschemeyer, Dietrich; Stephens, Evelyne Huber; Stephens, John D., *Capitalist Development and Democracy*, University of Chicago Press, 1992.
15. Zakaria, Fareed, *Viitorul libertății. Democrația neoliberală în Statele Unite ale Americii și în lume*, Editura Polirom, Iași, 2009.

PREZENȚA NEGOCIERILOR ÎN VIAȚA SOCIALĂ

Lector univ.dr. ALEXE Ioana Valeria

Abstract: *Negotiations in social life.* Broadly speaking, negotiation is as concentrated and interactive interpersonal communication in which two or more parties to a dispute seek to reach an agreement that solves a common problem or achieve a common goal. Through negotiation we mean any form of confrontation armor, whereby two or more parties with conflicting interests and positions, but complementary aim to reach a mutually beneficial engagement whose terms are not known to început. În this confrontation, the primary and loyal to the arguments and evidence are, are claims and objections are made concessions and compromises to avoid the breakdown of negotiations and conflict deschis. Adesea are worn for their side effects such as the maintenance contract, winning time, preventing deteriorating situation in the conflict. In addition, negotiators meeting can be viewed as a potential communication channel urgent crisis.

Keywords: *negotiation, communication, cooperation, abilities, partners.*

„Negocierea este forma de comunicare ce presupune un proces comunicativ, dinamic, de ajustare, de stabilire a acordului în cazul apariției unor conflicte de interese, prin care două sau mai multe părți, animate de mobiluri diferite și având obiective proprii, își mediază pozițiile pentru a ajunge la o înțelegere mutual satisfăcătoare”¹.

¹ Deac, Ioan, *Introducere în teoria negocierii*, Editura Paideia, București, 2002, p. 9

„Strategia de negociere reprezintă planul general al acțiunii comunicative de negociere, în care sunt proiectate obiectivele care conduc la atingerea scopului final și modalitățile de îndeplinire a lor, astfel încât să utilizeze cu justete și eficiență resursele la dispoziție și să țină cont de cauzele și factorii previzibili care ar putea să perturbe aplicarea acestui algoritm acțional”¹.

„Indiferent unde și între cine sunt purtate, negocierile apelează la retorică, la logică și la elemente de teoria argumentării. Uneori folosesc tehnici de comunicare și manipulare performante, precum analiza tranzacțională, programarea euro-lingvistică etc. Noțiuni precum oferta, cererea, poziția, pretenția, obiecția, compromisul, concesiia, argumentul, tranzacția, argumentația, proba etc., pot interveni frecvent în procesul de negociere. Totodată elementele de comunicare non-verbală, precum fizionomia, mimica, gestică, postura, îmbrăcămintea, aspectul general ș.a. pot avea o importanță care nu trebuie neglijată. Cultura partenerilor și puterea de negociere a părților negociatoare sunt alte elemente de care trebuie să țină seama. Pot fi pierdute sau câștigate. Negocierea este un talent, un har înăscut, dar și o abilitate dobândită prin experiență, formare și învățare. Meseria de negociator este una de elită, în afaceri, în diplomație, în politică”².

În opinia autorilor menționați, negocierea apare ca formă concentrată și interactivă de comunicare interumană în care două sau mai multe părți aflate în dezacord urmăresc să ajungă la o înțelegere care rezolvă o problemă comună sau atinge un scop comun. Înțelegerea părților poate fi un simplu acord verbal. Consolidat printr-o strângere de mână, poate fi un consens tacit sau o scrisoare de intenție sau un protocol, o convenție sau un contract, redactate cu respectarea unor proceduri și uzanțe comune; mai poate însemna un armistițiu, un pact sau un tratat internațional, redactate cu respectarea unor proceduri și uzanțe speciale. În raport cu zona de interes în care

¹ Deac, Ioan, *Introducere în teoria negocierii*, Editura Paideia, București, 2002, p. 55

² Stănciugelu, Irina, Tran, Vasile, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, București, 2001, p. 242

se poartă negocieri, putem face distincție între mai multe forme specifice de negociere. Prin negociere înțelegem orice formă de confruntare narmată, prin care două sau mai multe părți cu interese și poziții contradictorii, dar complementare urmăresc să ajungă la un angajament, reciproc avantajos ai cărui termeni nu sunt cunoscuți de la început.

În această confruntare, în mod principal și loial, sunt aduse argumente și probe, sunt formulate pretenții și obiecții, sunt făcute concesiile și compromisuri pentru a evita atât ruperea relațiilor cât și conflictul deschis.

„Negocierea permite crearea, menținerea sau dezvoltarea unei relații interumane sau sociale, în general, ca și a unei relații de afaceri, de muncă sau diplomatice, în particular. Mai trebuie menționat faptul că negocierile nu urmăresc totdeauna cu necesitate rezultate manifestate în direcția unei înțelegeri. Adesea ele sunt purtate pentru efectele lor colaterale cum ar fi: menținerea contractului, câștigarea de timp, împiedicarea deteriorării situației în conflict. În afară de acestea, întâlnirile negociatorilor pot fi privite ca un canal potențial de comunicări urgente în situații de criză”¹.

Absența comunicării poate fi considerată ca un semn alarmant al imposibilității de desfășurare a negocierii; prezența ei este un indiciu al șanselor ca negocierea să se producă. În același timp, trebuie să acordăm suficientă grijă climatului de discreție și de construcție graduală temeinică.

„Analiza tipului de negociere în care ne angajăm este întotdeauna importantă. A-l cunoaște și a-l evalua înseamnă, deja, a prevedea în linii mari comportamentul pe care îl va adopta partenerul și a pregăti propriul comportament, în întâmpinare. În acest fel, riscul unei rupturi de a încheia un acord dezavantajos scade. După cum sunt tratate în

¹ Stănciugelu, Irina, Tran, Vasile, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, București, 2001, p. 243

literatura de specialitate, se poate face distincție între trei tipuri fundamentale de negociere:

- **Negocierea distributivă** este cea de tip **ori/ori**, care optează între victorie/înfrângere. Este cea care corespunde unui joc cu sumă nulă și ia forma unei tranzacții în care nu este posibil ca o parte să câștige fără ca cealaltă parte să piardă. Fiecare concesie făcută partenerului vine în dauna concedentului și reciproc. În această optică, negocierea pune față în față doi adversari cu interese opuse și devine o confruntare de forțe, în care una din părți trebuie să câștige. Orice concesie apare ca un semn de slăbiciune. Orice atac reușit apare ca un semn de putere. Obiectul negocierii va fi un acord care nu va ține seama de interesele partenerului și care va fi cu atât mai bun cu cât va lovi mai dur partea adversă.

Tacticile și tehnicile de negociere folosite în negocierea distributivă sunt tipice pentru rezolvarea stărilor conflictuale. Sunt dure și tensionate.

Între tacticile uzuale, pot fi amintite:

- polemica purtată prin contre permanente și prin deviere sistematică de la subiect;

- atacul în forță și intimidarea;

- manevrele retorice bazate pe disimulare, pe mascarea intențiilor, ascunderea intențiilor, ascunderea adevărului și pe culpabilizarea adversarului;

- descalificarea prin rea-credință, prin atac la persoană și prin căderea în derizoriu.

Acest tip de negociere este posibil atunci când opoziția de interese este puternică, iar dezechilibrul de forțe este semnificativ.

- **Negocierea integrativă** (victorie/victorie) este aceea în care sunt respectate aspirațiile și interesele partenerului, chiar dacă vin împotriva celor proprii. Se bazează pe respectul reciproc și pe tolerarea diferențelor de aspirații și de opinii. Avantajele acestui tip de negociere sunt acelea că ajunge la soluții mai bune, mai durabile, părțile se simt mai bine, iar relațiile dintre părți se consolidează.

Ambele câștigă și ambele susțin soluția și acordul încheiat. Negocierea integrativă creează, salvează și consolidează relațiile interumane și de afaceri pe termen lung. Ea determină pe fiecare dintre părțile negociatoare să-și modifice obiectivele și să-și ajusteze pretențiile în sensul rezolvării intereselor comune. Această optică de negociere ocolește și evită stările conflictuale. Climatul negocierilor este caracterizat de încredere și optimism, iar acordul, o dată obținut, are toate șansele să fie respectate.

Tacticile specifice se bazează pe reciprocitatea concesiilor (termene de livrare mai scurte contra unor părți imediate, spre exemplu).

• **Negocierea rațională** este aceea în care părțile nu-și propun doar să facă sau să obțină concesi, consimțăminte de pe poziții de negociere subiective, ci încearcă să rezolve litigii de fond de pe o poziție obiectivă, alta decât poziția uneia sau alteia dintre ele. Pentru aceasta, trebuie definite clar interesele mutuale în cadrul unei transparențe și sincerități totale, fără apelul la cea mai mică disimulare sau suspiciune. Se începe cu formularea problemelor care trebuie rezolvate, cu răspunsuri la întrebări de genul: Ce nu merge? Unde se află răul? Cum se manifestă acesta? Care sunt faptele care contravin situației dorite. Se continuă cu un diagnostic al situației existente insistându-se asupra cauzelor care împiedică rezolvarea problemelor. Apoi, se caută soluțiile teoretice și se stabilesc de comun acord măsurile prin care, cel puțin unele din acestea, pot fi puse în practică.

Algoritmul raționalității înseamnă deci:

- definirea problemelor;
- diagnosticarea cauzelor;
- căutarea soluțiilor¹.

Negociatorul caută să înțeleagă miza pusă în joc de partener, să cunoască sentimentele acestuia, motivațiile și preocupările sale. Divergențele care rămân nerezolvate sunt reglate prin recursul la

¹ Stănciugelu, Irina, Tran, Vasile, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, București, 2001, pp. 244-245

criterii obiective, precum și referințele științifice, normele legale, normele morale sau prin recursul la oficiile unui arbitru neutru. Orice început de negociere presupune definirea obiectivelor. Acestea ne oferă simțul direcției, o definiție a ceea ce plănuim să realizăm și o senzație de împlinire, odată ce au fost atinse. În principiu, negociatorul se prezintă la masa tratativelor atunci când are deja în minte *trei poziții de negociere*, conștientizate mai mult sau mai puțin precis.

Poziția declarată deschis (PD), numită și poziție de plecare. Această poziție este astfel formulată încât să-i asigure o marjă de manevră în raport cu pretențiile partenerului. Ca regulă generală, de exemplu, într-o negociere comercială, vânzătorul va declara mai mult, iar cumpărătorul mai puțin decât spera să obțină, fiecare în parte. Sfatul negociatorilor experimentați este acela ca, atunci când cumperi, să începi de jos, iar atunci când vinzi, să începi de sus. Aproape întotdeauna are importanță ordinea în care se fac declarațiile. De regulă, cel care declară primul este dezavantajat în raport cu cel care declară ulterior.

• **Poziția de ruptură (PR)**, numită și poziție limită minimală/maximală. Sub, sau după caz, peste nivelul acesteia, negociatorul nu mai este dispus să angajeze nici o discuție. Poziția de ruptură nu este deconspirată de parteneri (adversar), dar fiecare dintre ei trebuie să intuiască și să evalueze cu grijă și delicatețe poziția secretă a celuilalt. Dincolo de interesele strict tehnice și financiare, orice declarație făcută în afara poziției de ruptură a partenerului antrenează, de regulă, și o anumită doză de orgoliu și frustrare.

• **Poziția obiectiv (PO)**, numită și poziție așteptată. Este poziția realistă la care se pot întâlni și echilibra pretențiile contradictorii ale partenerilor (adversarilor). Aceasta reprezintă ceea ce negociatorul speră că va putea obține sau smulge de la partener, fără a leza inacceptabil interesele acestuia. Prin suprapunerea celor trei poziții de negociere ale ambilor parteneri, va rezulta o zonă în care ei se pot înțelege. Această zonă de acord posibil poartă numele de marjă de negociere și este delimitată de poziția de ruptură ale părților

negociatoare. Cheia succesului o constituie estimarea corectă a poziției de ruptură.

În literatura de specialitate se prezintă adeseori faptul că, în orice formă de interacțiune umană, este pusă în joc o anumită strategie și tactică. Orice formă de negociere implică o confruntare de voințe, sentimente și interese. În același timp, a stăpâni interacțiunea voințelor implicate în negociere înseamnă a nu cădea pradă unor reacții spontane, fără o determinare logică și rațională. Deseori se întâmplă ca o acțiune spontană, o reacție impulsivă a adversarului să ducă la „alegerea” tacticii de negociere. Asta înseamnă cu totul altceva decât o linie de acțiune rațională. Tactica premeditată poate fi o tehnică de comunicare eficace, o capcană retorică sau un truc psihologic. Ea ne ajută să păstrăm controlul, să preluăm inițiativa”¹.

Orice formă de negociere implică o anumită formă de confruntare chiar și tacită, mutuală, o dispută între dominat și dominant. În literatura de specialitate există, de asemenea, și alte tehnici și tactici de negociere parafrazând specialiștii în domeniu acestea sunt:

Tactica lui DA...DAR

Este genul de tactică care ne face mai agreabili pentru partenerul de negociere. Nu costă nimic. Diplomații nu spun niciodată NU. Ca și negociatorii buni din toată lumea, ei au învățat acest lucru de la asiatici. Întors din lungul său drum asiatic, Marco Polo, unul dintre cei mai buni negociatori, scria că a întâlnit adevărate școli în care erau formați solii și purtătorii de cuvânt ai căpeteniilor mongole și tibetane. Aceștia primeau, seara, atâtea vergi la tălpi câți de NU le scăpau peste zi de pe buze. Oamenii urăsc faptul de a fi negați, contestați, contraziși. „NU” este o negație directă și categorică ce taie, rupe și lovește. Prezintă riscul de a ofensa partenerul și de a bloca discuția. „NU” irită și înverșunează. Este lipsit de delicatețe. Oamenii cu tact îl evită cu multă grijă. Exprimată simplu, clar și fără echivoc, negația „NU” rămâne fără variante de opțiune ulterioară. Nu lasă loc de întors.

¹ Stănciugelu, Irina, Tran, Vasile, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, București, 2001, pp. 245-246

Rupe negocierea. În schimb, o formulare de genul „DA... DAR” poate fi folosită cu sensul de negație, păstrând și alte două variante de opțiuni. Ea are trei nuanțe posibile: una care înseamnă „DA”, una care înseamnă „poate” și încă una care înseamnă chiar „NU”. Oricând se poate continua pe varianta dorită. Secretul lui „da...dar” este acela că permite formularea opiniei proprii ca pe o continuare a ceea ce a spus partenerul și nu ca pe o contrazicere directă a opiniei acestuia”.

Tactica falsei oferte

Pe scurt, se poate caracteriza ca „un truc de negociere cu... puțin teatru”. Negocierea prețului este mai întotdeauna un joc cu sumă nulă, în care unul nu poate câștiga fără ca celălalt să piardă. Pe cât posibil, adversarii se manipulează între ei, măcar până la limita loialității și moralității. Una dintre tacticile oarecum neloiale, întâlnită rar în manuale și des în practică, este acela în care cumpărătorul face vânzătorului o ofertă de preț atrăgătoare pentru a elimina concurența și a-l motiva în derularea tranzacției. Odată ce a obținut acest lucru, el găsește un motiv pentru a-și modifica oferta inițială. Apoi începe „târguiala” prin care convinge vânzătorul să accepte noua ofertă, de regulă mult mai moderată.

Tactica stresării și tracasării

Într-un cuvânt slăbește rezistența fizică și psihică a adversarului. Ca excepție și cât mai rar posibil, atunci când negociem cu un adversar dificil, neprincipial și dezagreabil, dispus să se angajeze inutil în tratative dure și prelungite, se recomandă folosirea unor tertipuri și tactici de stresare și tracasare. În cadrul acestora se recomandă o contraaglomerație insistentă și vicioasă. Pot fi folosite fel de fel de manevre laterale, care, deși nu sunt, în mod direct, ofensatoare și umilitoare, au rolul de a sâcăi și deranja adversarul, punându-l în situația de a grăbi finalul negocierilor. Adversarul poate fi purtat insistent prin halele de fabricație și depozitele firmei. Poate fi cazat într-o încăpere expusă unor zgomote infernale care să-l împiedice să doarmă. La masa tratativelor, poate fi așezat cu ochii în

soare sau o altă sursă de lumină iritantă. Poate fi așezat cu spatele la o ușă care scârțâie și pe care cineva o închide și o deschide insistent, ca din întâmplare. Poate fi așezat pe un fotoliu aparent luxos, dar incomod, care scârțâie, singurul disponibil, din păcate. Va sta țepăn și va obosi repede. Poate fi așezat în apropierea unei surse puternice de căldură (se folosesc și surse direcționale de căldură radiantă) sau într-un curent de aer umed și rece. Poate fi invitat la o masă la care i se oferă, cu multă generozitate, exact ceea ce nu-i place sau nu poate mânca. Se pot oferi băuturi tari peste limita rezistenței sale psihice. Când relația pe termen lung nu ne interesează și ne propunem folosirea unor astfel de mijloace de presiune, trebuie să facem acest lucru sub masca celei mai desăvârșite nevinovății și amabilități, cerându-ne scuze și prefăcându-ne victime alături de adversar.

Tactica mituirii

Apreciem că este o tactică total neloyală care se bazează pe slăbirea rezistenței psihologice a adversarului pus în situația să accepte daruri mai mici sau mai mari. Deși rar întâlnită în manuale, fie că cerem, fie că nu și oricât am condamna-o de (ne)sincer, această tactică este posibilă, în practica negocierilor, oriunde în lume. La capitoul corupție, la nivelul anului 1997, România se afla pe locul 37 în lume. Mita se poartă, fie și numai pentru simplul motiv că negocierile sunt purtate de oameni cărora nimic din ce-i omenește nu le este străin. Tactica mituirii este favorizată atunci când negocierile sunt purtate prin intermediari insuficient motivați de pe partea pe care o reprezintă. Desigur, există o diferență majoră între protocol și cadou, pe de o parte, și mită, pe de altă parte. Există însă și asemănări majore. Rolul protocolului și cadoului oferit clientului sau partenerului de negocieri este acela de a amorsa o atitudine psihologică și un comportament favorabil celui care oferă. În afaceri, funcția cadoului și protocolului este una pragmatică și nu una filantropică. Micile atenții plasate pe masa tratativelor (pixuri, calendare, brelocuri, agende, cafele, băuturi etc.) sunt, până la un anumit nivel, absolut firești și au rolul de a crea o

ambianță favorabilă negocierilor. Uzanțele diplomatice ale unor state limitează protocolul și atenția la cel mult un prânz (sau dineu) acceptat pe cheltuiala gazdei. Adevărata mituire începe de la pragul valoric peste care „atenția” reîncepe să fie acceptată. Pragul depinde de demnitatea, onestitatea, averea, lăcomia, și gradul de risc la care se pretează negociatorul.

Din acest punct de vedere, prudența poate lua în considerare și faptul că orice negociator are prețul lui. Nu se va compromite pentru mai puțin decât acest preț. Relațiile de afaceri stabile pe termen lung pot fi compromise prin mită, dar favorizate prin cadouri mari. Diferența dintre cadou și mită rămâne una psihologică și strategică. Legea rămâne neputincioasă atâta timp cât dai sau primești într-un cadru confidențial.

Tactica presiunii timpului

Această tactică se bazează pe ideea simplă după care, mai întotdeauna, există un program de negocieri și o agendă de lucru a negociatorilor. Aceste elemente pot fi organizate și manipulate astfel încât problema delicată să rămână la limita expirării timpului alocat procesului de negociere. În acest scop, se pot folosi orice tertipuri și manevre de tergiversare, ocolire amânare. Spre sfârșitul negocierilor, de obicei, lucrurile încep să se precipite. Unul dintre partenerii de discuție trebuie să prindă avionul sau trenul, o grevă este pe cale să izbucnească etc. În asemenea condiții, ritmul negocierilor trebuie grăbit și adversarul poate comite ușor erori. Una din manevrele simple, dar eficace pentru întârzierea finalului, este recapitularea și desprinderea de concluzii intermediare. Alte manevre de tergiversare pot fi bazate pe invocarea lipsei unor documente, pe starea sănătății cuiva, plecarea în concediu, pe nevoia de deplasări urgente etc.

Tactica „feliiei de salam”

Numită și tehnica „pașilor mici” sau tactica „salami”, aceasta se bazează pe ideea simplă că este mai ușor a obține salamul feliuță cu feliuță decât tot deodată. Când cerem prea mult, prea repede,

adversarul poate fi copleșit pentru moment și are tendința de a se împotrivi. I se pare mult mai ușor să răspundă printr-un refuz. Pentru el devine tot mai dificil să continue jocul, sub stare de presiune. În schimb, prin obținerea de avantaje parțiale repetate, cu un consum mai mare de timp și răbdare, se poate ajunge mai ușor la o victorie totală, în final. Succesele mărunte pot trece neobservate, dar se pot cumula mai multe succese mici și fără răsunet, pentru consolidarea poziției și obținerea marilor realizări. Nu trebuie să ne aflăm în posesia întregului salam ca să ne înfruptăm din el. Tactica „pas cu pas” este tocmai opusul înțelegerilor făcute „cu banii jos”.

Tactica alternării negociatorilor

Ideea de bază este că, atunci când partenerul schimbă negociatorul, ești nevoit să iei totul de la capăt.

O primă versiune a acestei tactici face ca șeful echipei de negociere să pară cu adevărat blând și rezonabil, dar cu totul neputincios în fața presiunilor făcute de specialiștii din echipa sa. În mod deliberat și îndelung premeditat și simulat, restul oamenilor de echipă sunt duri, încăpățânați și, aparent, iresponsabili. Pe parcursul procesului de negociere sunt introduși, pe rând, ingineri, merceologi, juriști, contabili etc. care afișează o poziție dură și intransigentă. În acest fel, ei creează o presiune psihologică față de care partenerul preferă să lucreze doar cu șeful echipei și să accepte propunerile mai rezonabile ale acestuia. El, chipurile, nu este de acord într-un tot cu coechipierii săi, dar nici nu poate trece prea mult peste ei. O a doua versiune constă în schimbarea efectivă a negociatorului. Asta înseamnă că, pe parcursul negocierilor, tocmai atunci când te aștepți mai puțin, partea adversă înlocuiește negociatorul. Poate fi o lovitură dură, căreia i se face față cu dificultate, pentru că este mai puțin plăcut să iei totul de la capăt. Noul negociator are posibilitatea să invoce noi argumente, să revoce unele din înțelegerile făcute deja sau chiar să retragă unele din înțelegerile făcute deja sau chiar să retragă unele din concesiile acordate de predecesorul său. Noul negociator este, de regulă, omul de vârf, care te ia de odihnit când predecesorul său te-a

extenuat deja. Totuși, nu trebuie să te pierzi cu firea. Este bine să nu te obosești repetând vechile argumente și să-ți modificeți atitudinea dacă partenerul o face¹

Scopul negocierii este ajungerea la un acord de principiu, care se poate finaliza printr-o înțelegere scrisă sau doar verbală. Acordul de principiu se încheie când se stabilește un echilibru convenabil și acceptabil între obiectivele urmărite și cele atinse în urma procesului de negociere.

BIBLIOGRAFIE

1. Deac, Ioan, *Introducere în teoria negocierii*, Editura Paideia, București, 2002
2. Prutianu, Ștefan, *Antrenamentul abilităților de negociere*, Editura Polirom, Iași, 2007
3. Stănciugelu, Irina, Tran, Vasile, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, București, 2001
4. Zăpârțan, Liviu, Petru, *Negocierile în viața social-politică*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2007.

¹ Stănciugelu, Irina, Tran, Vasile, *Teoria comunicării*, Editura Comunicare.ro, București, 2001, pp. 246-249

ADMINISTRAȚIA MONARHIEI AUTORITARE

Lect.univ.dr. GRECU Florin

Abstract: *The Administration of Authoritarian Monarchy. The authoritarian monarchy administration was characterized by a disabling centralism, as well as by the clerks' gain wishes. The Archives that were studied showed the gendarmes and the public notaries were true oppressors, because, through all means they squeezed money from the citizens. The concept of the word graft or tip was deeply rooted in all social strata, mostly among the public clerks. The recruitment of public clerks was made on personal reasons nepotism represented the main dissatisfaction of the local administration, which was transmitted through reports, the National Renaissance Front Ministry. The perpetuation of oriental practices, between clerks, the lack of wages, social misery, the Phanariot mentality could not be eliminated by any Western cultural assimilation.*

Keywords: *Administrative reform, Centralism, Decentralising, Corruption, Militarisation.*

Introducere

Administrația, în perioada interbelică, a reprezentat principalul instrument de influențare și convingere a corpului electoral. În speranța obținerii a cât mai multe voturi și pentru a ajunge la putere, guvernele liberale sau țărăniște apelau la aparatul de stat pentru influențarea corpului electoral. Influențarea electoratului prin intermediul administrației a continuat și în perioada regimului autoritar carlist.

Plebiscitul organizat pentru acceptarea constituției de la 27 februarie 1938 alegerile din 1-2 iunie 1939 au reprezentat evenimentele care au pus în aplicare influențarea alegătorilor de către aparatul administrativ al statului. Spre deosebire de perioada interbelică, toată administrația era încredințată cadrelor active sau în rezervă ale armatei române. Prefecții, rezidenții regali și șefii Gărzilor Naționale se încadrau în noua formă de organizare autoritară a statului român, accentul fiind pus pe militarizarea instituțiilor centrale și locale.

Construcția partidului unic de către noul regim putea fi proiectată dacă el avea ce gestiona sau administra, și în acest sens a fost promulgată noua lege administrativă, care avea rolul de a unifica autoritatea în cadrul a 10 ținuturi, conduse de rezidenți regali. Cu toate acestea, „nu în ordinea administrativă găsim ceea ce reprezintă caracterul specific al unic regim, ci în sistemul politic, care este cel care permite cunoașterea trăsăturilor specifice fiecărui regim”¹. Administrația era, în acest sens, instrumentul prin care partidul unic putea controla teritoriul țării, cu ajutorul funcționarilor încadrați în FRN, a poliției, jandarmeriei și primarilor.

1. Reforma administrativă

Arhitectura noului regim a fost completată prin Legea Administrativă, promulgată prin Înaltul Decret Regal Nr. 2919 din 13 august 1938 și publicată în Monitorul Oficial, Nr. 187 partea I, din 14 august, care a conferit o reală bază instituțională și organizatorică partidului unic și brațului său armat Garda Națională. Prin această lege se urmărea un control mai eficient asupra aparatului de stat și al teritoriului, ținutului, prin intermediul rezidentului regal, care era numit de monarh, la propunerea Ministerului de Interne, prin decret-regal.

Prin noua reformă administrativă, conform lui Eleodor Focșeneanu, „s-a suprimat articolul 4 din Constituția din 1923, care

¹ Raymond Aron, *Democrație și totalitarism*, Editura All, București, 2000, p. 55.

prevedea împărțirea pe județe și a fost introdus un nou articol 79, prin care împărțirea administrativă trecea în componența legilor ordinare, acestea aveau să dividă țara mai întâi în rezidențe regale, apoi în ținuturi”¹.

Profesor de drept public și director al Institutului de Științe Administrative din București, Paul Negulescu considera că „administrațiunea nu era altceva decât *instrumentul* prin care puterea executivă urmărea satisfacerea intereselor generale, făcând posibilă dezvoltarea și realizarea intereselor individuale, în conformitate cu legea”². În cuvântarea de la Institutul Regal de Științe Administrative, la 9 octombrie 1939, Armand Călinescu a radiografiat noutatea și esența legii administrative, spunând că „aceasta nu a necesitat cheltuieli noi și că sentimentul public a aprobat această lege. Noul regim a restabilit ordinea și paza pentru întărirea țării”³.

Dar cum a fost posibilă realizarea acestei opere administrative? Răspunsul îl putem afla de la Armand Călinescu, ministrul de Interne, la acea dată: „Acțiunea a izbutit pentru că s-a desfășurat în cadrul unui *nou regim politic*, acela pe care l-a fixat *Constituția de la 27 februarie 1938*”⁴.

În ce a constat acest regim și cum a înlesnit el o operă durabilă? „Reforma administrativă nu ar fi fost posibilă, argumenta Armand Călinescu, dacă pe lângă introducerea unui nou regim politic, nu ar fi avut loc și restabilirea păcii și a liniștii interne. Toate elementele anarhiei erau dezlănțuite, *ideea de autoritate*, slăbită. Ordinea a fost slăbită, dar ordinea a fost apoi restabilită, *autoritatea de stat* și-a recâștigat prestigiul”⁵.

¹ Eleodor Focșeanu, *Istoria constituțională a României: 1859-1991*, Editura Humanitas, București, ediția a II-a revizuită, 1998, p. 77.

² Paul Negulescu, *Curs de drept administrativ*, fascicola a II-a, Editura „Institutul Arte Grafice Mavan”, București, 1939, p. 170.

³ Armand Călinescu, *Noul Regim, Cuvântări (1938-1939)*, Editura Domino, București, 2003, p. 53.

⁴ *Ibidem*, p. 57.

⁵ *Ibidem*, p. 57.

Critica la adresa vechiului regim administrativ și al sistemului de partide care îl patrona reprezenta metoda prin care putea fi construit noul regim de autoritate. De aceea, Armand Călinescu preciza că:

„sub *regimul de partide politice*, cei mai mulți dintre oamenii politici erau incompatibili și ocupau o înaltă funcțiune politică grație întâmplării cu aceia cu care aveau anumite sentimente, aceeași mentalitate; [...] Pentru dâșii, toți oamenii ca valoare sunt echivalenți, pentru dâșii înlocuirea unui om capabil cu un om fără nicio pricepere era ceva natural; [...] *Reaua organizare a administrației* de până la 1938 se datora *sistemului politicianist*. Politicienii aveau interes să arate alegătorilor lor că ei nu puteau face nimic fără sprijinul lor, în relațiunile lor cu serviciile publice. Cetățeanul trebuia să se adreseze unui politician, care să intervină pe lângă serviciul respectiv; [...] Sub *regimul autoritar*, care nu mai ține seama de considerațiunile electorale, aceste lucruri se vor îndrepta și numirile în posturile importante se vor face pe criterii obiective. Numai în asemenea condiții, un serviciu public va putea să dea adevăratele roade”¹.

Conform lui Paul Negulescu, „Constituțiunea reunea, ca organe ale puterii executive, pe rege și pe miniștri, ea nu ne vorbea însă de administrațiune, care era alcătuită din miniștri, ca șefi ai departamentelor, ajutați de întregul personal funcționăresc, organizat în mod ierarhic. Principiul de coordonare era asigurat de Rege, șeful Statului, și ca atare șeful suprem al administrației, și de Președintele Consiliului de Miniștri. Numai Ministerul de Interne avea un caracter politic, căci se ocupa de menținerea ordinii și siguranței interne, cu controlul și supravegherea”².

Comparația realizată de ministrul de Interne se dorea a fi în beneficiul noului regim și era în totală contradicție cu sistemul

¹ *Ibidem*, p. 152.

² Paul Negulescu, *op.cit.*, *Curs de drept administrativ*, p. 170.

vechiului regim, cel al partidelor politice. Politizarea discursului politic a avut consecințe dramatice asupra administrației centrale și locale. Factorul care destabiliza administrația era considerat ca fiind sistemul electoral al partidelor politice, dar cum în FRN astfel de dezbateri au fost eliminate, concluzia se poate trage cu ușurință, și anume că posturile din administrație nu mai reprezentau, trocul partidelor politice, al clientelei de partid și de stat. Prin urmare, regimul autoritar a eliminat funcțiile electorale, iar numirile în posturile importante se doreau a fi făcute pe criterii obiective.

Descrierea situației aparatului birocratic interbelic nu a surprins noul regim, deoarece, în Regatul României, guvernele schimbau compoziția administrației la fiecare nouă numire de guvern. Astfel, expunerea situației administrației de către Armand Călinescu nu surprinde întrucât, aprecia primul-ministru, „la noi, înaintea oricărei alegeri parlamentare, se făcea epurarea administrației, spre a înlesni constituirea unei anumite majorități. [...] Astfel, orice schimbare de guvern aducea după sine, în mod inevitabil, înlăturarea tuturor consiliilor comunale și județene. [...]”; „eram singura țară în care înlocuirea unui minister aducea după sine o totală răsturnare a administrației, până la ultimul vătășel de la sat”¹. Pe de altă parte, guvernul, fiind într-o totală dependență față de acest corp electoral, firește că el nu-și mai putea exercita rolul de supraveghere și control cu toată libertatea. Rezultatul a constat în ruina financiară a comunelor și județelor și demoralizarea cetățenilor².

2. Misiunea reformei administrative

Misiunea reformei administrative a fost de „a da roadele unui cadru de participare sufletească și de *ordine absolută*, căci „țara a fost doritoare de liniște și țara are astăzi liniște [...] Oricine ar încerca să tulbure în chip vinovat o atmosferă dorită de popor și conformă cu

¹ Armand Călinescu, „Spiritul Noului Regim Administrativ”, *Enciclopedia României*, vol. II, Imprimeria Națională, București, 1939, p. 4 .

² *Ibidem*, p. 5.

nevoile superioare ale Statului se va izbi de hotărârea neșovăitoare a unui Guvern care stă în slujba Țării și a Coroanei”¹.

Despre reforma administrativă s-a exprimat și ministrul Justiției, Victor Iamandi, în cadrul dezbaterilor parlamentare de la Senat. El considera că la Ministerul de Interne, în afară de apărarea ordinii și restabilirea ei, s-a făcut reforma administrativă care a descentralizat serviciile și le-a dat posibilitatea funcționării conform intereselor locale, asigurând, în același timp, și o gospodărire rodnică și corectă și făcând posibilă o dezvoltare serioasă a vieții noastre locale, așa cum s-a dorit totdeauna, dar nu s-a făcut niciodată până astăzi ².

3. Descentralizarea administrației versus centralismul excesiv

Construirea și constituirea dependențelor pune în lumină faptul că guvernul era supus corpului electoral, fapt care avea consecințe negative asupra exercitării rolului de supraveghere și control. Ideea principală, în noua reformă administrativă, era desconcentrarea Serviciului de Stat, cauza fiind reprezentată de regimul mult prea centralizat. Ministrul de Interne, arhitectul reformei administrative, preciza că: „pentru cea mai neînsemnată chestiune, locuitorii din sate îndepărtate trebuiau să vină în Capitală, iar ministerele încărcate de chestiuni mărunte și personale nu se puteau concentra asupra soluționării marilor probleme de guvernământ, precum și asupra acțiunii de îndrumare și control superior al serviciilor exterioare”³.

Centralismul politic și administrativ nu era o problemă doar a perioadei interbelice, cu remanențe în noul regim administrativ de după 1938, deoarece această viziune reprezenta modalitatea prin care orice guvern de după 1918 putea administra țara. Precizarea se refera la faptul

¹ *Ibidem*, p. 5.

² Victor Iamandi, „Dezbaterile parlamentare”, *Senatul*, ședința din 28 iunie 1939, *Monitorul Oficial*, nr. 9, partea a III-a, Imprimeria Centrală, București, 1939, p. 13.

³ Armand Călinescu, *op.cit.*, *Noul Regim*, p. 4.

că, deși teoretic, descentralizarea administrației era un deziderat de îndeplinit pentru guvernările carliste, ea nu a fost finalizată.

Critica reformei administrative și neînceperea procesului de descentralizare s-au regăsit în rapoartele Ministerului de Interne. Prin această reformă „lumea a crezut că va scăpa de drumuri penibile în Capitală și că s-a terminat cu tirania directorilor și funcționarilor hrăpăreți din ministere, că se va deschide o eră nouă și promptă în administrație. Ministerele, datorită atotputerniciei directorilor, nu se dezinvestesc de puteri, iar ținuturile nu erau decât organe de legătură, niște prefecturi de modă veche, pentru că prefectul, odinioară, prin abuz sau autoritate politică, satisfacea măcar cerințele partizanilor și aceștia erau sub orice regim foarte numeroși, iar rezidentul regal, mai moral și mai legalist, era nevoit să se adreseze Ministerului... iar Ministerul nu se grăbea”¹.

Insuficiența reformei administrative și crearea noii unități administrative au relevat neajunsurile din administrația ținutului, datorat suprafeței teritoriale prea mari cu care acesta a fost înzestrată. S-a constatat că „județele au avut deja o tradiție, că ținutul, ca unitate administrativă, e prea mare; reședința Ținutului e prea departe, că pentru a ajunge acolo, trebuiesc cheltuieli mari de drum, zile pierdute, și rezidentul regal nu putea fi deranjat cu toate daraverile”². [...] Descentralizarea ar trebui făcută prin două unități administrative: județe și ținuturi. Natural era să se micșoreze numărul județelor. Fiecare județ ar trebui să aibă serviciile strict necesare unei unități administrative de 4-500000 de locuitori, iar ținuturile, așa cum e prevăzut de legea administrativă de azi, servicii ministeriale exterioare, servicii reale și nu simple ficțiuni. Principiul că prin ținut se pot satisface interese regionale, ajutându-se județele mai sărace, e bun cu condiția să se respecte interesele tuturor județelor ținutului deopotrivă. Sub regimul administrativ de azi, s-a întâmplat ca, din ambiție, să fie favorizat județul și orașul reședință de ținut, iar acest fapt a produs nemulțumiri”³. Mijloacele de îndreptare ar fi trebuit să

¹ A.N.I.C., Fond FRN, Dosar Nr. 23/1940, f. 131.

² *Ibidem*, f. 131.

³ *Ibidem*, f. 131.

impună realizarea descentralizării prin ținuturi, astfel că ministerele să nu rețină în atribuțiile lor mai mult decât ceea ce reprezenta de fapt interesul general. Ținutul se dorea să fie, prin serviciile exterioare ministeriale, un instrument propriu de coordonare și stimulare a tuturor activităților.

Rezidentul regal trebuia să fie, de fapt, reprezentantul Suveranului în ținut: „Azi nu e decât un fel de înalt funcționar, care se pierde în rezolvarea hârtiilor; care e foarte umil față de ministru, considerat ca superior al său. Această situație e incompatibilă cu titlul de rezident regal și cu funcțiunea de șef al unui ținut”¹. Funcția de rezident regal reprezintă ficțiunea administrativ-juridică cu care regimul controla ținuturile, deoarece rezidenții regali practic nu aveau nici o putere reală în privința luării deciziilor, care tot de la centru veneau, în special de la ministerul de Interne. Umilirea instituției rezidentului regal, un fel de prefectură din ziua de azi, a făcut ca activitatea lui să nu fie pe măsura atribuțiilor pentru care a fost numit în post.

Din cauză că rezidenții regali aveau un teritoriu de administrație prea mare, „prefecții de județ nu aveau – în regimul administrativ de azi – autoritate suficientă; [...] primarii de municipiu se considerau administratori autonomi, iar șefii diferitelor instituții din capitala județului, reprezentanți ai intereselor speciale de resort, în funcție numai de Ministere. [...] În județele mari de graniță, cum sunt Aradul, Bihorul, activitățile nu erau îndeajuns coordonate, populația nu avea cui să se adreseze atunci când era vătămată în interesele sale, și nemulțumirea era mare, iar aparatul de stat expus, în momente critice, la pericol”². Numirea primarilor pe o perioadă de 6 ani și înlocuirea prefecților cu rezindeți regali dintre membrii activi ai armatei, poliției și jandarmeriei au făcut din administrația carlistă o instituție militarizată.

Selecția severă a elitelor a reprezentat fundamentul numirii oamenilor nepotriviți în funcțiile decizionale ale partidului și administrației. Prin cel de-al doilea principiu al legii administrative s-a

¹ *Ibidem*, f. 131.

² *Ibidem*, f. 132.

dorit încredințarea intereselor administrației locale numite de puterea centrală: „Măsura ar fi fost bună cu condiția ca omul să fie ales cu grijă. Când alegerea însă nu e norocoasă, și omul nu poate fi schimbat ușor, pentru că e numit pe un timp mai îndelungat, sau nu se controlează îndeajuns de mult activitatea lui, sistemul nu mai poate considera fără greș, și sunt necesare rectificări”¹. Referitor la alegerea individului în funcție, „oameni capabili se găseau, dar important era modul de alegere: de a pune în posturi de conducere rude, prieteni sau oameni cu nume. Și procedeul reactivării tuturor pensionarilor și deblocaților nu era bun. [...] Schimbările ar fi trebuit să fie făcute fără umilirea acelor care trebuiau să plece, fiind important ca prin „debarcare” să nu se sporească numărul nemulțumiților sau demoralizaților. În multe țări exista sistemul demnităților onorifice de consilieri guvernamentali sau ministeriali, sistem excelent de stimulare, informare și control, precum și de „debarcare”. Consiliile comunale erau necesare deoarece frânau pe șeful de administrație când era cuprins de beția puterii, informau cu mai multă competență și exactitate pe cei care erau deasupra aceluia care abuza de putere; consiliau pe cei care aveau nevoie de sfat, și creau mulțumirea că în mersul treburilor obștești au cuvântul și cetățenii, prin reprezentanții lor – consilierii comunali. De aceea, dacă alegerile administrative nu se puteau face, era necesar să se numească comisii interimare care satisfăceau astfel și acea cerință a vremurilor de a se numi, în comunele cu populație eterogenă, consilieri comunali minoritari”².

4. Critica reformei administrative

Cum s-a caracterizat administrația României în perioada 1938-1940? A fost administrația una transparentă sau actele de corupție se practicau la fel ca pe vremea partidelor politice? Cum era spiritul funcționarului, ca elită conducătoare, locală sau centrală, transparent

¹ *Ibidem*, f. 132.

² *Ibidem*, f. 132.

sau corupt? De ce principiul descentralizării a rămas doar un ideal, de ce nu a devenit realitate?

Răspunsurile la aceste întrebări vom reuși să le găsim din rapoartele confidențiale către Ministerului de Interne, după o dezastruoasă constatare a situației din administrație. Într-un raport către Ministerul de Interne referitor la organizarea administrativă, critica acestei reforme este în strânsă legătură cu profilul funcționarului public, precum și cu unele moravuri de sorginte orientală, care predominau în mentalitatea și modul de acțiune al funcționarului de la stat. De specificat este faptul că acest raport datează din iunie 1940, dată la care Frontul Renașterii Naționale era desființat și înlocuit cu un partid unic și totalitar numit Partidul Națiunii.

Raportul amintea despre „procedurile și formele multe, iraționale, și despre centralismul paralizator. Acțiunile erau uneori neintenționate, izvorând din dorința de a stăpâni, sau ignorarea realităților foarte diverse, din partea unor funcționari din administrațiile centrale, intenționate, emanând din dorința de câștig a acestor funcționari”. [...] În continuare, raportul critică faptul că „fiscalitatea era atât de complicată și mulțimea infinită a impozitelor indirecte, a cotelor și adărilor, încât bietul cetățean, nepricepând nimic din ceea ce se tot adăuga și se sporea, plătea cu gândul neîmpăcat că e tras pe sfoară. Nu o dată se întâmpla ca agentul fiscal, văzând cum stau lucrurile, greșea, spre a mări astfel nu numai venitul statului, ci și leafa lui insuficientă”¹. Mijlocul de îndreptare consta în traducerea în fapt a descentralizării, care trebuia să fie făcută în toate ramurile administrației de stat, cu maximum de urgență.

5. Condiția funcționarilor statului

Centralismul administrației se completa cu mizeria traiului funcționarului public. Raportul propunea ca „înainte de a se vorbi de redresare morală și de îmbunătățire administrativă, să se reglementeze serios salariile acelor funcționari care nu aveau nici strictul necesar

¹ *Ibidem*, f. 129.

unei existențe mizere; [...] Mentalitatea că funcționarul își făcea rost de un venit lateral și că nu era constrâns să trăiască din salariul fix trebuia să înceteze, deoarece datorită procedurii acesta greșit, s-a ajuns ca administrația să nu fie luată în serios, iar interesele mari ale statului să fie negociate cu sume derizorii de funcționari exasperați de mizerie și incorecți¹.

Soluționarea traiului mizer al funcționarilor, datorat salariilor pe care le primeau, confirmă preceptul că mijlocul cel mai ușor de a procura o slujbă era să te adresezi statului. Nedezvoltarea altor sectoare, ale comerțului și industriei, se datora fenomenului concurenței pentru posturile de la stat. [...] Raportul amintea că „legea de armonizare a salariilor nu satisfăcea integral această cerință. De exemplu; un director de spital cu pregătiri deosebite și vechime mare era retribuit cu un salariu lunar cu totul mic și disproporționat față de situația, munca și răspunderea pe care o avea. Un funcționar din justiție cu o vechime de 10-15 ani primea în mână abia 3300-3400 lei, ceea ce era insuficient pentru o existență modestă.

Mulți funcționari din administrațiile centrale nu-și dădeau seama de împrejurările foarte varii din provincie. Soluția, conform raportului, consta în opera de lămurire, iar măsurile trebuiau să fie luate, atât cât era posibil, pe ținuturi.

Conform raportului, unele proceduri dăunătoare trebuiau modificate, și anume: a) un rău foarte mare era lipsa de încredere ce se manifesta între funcționari și între funcționari și solicitanți; b) se dădea prea puțină libertate de acțiune oamenilor dornici de a se realiza, de a face ceva bun. Aceasta se făcea fie din invidie, fie din teamă că acel merituos să nu ajungă înainte: „De ce să se distingă subalternul, când șeful e un incapabil?”²; c) erau funcționari bine plătiți și cu toate acestea incorecți. Va trebui să se înceapă o acțiune de educare, fiind evident că nu vor putea fi îndepărtați toți cei incorecți; d) din cauza modului brutal și necuviincios cu care se trata lumea, se impunea imperativ o atitudine binevoitoare față de solicitanți, dacă se

¹ *Ibidem*, f. 130.

² *Ibidem*, f. 130.

avea în vedere numărul mare de nemulțumiri acumulate; e) până ce instituțiile de educație civile vor da rezultate creând o elită conducătoare, va trece timp, iar îmbunătățiri s-ar putea face prin cursuri de perfecționare, la care să fie chemați toți cei care au funcțiune de conducere: primarii, prefectii, funcționarii superiori și conducătorii Partidului Națiunii. Natural, cursurile să fie organizate pe ținuturi și adecvate celor care le vor urma¹.

Salarizarea mizeră și corupția funcționarilor de la stat, fenomene care se petreceau sub umbrela Frontului, vor fi expuse în exemplul următor, prin memoriul comandantului de Gardă Națională, comandantul FRN Bălți, dl. colonel Popescu adresat inspectoratului Cicero Ig. Pascu. Memoriul amintea de sistemul îmbogățirii peste noapte, de către organele autorităților publice însărcinate cu controlul și aplicarea legilor, atât cele fiscale, cât și cele pentru reprimarea speculei².

Raportul reflecta situația reală din administrația reformată. Astfel, „cu ocazia subscrierilor pentru apărarea țării, prin bonuri de înzestrare, organele fiscale (agenți controlatori și garda financiară) au dezlănțuit un fel de teroare asupra lor, obligându-i să subscrie sume cât mai mari. Pentru banii ridicați de la fiecare cetățean li se dădeau chitanțe, pentru sume mai mici, iar diferența o opreau acei ce încasau (mărturisiri făcute personal de către d. Cociorva)”³. Conform acestui raport, „jandarmii și notari erau considerați ca fiind adevărați despoți, întrucât prin orice mijloace se încerca a se storce bani de la cetățeni”⁴. Primul exemplu din raport amintește că un locuitor al comunei Valea lui Vlad, satul Cucioaia, pentru că nu a dat unui jandarm suma de 1000 de lei pe care i-a cerut-o, a fost bătut și maltrat. Cazul a fost reclamat la Parchetul Bălți, unde s-a întrunit. Jandarmul a restituit mia de lei și a fost mutat disciplinar în județul Baia, iar parchetul i-a deschis acțiune publică pentru bătaie gravă. Al doilea exemplu din raport amintea că în județul Bălți existau o serie de cârciumi clandestine (fără brevete), care erau tolerate de organele locale, agenții, preceptorii și Garda

¹ *Ibidem*, f. 130.

² A.N.I.C., Fond FRN, dosar 6/1939-1940, f. 202.

³ *Ibidem*, f. 202.

⁴ *Ibidem*, f. 202.

Financiară, în schimbul unor sume de bani pe care aceștia le încasau regulat.¹ Rezumatul raportului conchidea faptul că „organele însărcinate cu subscrierea la bonuri pentru înzestrarea armatei au uzat de numele FRN, luând sume de bani mai mari pentru care au tăiat chitanțe de valoare mai mică, lucru care nu se poate dovedi în scris, întrucât nimeni nu voiește a semna o asemenea declarație². Administratorul financiar care a primit ordine să comită asemenea abuzuri a fost mutat. La fel de vinovați se făceau și cei care au ordonat administratorilor financiari, căci aduceau șefului lor banii strânși din sudoarea țăranilor și i-au oprit pentru ei.

Substanța raportului era definită de existența corupției în rândul funcționarilor statului. Acuzația reflectă maniera în care preceptorii își câștigau existența:

„Noțiunea cuvântului șperț sau bacșiș este înrădăcinată adânc în toate straturile, și mai ales în acel al funcționarilor publici. Nu există autoritate publică unde să ceri dreptate fără să nu fie condiționată de o sumă de bani, care oscila în raport cu funcționarul și cele ce cere petiționarul”³.

Raportul argumenta că unii funcționari credeau că sunt îndreptățiți să ceară bani din cauza lefurilor de mizerie (2300-3500 lei lunar), pe care le primea majoritatea, mai ales în provincie, întrucât nu era posibil să trăiască dacă mai era și căsătorit și avea și câțiva copii. Aceasta nu înseamnă să se tolereze aceste situații, întrucât unii abuzau și reușeau ca dintr-o leafă de 2500 lei lunar să aibă, case, moșii, bani depuși etc.

Avertismentul din raport, la adresa administrației, amintea că ar fi de dorit să se dea posibilitatea funcționarului să trăiască și în același timp să se vină cu măsuri draconice, care să stârpească noțiunea cuvintelor de „bacșiș sau șperț”⁴.

¹ *Ibidem*, f. 202.

² *Ibidem*, f. 202.

³ *Ibidem*, f. 202.

⁴ *Ibidem*, f. 203.

Cazurile când erau sancționați funcționarii vinovați de abuzuri, mai ales cele de ordin bănesc rezultate din raporturile cu particularii (mita sau traficul de influență), erau prea puține și aceste exemple erau date cu funcționarii mici. Conform raportului, soluția pentru stârpirea corupției din rândurile funcționarilor statului, consta într-o mai bună salarizare. Chiar dacă nu se puteau satisface complet resursele de trai ale funcționarilor, totuși se oferea posibilitatea ca aceștia să trăiască onest, din ceea ce le dădea statul, și să dispară situațiile de a fi jecmăniți cetățenii¹. Propunerea raportului viza, în mod direct, conducerea partidului unic. FRN-ului îi revenea această datorie de-a realiza însănătoșirea morală și demnitatea funcționarului public, punând capăt acestei boli înrădăcinată adânc în rândurile ei. Obligația era înscrisă în programul FRN. Acolo unde se dovedea că cererile de dreptate erau condiționate din partea funcționarului respectiv de o sumă de bani, demnitarii FRN-ului (secretarii și președinții FRN) trebuiau să sesizeze, în scris, Secretariatul General, arătând faptele petrecute cu date, nume, sub semnătură și cuvânt de onoare. Dacă faptele erau adevărate, Secretariatul General al FRN dispunea retragerea calității de membru FRN funcționarului respectiv².

Raportul propunea soluții de ameliorare a situației, precizând că numai cu exemple de felul acesta și cu câteva exemple difuzate prin presă și radio se putea redresa demnitatea și încrederea de care se bucurau înainte funcționarii publici în toate straturile societății. Exemplele trebuiau să fie date de la impiegat și până la directorul general, în cazurile când s-ar dovedi vinovăția lor. În felul acesta trebuia să se știe că lozinca „Rege- Națiune-Muncă și Credință în cadrul FRN”, trebuia ridicată până la rangul de virtute, iar cei care nu erau demni de o muncă cinstită, nu-și aveau locul în rândurile FRN, care nu mai putea acoperi sau tolera abuzurile lor”³.

Întreaga organizare a noii administrații era bazată pe ideea de autoritate. Prefecții erau înlocuiți cu membrii personalului militar, polițienesc și cu membrii corpului judecătoresc și ai fostelor partide

¹ *Ibidem*, f. 203.

² *Ibidem*, f. 202.

³ *Ibidem*, f. 203.

politice. În acest fel, FRN s-a înrădăcinat în toată administrația locală. Raportul a pus în lumină faptul că activitățile funcționarilor au distrus ideea descentralizării administrației locale. Primarii nu mai erau aleși, ci erau numiți de Ministerul de Interne pe o perioadă de 6 ani, iar prefecții erau numiți din rândul coloneilor și generalilor, în vreme ce rezidenții regali erau reprezentanții intereselor guvernului, și nu al administrației locale. Primarul era principalul agent al puterii în comună, al având ca principală atribuție nu gospodărirea statului, ci obligația de a face alegeri¹. Întreaga administrație a fost militarizată, prin reforma administrativă realizându-se primatul executivului și în administrație.

Concluzii

Corupția administrației carliste nu a putut fi eliminată nici măcar de partidul militarizat al noului regim. Recrutarea cadrelor se realiza pe fundamente personale, pe nepotisme, iar acest mod de a selecta personalul a dus la lipsa de cadre calificate în administrație. Perpetuarea practicilor orientale în rândurile funcționării nu a reprezentat o noutate pentru regimul dictaturii personale carliste. Lipsa salariilor, mizeria socială în care trăia România carlistă au determinat funcționărima să recurgă la mijloace neortodoxe pentru a-și câștiga existența. Nu doar lipsa salariilor determina funcționarul să recurgă la metode de corupție, ci și mentalitatea fanariotă care nu a putut fi eliminată în regimul monarhiei autoritare prin niciun fel de asimilare culturală occidentală.

Întreaga organizare a noii administrații era construită pe fundamentul actului constituțional de la 27 februarie 1938 și pe decretul stării de asediu, care au însoțit întreaga evoluție a noului regim. Pe suportul decretului stării de asediu, prefecții erau înlocuiți cu membrii personalului militar, polițienesc și cu membrii corpului judecătoresc și ai fostelor partide politice. Partidul unic a fost implementat și a

¹ Sorin Radu, *Electoralul din România în anii democrației parlamentare (1919-1937)*, Editura Institutul European, Iași, 2004, p. 232.

acaparat toată administrația, și în acest fel lipsa de autonomie a rezidenților a distrus ideea descentralizării proclamată de guvernele carliste autoritare. Pe de altă parte, tot din punct de vedere a reformei administrative, primarii nu mai erau aleși, ci numiți de Ministerul de Interne pe o perioadă de 6 ani, prefecții erau numiți din rândul coloneilor și generalilor, iar rezidenții regali erau reprezentanții intereselor guvernului și nu a administrației locale. Primarul nu era considerat a fi ales pentru a gospodări interesele urbei sau comunei, ci era folosit ca agent principal al puterii în comună, el având ca atribuție de bază obligația de a face alegeri.

BIBLIOGRAFIE:

1. Aron, Raymond, *Democrație și totalitarism*, Editura All, București, 2000.
2. Călinescu, Armand, 2003, *Noul Regim, Cuvântări (1938-1939)*, Editura Domino, București, 2003.
3. Călinescu, Armand, *Spiritul Noului Regim Administrativ, Enciclopedia României*, vol. II, Imprimeria Națională, București, 1939.
4. Focșneanu, Eleodor, 1998, *Istoria constituțională a României: 1859-1991*, ediția a II-a revizuită, Editura Humanitas, București.
5. Iamandi, Victor, 1939, „Desbaterile parlamentare”, Senatul, ședința din 28 iunie 1939, *Monitorul Oficial*, nr. 9, partea a III-a, Imprimeria Centrală, București, 1939.
6. Negulescu, Paul, *Curs de drept administrativ*, fascicola a II-a, Editura „Institutul Arte Grafice Mavan”, București, 1939.
7. Radu, Sorin, 2004, *Electoratul din România în anii democrației parlamentare (1919-1937)*, Editura Institutul European, Iași, 2004.

Documente

1. A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 6/1939-1940
2. A.N.I.C., Fond FRN, Dosar Nr. 23/1940

FEMINISMUL ȘI FAMILIA. CONSIDERAȚII ISTORICE ȘI CONCEPTUALE

Lect.univ.dr. COVACI Mihai

Abstract: *Feminism and the Family. Historical and Conceptual Considerations.*

The paper underlines the most important coordinates of the woman status modification in society, according that for a long period women have suffered various types of discrimination and deprivation. In this context, it felt the need of obtaining the same social rights as men has it. Feminist movements have achieved equal rights and, more of it, the protection more for women than for men. Instead, the traditional role of women was abandoned and despised. Necessary, appear the question have solved the whole feminist movement and feminism better coexistence between the sexes? You can see now women who strive to demonstrate that they can do what a man does, abandoning the femininity and privileges that result with some prices. Women today seem charged with a double responsibility: earning a living representation not only for her, but for whole family and for the society, too. The result of this new status and current role is a tired woman, divided between its many obligations and duties, trying to manage several things at once. So, the paper emphasizes the importance of the equal opportunities through diversity in unity. It is important, in the exacerbated feminism context, to interest us the fate of the women – this is the reasons of debating it in the paper.

Keywords: *family, feminism, inequality, equal opportunities.*

Introducere

Tensiunea latentă între conceptele care definesc o parte a realității moderne este din ce în ce mai pronunțată. Una din aceste tensiuni recunoscută de ambele sexe are drept background egalitatea între femei și bărbați. Este general acceptat că marea majoritate a oamenilor recunosc faptul că din punct de vedere fizic, mental sau emoțional cele două sexe sunt diferite. Bineînțeles că există și excepții, cum ar fi: o atletă poate fugi mai repede decât un informatician sau o luptătoare având centura neagră poate bate cu o mână trei bărbați neobișnuiți cu efort fizic.

Există pe canalele media o propagandă, poate inconștientă, în direcția exacerbării anumitor roluri pe care le au cele două sexe în cadrul social. Aceste exacerbări își au origini în cele trei valuri ale mișcării feministe. Primul val a militat pentru lucruri de bun simț, cum ar fi dreptul de vot pentru femei, drepturi egale în cadrul căsniciei și altele. Obiecțiile bărbaților au fost lipsite la cererea acestor drepturi.

După o lungă perioadă a militantismul feminist (mijlocul secolului XX), drepturile civile și politice egale pentru bărbați și femei au devenit o realitate concretă pentru cele mai multe femei din lume iar ONU a impus acest lucru țărilor membre. „Feminismul valului I a fost caracterizat ca feminism al egalității pentru că scopul său a fost dobândirea unui statut juridic egal pentru femei în raport cu bărbații. Misiunea sa se consideră încheiată în cazurile în care egalitatea în drepturi civile și politice între femei și bărbați devine un fapt consacrat în Constituție, legi, reguli și practici, în educație. Acest prim val a avut un caracter individualist și reformist.”¹ Astfel, unul dintre scopurile principale ale feminismul a fost atins. Acest scop a fost oarecum subminat prin păstrarea unei egalități la nivelul legislației și nu ca un fapt materializat.

Feminismul din al doilea val mai este cunoscut ca feminismul diferențelor. Această etapă a statuat conceptul de patriarhat ca

¹ Miroiu Mihaela, *Drumul către autonomie*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 56

principiu constitutiv al majorității societăților. Patriarhatul autorizează ideea bărbatului afirmat public și a femeii afirmate în privat. De asemenea patriarhatul leagă femeia de familie, casă, maternitate, fiindu-i limitat accesul la putere, cunoaștere, afirmare publică etc. Femeia trăiește într-o realitate a cărei autoare nu este fiind mai mult obiect decât subiect. Literatura, arta, istoria universală în general, prezintă femeile ca fiind inferioare sau absente. Experiențele și cercetările din care erau elaborate norme ale comportamentelor apreciate ca fiind corecte erau induse în special din experiențe masculine, impunând pentru femei linii ale *normalității* care nu le erau specifice. În această etapă, feminismul se ramifica, apărând varietăți ale acestuia, precum: feminismul liberal, feminismul marxist, feminismul radical, eco-feminismul, feminismul lesbian, feminismul postmodern. „Genericul sub care se desfășoară cel de-al doilea val este cel al diferenței și eliberării. Aceasta îl distinge de primul val, care s-a structurat sub semnul egalității în drepturi. Primul val a avut prin excelență un caracter individualist și reformist. Consecințele sale în condiția juridico-politică a femeilor au fost realmente revoluționare, comparativ cu situația anterioară.”¹

După obținerea drepturilor cuvenite și normale, feministele din valul al doilea au transformat mișcarea într-o sursă de tensiuni în societate. Pretențiile de discriminare pozitivă, coroborate cu dorința de a vedea femeia îndeplinind sarcini pentru care bărbații sunt pur și simplu mai bine *construiți* de natură, au avut, în special în țări ca SUA, efecte cât se poate de nefaste asupra familiei și, în general, chiar asupra femeilor.

A urmat apoi și cel de-al treilea val sau post-feminismul care a trezit efecte variate și neașteptate. „Post-feminismul este un termen creat de către mass-media anilor '90 și generalizat ca etichetă pentru ceea ce mass-media consideră că ar fi tendința mișcării femeilor după feminismul valului al doilea. Exemplele tipice de modele post-feministe, popularizate de către mass-media sunt Madonna și Spice

¹ *Idem*, p. 63

Girls. De post-feminism sunt legate nume de teoreticiene de largă notorietate precum Naomi Wolf, Camille Paglia, Rene Denfeld”¹.

Sintetizând aspectele amintite anterior putem concluziona raportarea curentelor de gândire despre feminism astfel:

1. valul I (începând cu secolul al XVIII-lea în Europa de Vest) – feminismul liberal care milita pentru drepturi egale pentru femei (precum dreptul la vot);
2. valul II (începând cu anii '60) a promovat o serie de schimbări sociale cu privire la statutul femeilor;
3. valul III (anii '80-'90) – un feminism post-modern, cel mai nuanțat dintre cele trei.

Între timp, conform unor estimări științifice, feminismul a intrat într-un con de umbră. Sociologul Catherine Hakim anunța în *The Guardian*, prin rezultatele unui studiu care a produs controverse că „majoritatea femeilor doresc, mai nou, să se mărite cu bărbați bogați și să stea acasă”². Conform unui alt studiu „69% la sută dintre femeile intervievate au spus că ar prefera să rămână acasă și să aibă grijă de copiii lor, dacă banii nu erau o problemă”³.

Ce mai înseamnă, însă, feminismul astăzi? Feminismul a fost împins într-o zonă de umbră de unde mai poate spera cel mult un fel de „viață după moarte”, în timp ce tinerele femei trebuie să se distanțeze de el dacă doresc recunoaștere socială și sexuală. Impresia generală este că feminismul a fost în întregime încapsulat într-o serie de lucrări, acțiuni, texte și produse în anii '60 și '70, astfel încât devine aproape imposibil să vorbești acum despre feminism altfel decât legat de un moment istoric. Destul de multe femei se văd pe le însele ca pe niște post-feministe, sau nu se văd feministe deloc, și

¹ *Ibidem*, p. 74

² Heather McGregor, 2011, *Apparently, women are yearning to stay at home. That's guilt talking* <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/jan/23/heather-mcgregor-women-want-careers>, 25.05.2012

³ Lizz Hul, 2011, *What women REALLY want: To marry a rich man and stay at home with the children* <http://excitinginconcepts.com/blog/?p=308>, 25.05.2012

atunci ne putem întreba care a fost exact momentul în care cuvântul feminism a început să fie explicit definit la timpul trecut.

Diferiți, dar nu egali

Noi, oamenii prezentului, ne întrebăm astfel care a fost impactul real al valurilor feminismului asupra familiei? În ciuda progreselor determinate de mișcarea feministă în ultimul sfert al secolului XX, majoritatea familiilor sunt bazate pe o diviziune inegală a forței de muncă. Majoritatea femeilor au tendința de a deveni forța de muncă din cadrul familiei.

Sociologii care au studiat feminismul au subliniat modul în care rolul femeilor în calitate de părinte le constrânge să urmeze o carieră și să concureze pentru ocuparea unui loc de muncă solicitant. Multe femei, prin urmare, rămân din punct de vedere economic dependente de partenerii lor de sex masculin și vulnerabile la sărăcie în caz de divorț. Un studiu relevă că la un an după divorț ex-soții și-au crescut standardul de viață în procent de 78%, în timp ce ex-soțiile și-au redus nivelul de trai cu 42%¹.

Feministele indică faptul că există diferite moduri prin care familiile sunt parte a unui sistem care reproduce inegalitatea femeilor din punct de vedere social și economic. Familiile sunt cauza primară sau o cauză care contribuie împreună cu alte cauze, cum ar fi structuri sociale sau așteptările generate cultural la menținerea statusului femeii. Familiile nu pot fi văzute în afara acestui sistem sau în izolare față de acesta.

Betty Friedan, lidera feministă, menționa că viața de familie tradițională este un „lagăr de concentrare confortabil”², de la care femeile simt nevoia de eliberare. Sheila Cronan, lidera uneia dintre cele mai respectate mișcări feministe a spus: „căsătoria constituie

¹ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Feminist Perspectives on Reproduction and the Family* <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-family/>, 25.05.2012

² http://ro.wikipedia.org/wiki/Betty_Friedan, 24.05.2012

sclavie pentru femei și este clar că mișcarea feministă trebuie să se concentreze pe atacarea căsătoriei”¹. Începând cu anii 1960 și 1970 în majoritatea țărilor au fost lansate asalturi împotriva legilor care protejează unirea căsătoriei.

Ulterior, feminismul a devenit mai mult o luptă pentru dreptul la avort, drepturile lesbienele, ecologie și vrăjitorie. În plus are preocupări legate de egalitate de șanse, de remunerare, asertivitate și de exprimare a individualității. Feministele radicale care au conexiuni cu ideologiile marxiste au scris: „vrem să distrugem cei trei piloni ai societății de castă formată din familie, proprietate privată și stat”².

Feministele au transferat conceptul luptei de clasă din teoriile marxiste în sfera relațiilor dintre sexe, insistând asupra sclaviei domestice a femeii. În același timp, teoreticienele mișcării anulează diferențele specifice dintre sexe, considerând femeia capabilă să evolueze pe orice traiectorie profesională, inclusiv pe acelea considerate, din motive bine întemeiate, exclusiv masculine. După ce prezintă femeile ca victime ale unei societăți depășite cărțile în cauză le încurajează să se concentreze în primul rând asupra egoului lor, a descoperirii identității de sine, asupra carierei și educației, asupra gratificației personale, propunându-le sexul eliberat de orice constrângere, sexul la întâmplare, singurul mod de a te face să te simți fericită și descătusată. În acest fel a fost încurajată promiscuitatea și frivolitatea sexuală, relativismul comportamental care sunt expresii ale declinului moral. Valori tradiționale precum datorie, onoare, pudoare,

¹ Apud Lukman Harees, *The Mirage of Dignity on the Highways of Human Progress*, 2012, http://books.google.ro/books?id=DWqolvx1oakC&pg=PA547&lpg=PA547&dq=%22Since+marriage+constitutes+slavery+for+women,+it+is+clear+that+the+women's+movement+must+concentrate+on+attacking+marriage%22&source=bl&ots=oyAfEWlVFR&sig=qw30pAUpyYsX_fR9nS9YHohN2cA&hl=ro&sa=X&ei=eLFT8CYDezP4QTV_em7BQ&ved=0CGUQ6AEwCA#v=onepage&q=%22Since%20marriage%20constitutes%20slavery%20for%20women%2C%20it%20is%20clear%20that%20the%20women's%20movement%20must%20concentrate%20on%20attacking%20marriage%22&f=false, 24.05.2012

²*The Impact of Feminism on the Family* <http://www.jeremiahproject.com/prophecy/feminist2.html>, 24.05.2012

sacrificiu, castitate până la căsătorie au fost combătute vehement de mișcarea feminină.

Indiferent de poziție, feminismul reprezintă motivul pentru care conceptul tradițional de familie este rapid învechit sau este discutabil. Au existat mai mulți factori care au conlucrat și care au inaugurat un nou cadru pentru familiile/cuplurile secolului 21. Epoca industrială cu multele ore de lucru, cu siguranță nu a ajutat familia tradițională. De fapt, această epocă pare a fi începutul sfârșitului pentru conceptul de tată muncitor, o gospodină veritabilă și câțiva copii cuminți (pe lângă casă) acasă.

Revoluția sexuală a ajutat toată lumea să elimine parțial propria pudicitate și să realizeze că în viață se poate mai mult decât o relație monogamă. Oamenii au cunoscut acest lucru de mii de ani, dar revoluția sexuală a deschis ușa pentru ca femeile să poată explora propria sexualitate.

Desigur, feminismul a introdus femeile în activitatea forțată de masă, care a remodelat viața de familie. Programele educaționale și de egalitate de șanse au deschis o lume complet nouă feminismului spre o dezvoltare intelectuală și creativă a femeilor.

Aceste evenimente, împreună cu altele, au condus conceptul de familie tradițională la un pas de dispariție sau către un moment potrivit pentru a scăpa de acest model arhaic. Presupunerea majoră a modelului „arhaic” era/este că fiecare bărbat este un lider bun doar pentru că este bărbat și că familia este astfel în mâini bune în cazul în care susține conducerea. Această idee era la fel de absurdă ca aceea care susține că fiecare român este apt pentru a fi președinte doar pentru că este român. În acest cadru dezideratul de familie tradițională se dezintegrează și se înlocuiește cu un nou model care presupune egalitate și respinge sexismul.

Putea familia tradițională să supraviețuiască feminismului? După al Doilea Război Mondial sau pe la mijlocul secolului 20 era perioada de aur a familiei, cu rate ale căsătoriei și natalității foarte mari,

criminalitate și divorțuri scăzute, extindere și stabilitate a clasei de mijloc. Apoi, căsătoriile și rata natalității au scăzut, în timp ce ratele criminalității, conviețuirea celor necăsătoriți, divorțurile, promiscuitatea și avortul au crescut foarte mult.

Presupusa moarte a feminismului

În 1998, revista Time titra o poveste care începea cu întrebarea „este feminismul mort?”¹. Mai multe voci își exprimau regretul că, probabil da. Aceste voci se bazau pe un studiu care arăta că doar 28% dintre femei au spus că feminismul este relevant pentru ele. Multe femei se vedeau în postura în care un scenariu al feminismului se desfășura în dreptul propriilor vieți.

Departa de a muri, ideologia feministă este acum încorporată în structura societății noastre. Întrebarea esențială este dacă astăzi masculinitatea adevărată este moartă? Pentru ca dominația feminismului asupra culturii să se diminueze în mod semnificativ, masculinitatea trebuie să (re)învieze. În caz contrar feminismul a ales să-și urmeze propriul scenariu. Bărbații trebuie să înțeleagă faptul că acest scenariu este destul de exigent pentru existența unui soț și a copiilor.

Pe de altă parte, este corect ca unii să-și dorească un feminism dispărut? Nu vrea feminismul să redea femeilor viața pe care și-o aleg și pe care au pierdut-o cumva? Feministele susțin că pur și simplu doresc ca femeile să aibă posibilitatea să își realizeze potențialul lor fără barierele societății (sau obiectivele fixate de societate pentru ele), bariere care spun că femeile au mai puține șanse de succes. Printre aceste obiective se includ și dispoziția de a fi o bună gospodină sau casnică, obiective/substantive care, sub influența feminismului, au început oarecum să devină arhaice.

¹Is *Feminism Dead?*, 1998, <http://www.time.com/time/covers/0,16641,19980629,00.html>, 24.05.2012

Soarta bărbaților

În efortul de eliberare din acel „câmp de concentrare confortabil”¹, cum a numit Betty Friedan familia nucleară, feministele vor să elimine bărbații promovând în schimb un egalitarism curios între sexe. Supraviețuirea bărbaților într-un mediu feminist a devenit dificilă și periculoasă. Feministele n-au înțeles că bărbații și femeile au fiecare rolul lor specific la fel de important și la fel de puternic. Încercând să îndepărteze rolul bărbaților în decursul celor cincizeci de ani de mișcare feministă, s-a ajuns la tulburarea unei ordini naturale milenare, proces care este în curs de desfășurare. În publicațiile americane găsim afirmații privind excluderea bărbaților din circuitul social. Natalie Angier în *The New York Times* nota „una din cele mai persistente și frustrante probleme în evoluția biologică este masculul. Mai precis... de ce nu dispare odată?”². Maureen Dowd în cartea ei intitulată sugestiv „Are Men Necessary?” îl considera pe bărbat mai mult cu rol decorativ. Termenii în care se exprimă feministele sunt legați de dominație, putere, concurență, confruntare, afirmare de sine. Viziunea lor e îndepărtarea de esența firească a cuplului bărbat-femeie și postulează că această relație socială trebuie să fie coruptă, de obsesia puterii, în scopul binelui națiunii.

Majoritatea bărbaților nu doresc să intre în competiție cu femeile, ci doresc să aibă grijă de ele, să le asigure protecția, ceea ce îi face să se simtă importanți, ridicându-le respectul de sine și încrederea. Furia feministelor abătută asupra familiei tradiționale în care tatăl, mama și copiii au fiecare rolul lor la fel de prețios și necesar, a încurajat în schimb familia non-tradițională reprezentată de mama singură sau, de ce nu, căsătoriile dintre homosexuali și cele dintre lesbiene aprobate deja în câteva state. Multele relații atipice, care nu sunt familii, sunt niște simple moduri de conviețuire, care încearcă să submineze și să se

¹ Fridan, Betty *Mystic feminine*, p. 220

² Angier, Natalie *The Male of the Species: Why Is He Needed?* 1994, <http://www.nytimes.com/1994/05/17/science/the-male-of-the-species-why-is-he-needed.html?pagewanted=all&src=pm>, 23.05.2012

substituie familiei adevărate. Criza instituției căsniciei este o forță distructivă a societății contemporane și „nu este nici o altă forță care să cauzeze atât de multă suferință și mizerie umană în această țară ca prăbușirea căsătoriei”¹.

Consecințele acestor viziuni n-au întârziat să apară. Statisticile vorbesc despre starea de confuzie a copiilor crescuți cu un singur părinte (mama – 86%, tata – 17%)², sau cu înclinații spre abuzul de droguri, alcool și spre încălcarea legii. Absența autorității paterne cauzează în cele mai multe cazuri viața promiscuă a copiilor, părăsirea școlii, fuga de acasă, sinucidere, crima juvenilă. Deși de secole căsătoria a fost considerată piatră unghiulară a societății, liantul care ține o cultură și o națiune unită, mediul cel mai propice de educare a unor copii sănătoși din toate punctele de vedere, pregătiți pentru schimbarea viitorului și pentru a deveni cetățeni model. Astăzi, predominantă este o cultură a divorțului nu a căsătoriei, tinerii ținând satisfacția ego-ului propriu mai mult decât sacrificarea lui pentru binele comun al cuplului, al comunității etc.

Feministele americane invadează media cu idei care nu inspiră încredere în familia tradițională „mariajul și gospodăria necesită mult sacrificiu și multă muncă”³. Revoluția sexuală și mișcarea feministă au condus la un colaps haotic al vieții publice și private nu doar în America, ci și în restul lumii. Media a distorsionat adevărul și a prezentat necorespunzător realitățile civilizației vizuale prezentând realități iluzorii, virtuale în care valorile umanismului sunt subordonate și maculate de principiul profitabilității, senzaționalului și consumatorismului, conducând astfel la o distrugere a ființei umane autentice.

¹ Flanagan, Caitlin *Is There Hope for the American Marriage?*, 2009 <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1908434,00.html>, 23.05.2012

² Single Parent Statistics, <http://www.buzzle.com/articles/single-parent-statistics.html>, 25.05.2012

³ Alpert, Jessica *Feminism Doesn't Liberate Women* 2011 <http://radioboston.wbur.org/2011/03/18/suzanne-venker>, 26.05.2012

Concluzii

Nici o societate nu poate supraviețui când jumătatea ei feminină se consideră oprimată și luptă pentru preluarea puterii, iar cealaltă jumătate este inoculată cu ideea inexistenței. Soluțiile care se conturează presupun un compromis tacit, amiabil sau întoarcerea la valorile testate de timp ale familiei tradiționale. Câteva generații de părinți au tratat superficial problemele educației, ignorând să-i învețe pe copii responsabilitatea, bunul simț, disciplina, autocontrolul etc. În loc să se întrebe care le este locul și rolul în această lume feministele s-au mulțumit cu un narcisism steril, neglijând instinctele pe care natura le-a sădit în ele. Trăim cu prea multe familii disfuncționale și prea multă îndepărtare de virtuțile verificate de timp: datorie, onoare, pudoare, decență, sacrificiu și responsabilitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Fridan, Betty, *Mystique feminine*, W.W. Norton and Co, New York, 1963
2. Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie: teorii politice feministe*, Editura Polirom, Iași, 2004
3. <http://books.google.ro>
4. <http://www.buzzle.com/>
5. <http://excitinginconcepts.com>
6. <http://www.guardian.co.uk>
7. <http://www.jeremiahproject.com>
8. <http://www.nytimes.com>
9. <http://plato.stanford.edu/>
10. <http://radioboston.wbur.org/>
11. <http://ro.wikipedia.org>
12. <http://www.time.com>

„CU HOTĂRÂRE ȘI MAXIM DE EFECT”: 105 ANI DE LA REPRIMAREA RĂSCOALEI ȚĂRĂNEȘTI DIN 1907

Prof.univ.dr. ROTARU Jipa

Abstract: *„Decidedly and With Maximum Efficiency”: 105 Years Since the Crackdown Against the Peasant Uprising in 1907.*

The present article enlists the main events surrounding the crackdown against the Peasant Uprising in Romania in 1907. While the event has escaped unnoticed by most politicians and the media, its 105th Anniversary merits attention. The main focus in this paper is on the political and social conditions that made for the brutal crackdown against the uprising

Keywords: *peasant uprising, crackdown, anniversary, 1907.*

Se cuvine, chiar dacă politicienii români și mass-media au tratat cu totală indiferență evenimentul, să comemorăm măcar în acest context jertfa acelor câteva mii de țărani care în iarna și primăvara anului 1907 s-au ridicat împotriva insuportabilei împilări boierești. Cum despre cauzele, desfășurarea și consecințele mării răzvrățiri s-a mai scris, ne-am oprit în comunicarea de față asupra unui subiect mai puțin abordat, atât în perioada interbelică cât și după, în epoca așa zis comunistă, cel referitor la condițiile politico-sociale în care a fost brutal reprimată rășcoala.

În baza mai vechiului sistem al „rotativei guvernamentale” între conservatori și liberali, la putere, la începutul anului 1907, se aflau conservatorii, prin guvernul George Gr. Cantacuzino (“Nababul”). Încercările autorităților guvernării conservatoare, de a reprima rășcoala izbucnită în Moldova în februarie 1907, prin măsuri administrative și polițienești, apelându-se la forțele jandarmeriei, poliției și chiar la unitățile locale ale armatei, au fost sortite eșecului.

Primul ministru conservator, depășit de situație, cerea reprimarea răscoalei „cu cea mai mare fermitate și blândețe” iar ministrul de război, Generalul George Mank a ordonat mobilizarea și aducerea în cazărmi a unui important număr de rezerviști și „ostași cu schimbul”, urmărind un dublu scop: asigurarea forțelor necesare unei eventuale reprimări a răscoalei și scoaterea din rândul răsculaților a unor „combatanți” și utilizarea lor în cealaltă tabără care avea misiunea stăvilirii răscoalei. Spre ghinionul guvernanților, acești ostași mobilizați au adus în cazărmi nemulțumirile țăranilor răsculați, iar pregătirea lor și închegarea coeziunii de luptă împotriva fraților lor, au fost imposibil de realizat.

Într-un asemenea context se produce prima confruntare directă dintre armată și răsculați. În 12 martie, la Stănești, când lt. I. Nițulescu din compania 1-a din Regimentul 5 Dorobanți Vlașca a ordonat militarilor din plutonul său să tragă în răsculați, cei dintâi au pactizat cu țăranii și l-au linșat pe locotenent (prima victimă a armatei din 1907), rănindu-l pe comandantul companiei, căpitanul Grigore Mareș. Tot rezerviștii proaspăt mobilizați s-au aflat la originea izbucnirii răscoalei și în Muntenia. Emblematic rămâne cazul celor din regimentul 21 Teleorman care plecând din gara Alexandria au aprins flacăra răscoalei în întregul județ.

În aceste condiții, regele Carol I primește demisia guvernului conservator și numește ca prim ministru pe Dimitrie Sturdza, președintele partidului liberal. Cu I.C.Brătianu la interne, tânărul general Al.Averescu la război și Toma Stelian la justiție, liberalii primesc sarcina reprimării răscoalei. Culmea ridicolului unei vieți politice anacronice, guvernul liberal este primit cu „aplauze furtunoase” de o majoritate conservatoare a Parlamentului, acolo unde, la 10 martie, după răspândirea mișcărilor țărănești în toată Moldova, liderul conservator P. P. Carp rostea: „Nu este decât un singur lucru de făcut: întâi represiunea și apoi vom vedea”.

Și represiunea începuse încă de la jumătatea lunii februarie când în județul Botoșani, la Flămânzi, Rădești și Stroești au izbucnit mișcările țărănești împotriva hrăpărețelor trusturi arendășerești, întâmplător evreiești, țăranii răsculați sunt primiți cu gloanțe și din rândul lor cad primele victime. Despre aceste prime jertfe de la

Flămânzi, avea să scrie savantul Nicolae Iorga la 8 martie 1907 un sfâșietor pamflet: „Dumnezeu să-i ierte pe cei 4 țărani români împușcați în orașul românesc Botoșani de oastea românească în ziua de 5 martie 1907. Să-i ierte Dumnezeu pentru câtă muncă de robii au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru câtă înșelare au suferit, pentru câtă jignire au îndurat, să-i ierte pentru viața lor de suferință...Și... să nu ierte Dumnezeu ciocoimea obraznică și proastă care n-a știut și nu știe a-și înțelege, iubi, apăra și măcar cruța pe cei de-o lege și de-un neam cu dânșii, pe hâzii politicieni mâncați de poftă și nevolnicii; să nu-i ierte Dumnezeu pe cărmuitorii neghiobi sau vânduți înaintea cărora, cufundați în orgii bugetare, fumeșă acum acest sânge nevinovat”.

Pe măsura extinderii răscoalei, la început în Moldova întregă, apoi și în cea mai mare parte a Munteniei, a crescut și îngrijorarea regelui și a politicienilor de la putere. Într-o ședință comună a Parlamentului, Senat și Adunarea Deputaților din 13 martie, după ce primul ministru liberal Dimitrie Sturdza a fost aplaudat frenetic „pentru marea jertfă patriotică” de a fi primit să conducă acest guvern, la tribună se perindă o serie de oratori, deopotrivă liberali și conservatori care proclamând „patria în pericol” clamau la unison nevoia unirii forțelor împotriva „pericolului comun”. E de prisos să mai precizăm, pentru actualitatea temei o facem însă, că după fiecare discurs vorbitorii se îmbrățișau între ei, în aplauzele unanime ale parlamentarilor.

Aceeași ședință a Parlamentului votează Legea pentru mobilizarea rezerviștilor și declararea stării de asediu, lege ce cuprindea un singur articol: „în împrejurările grave prin care trecem, până la restabilirea ordinii și liniștii, starea de asediu va putea fi declarată prin decret regal, în cuprinsul legii din 10 decembrie 1864”. Se mai aprobă apoi o proclamație în numele regelui și un manifest al guvernului prin care țărani erau îndemnați să renunțe la luptă și „să-și aștepte în liniște drepturile.”

Două zile mai târziu, Regele Carol I decreta pentru prima oară, după 40 de ani de la promulgarea actului legislativ, starea de asediu. Prin articolul 4 al decretului regal regele împuternicea guvernul „ca în caz de pericol iminent (intern sau extern) pentru siguranța și ordinea publică, pe un teritoriu bine delimitat” să poată trece asupra autorității

militare, parțial sau în totalitate, drepturile de poliție și ordine publică pe care le avea autoritatea civilă.

În înțelesul aceluiași act legislativ, prin autorități militare erau socotiți comandanții de Corpuri de Armată (pentru că în structura comandamentelor aveau și un tribunal militar) și oricare alt comandant de mare unitate (divizie) care avea în subordine un tribunal militar.

Noul ministru de război, generalul Al.Averescu, tânăr general școlit la Berlin și aflat în grațiile regelui Carol I, a trecut grabnic la organizarea unor acțiuni militare tactice și strategice ca în timp de război și nu la simple măsuri polițienești. El a împărțit țara în zone de operații și apoi a dat ordin să fie încorporate și contingentele 1900-1905, contingentul 1906-1907 fiind deja sub arme.

Pe baza învățămintelor desprinse din incidentul de la Stănești, unde fuseseră trimiși să reprime mișcarea militarilor Regimentului 5 Vlașca de la Giurgiu în comunele de unde ei proveneau, a ordonat ca ostașii încorporați din Moldova să fie trimiși în Muntenia și Oltenia, iar cei din aceste provincii în Moldova pentru a împiedica fraternizările soldaților cu răsculații.

Prin Ordinul Circular nr. 6/13 martie 1907 către corpurile de armată, ministrul de război stipula categoric posibilitatea „executării focului chiar fără somație”. Prin alte acte emanând de la guvern sau direct de la ministerul de război din aceleași zile fierbinte ale lunii martie, se stabilea „utilizarea armelor cu maxim de efect”; se cerea prefectilor să informeze populația că armata are ordin să tragă „cu armele și cu tunurile”, să nu se permită nici un fel de comunicare între soldați și populație sau trupele care nu se aflau în cazărmi să fie dispuse în permanență în „cantonamente de alarmă”.

La rândul său, din dorința ca totul să se facă legal, Toma Stelian, ministrul justiției, a transmis următoarea circulară procurorilor de județe: „Vă rog și invit ca în înțelegere cu prefectii și comandanții de trupe, să luați de urgență și să faceți să se execute de toate autoritățile, măsurile energice necesitate de gravitatea situației. Să căutați a liniști pe cei de bună credință și să procedați cu toată rigoarea în contra instigatorilor și devastatorilor. Îngrijiți ca procurorii și judecătorii de instrucțiune să-și facă întreaga datorie fără preget.”

La fel, Ionel Brătianu, ministrul de interne, într-o serie de ordine transmise prefecturilor a cerut acestora măsuri energice dar în același timp combaterea și împiedicarea actelor abuzive de care luase cunoștință: „Vă atrag atenția în modul cel mai serios că arestarea instigatorilor trebuie făcută numai de către autoritățile judecătorești. Mi s-a adus la cunoștință că în unele localități, sub conducerea proprietarilor și arendașilor, jandarmii arbitrar se dedau la acte de asemenea factură. Vă rog a veghea ca acest procedeu să dispară.”

Tot Brătianu a transmis prefectului de Mehedinți următoarea telegramă în ziua de 20 martie: „Numărul morților și bombardărilor mă îngrijorează. Luați grabnice măsuri ca represiunile să nu degenereze în represalii”. Într-adevăr, reprimarea răscoalei, dirijată de gen. Al. Averescu, a fost ieșită din comun de dură și, evident s-au produs și abuzuri.

Și între 15 și 29 martie 1907, timp de două săptămâni cât a durat „pacificarea”, țărani răsculați în diferite zone ale țării au fost victimele unor nelegiuite acte de răzbunare, măceluri și chiar execuții colective iar asupra unor sate s-au folosit bombardamentele de artilerie, acestea fiind rase de pe suprafața pământului (cazul satelor din Vlașca: Stănești, Vieru și Odivoia, Tâmpa din județul Mehedinți, Băilești Dolj sau în județele Prahova, Ialomița ș.a.).

Emblematic este și exemplul orașului Galați unde țărani, pătrunzând în oraș, au atacat prefectura județului. Aici, având la dispoziție numai 12 soldați, lt. Ion Antonescu (viitorul mareșal și conducător al statului) a reușit să împiedice devastarea localului prefecturii și, fără vărsare de sânge, să potolească furia răsculaților. Conform unor documente din arhivele militare rămase (cele mai multe fuseseră distruse din ordinul regelui Carol I) la reprimare au luat parte trupe din toate armele, atingând cifra de 150.000 ostași.

La 29 martie 1907 printr-un ordin de zi pe armată se pune capăt represiunii militare, trupele fiind readuse în garnizoanele de reședință și reintroduse în cazărmi abia în luna mai prin Ordinul de zi pe armată nr.844 din 8 mai 1907.

Pe timpul verii, de teama unor noi răzvrățiri din vremea sece-rișului, Ministerul de război, cu Ordinul nr.32/23 iunie 1907, a dispus

constituirea unor detașamente mixte (de arme diferite: infanterie, cavalerie, artilerie) concentrate în puncte dinainte stabilite, pentru a întâmpina orice răzvrătire.

Ca o apreciere adusă armatei române cu ocazia înăbușirii răscoalei, Carol I în Ordinul de Zi către armată din 29 martie 1907 spunea:

„Ostași,

Evenimentele grave s-au dezlănțuit asupra noastră zguduind instituțiile statului până în temelii sale și punând în primejdie munca a jumătate de veac. În aceste grele împrejurări armata a fost chemată să restabilească liniștea tulburată. Fără șovăire ea și-a îndeplinit datoria și în toate unghiurile țării ostașii au răspuns grabnic la apel. În cinci zile oștirea a ajuns la un număr de 140.000 de oameni.

Mobilizarea repede și dislocarea trupelor cu ordine și fără întârziere sunt o puternică cheazășie că armata va fi întotdeauna în stare a face față oricărei primejdii ce amenință statul.

Țara datorește oștirii și atitudinii ei hotărâte faptul că o mare nenorocire a fost înlăturată și ordinea în scurtă vreme restabilită.

Ați avut o datorie dureroasă de împlinit dar unde este amar, foc și jaf trebuie ocrotite cu orice preț averea cetățenilor și buna rânduială.

Vă mulțumesc cu inima caldă și privesc cu dragoste și nemărginită încredere spre scumpa mea armată, care s-a arătat la înălțimea chemării sale oricând o primejdie a amenințat ființa scumpei noastre țări.” (ANR, fond 1049 Registre istorice. Reg. istorie pe Rg. Radu Negru p. 5).

Iar cu prilejul Anului Nou 1908, Carol I a simțit nevoia să mulțumească oștirii pentru sprijinul dat guvernării în primăvara anului 1907. În acest sens a fost dat celebrul ordin de Zi nr. 1/01.01.1908: „În împrejurările grele prin care a trecut România în anul din urmă sunt fericit să constat că armata pururea pătrunsă de sentimentul datoriei, a fost la înălțimea chemării sale. Totodată ați dovedit cât de adânc este înrădăcinat în inimile voastre spiritul disciplinei militare.

Țara întregă împreună cu mine vă privim dar cu încredere și suntem recunoscători pentru purtarea voastră bărbătească întru

stabilirea ordinii tulburate, care a făcut cu puțință îndeplinirea operei de reforme cerute de toți.

Astăzi nu mă pot îndoi că la orice vijelie veți fi gata la toate jertfele pentru a asigura viitorul și propășirea patriei. Vă urez din tot sufletul un an bun și liniștit rugându-l pe Dumnezeu să vă dăruiască fericire și sănătate”.

Încercând a face un bilanț al acțiunii de reprimare de către organele executive ale statului un bilanț al victimelor, fără a dispune de o mare parte din documentele de arhivă, trebuie să avem în vedere în primul rând numărul victimelor din rândul țărănimii. Cât privește numărul morților cifra este mult prea controversată. La început autoritățile au avansat cifra de 419 persoane, cifră mult contestată de presă și observatorii străini. Ziarul Adevărul a lansat cifra de 11.000 de morți preluată în epocă de social-democrații C. Mille, C. Stere și Al. Dobrogeanu Gherea apoi de regele Carol al II-lea și mai târziu de comuniștii lui Gh. Gh. Dej și Nicolae Ceaușescu.

În 1907, contele Schöenburg, ministru plenipotențiar al Austro-Ungariei la București și generalul Al. Averescu au apreciat cifra morților între 1000 și 2000 persoane. Datele de care a dispus în epocă primul ministru D.A.Sturdza indicau însă alte rezultate pentru 28 martie-5 aprilie 1907: 421 morți, 112 răniți, 1751 reținuți. Averescu, pe baza cercetării șefului Biroului de statistică, Zamfir Arbore socotea și el 2000-2500 morți. Cifrele sunt oricum mai aproape de realitate decât 11.000. Probabil că numărul exact nu-l vom ști niciodată.

Cifra de 11.000 de morți a fost apoi consacrată prin volumul I din Enciclopedia României, apărută sub înaltul patronaj al regelui Carol al II-lea în 1938. „Măsurile militare luate de Averescu, zdrobesc în câteva zile răscoala, dar represiunea devine de o ferocitate inutilă. 11.000 de țărani sunt măcelăriți fără milă. Bineînțeles ordinea e restabilă. Din punct de vedere politic și național izbucnirea răscoalei era însă o necesitate.” (p. 873)

Preluată de comuniști, cifra de 11.000 de victime a fost folosită în mod simbolic, cu prilejul sesiunii Marii Adunări Naționale din aprilie

1962 consacrată încheierii colectivizării agriculturii prin convocarea în sala Complexului Expozițional din actuala Piață a Presei Libere a 11.000 de țărani. E firesc ca în comunicarea noastră să putem prezenta și victimele aparținând armatei prilejuite de participarea acestora la evenimentele din primăvara sângeroasă a anului 1907. Astfel, pe ansamblul unităților militare participante, au fost înregistrate în arhivele militare, 10 morți „1 ofițer, 2 sergenți, 7 soldați” și 4 răniți „1 ofițer, 2 sergenți și 1 soldat” apoi instanțele militare au judecat și condamnat la muncă silnică, pe viață 61 de militari și la câte 5 ani închisoare, pentru revoltă, 14 militari.

Au existat și ofițeri care au fost judecați pentru neexecutarea ordinelor: au fost condamnați de Consiliul de Război al C3A – mr. Eleodor Drăgulescu și col. Gheorghiceanu, ambii din Regimentul 9 Dorobanți (20 de zile respectiv 2 luni închisoare) întrucât fiind însărcinați cu menținerea ordinii și reprimarea devastărilor din orașul Râmnic, nu s-au supus ordinelor date de judecătorul de instrucție și procurorul local de a trage în răsculați cu arme de război cerând pentru executare, ordin scris. Ei au fost culpabilizați pentru „faptul de refuz de serviciu legalmente datorat”. Alte cazuri n-au mai fost judecate pentru încălcarea legii stării de asediu sau a prevederilor regulamentului serviciului în garnizoană.

BIBLIOGRAFIE:

1. Vasile Maciuc, *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973;
2. *Armata Română și Răscoala din 1907. Documente*. Ediție îngrijită de Maior dr. Florin Sperlea, Lucian Drăghici, Manuel Stănescu. Serviciul Istoric al Armatei. Editura Militară, București, 2007;
3. Anton Caragea, *1907: Răscoală sau Complot?*
<<http://foaienationala.ro/1907rascoala-saucomplot.html>>;
4. Ion Luca Caragiale, *1907 din primăvară până'n toamnă*.
<<http://www.ro/Carte/1907/1907.htm>>

Partea a II-a

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE SECURITATE. CURENTE ȘI TEORII

Studentă FREY Carola Ioana

Abstract: *The Evolution of the Concept of Security. Approaches and Theories*

This paper is focusing on the analysis of the main theories that have been designed to explain the evolution of the international security environment and the way it affects the international system. Therefore I will approach the evolution of the security from the perspective of the main paradigms, which allows a more comprehensive view of how the concept morphed throughout the history.

Keywords: *security, evolution, idealism, realism, liberalism, constructivism.*

Introducere

Evoluția conceptului de securitate și al sistemului internațional este în strânsă legătură cu acțiunile, evenimentele și curente majore petrecute în timpul istoric. Idealismul a presupus o abordare a securității din perspectiva valorilor morale, a normelor legale, a internaționalismului și a armoniei de interese¹. Acest curent a proiectat o nouă formulă de securitate al cărei scop era prevenirea războaielor și asigurarea unui climat de pace și stabilitate², având la

¹ *Dicționar de Relații Internaționale Secolul XX*, 2008, Editura Polirom, București, p. 319

² Leonida Moise, 2008, *Introducere în Teoria Relațiilor Internaționale*, Editura Paideia, București, p. 30

bază direcții liberale și democratice. Idealiștii tindeau să vadă securitatea ca pe o consecință a păcii: o pace durabilă asigurând securitatea tuturor¹. Realismul a dezvoltat balanța puterii, care prevenea dominarea statelor între ele și oprea transformarea sistemului într-unul unipolar. Acest fapt era văzut într-o lumină bună, unind sistemul social al statelor, dezvoltând astfel un concept alternativ al unei societăți de state. Anarhira nu era pe deplin depășită, dar era condiția naturală în care statele se manifestau.

Liberalismul și instituțiile create ulterior au analizat și documentat probleme ale securității care au inclus și „lumea multidimensional economică, socială și ecologică și interdependențele dintre acestea”². Anarhia aici nefiind un impediment pentru globalizare și cooperare internațională.

Constructivismul, descris mai corect ca abordare decât teorie, are o definiție tradițională și restrânsă asupra studiilor de securitate, în care misiunea este să preia cazul specific naționalului – sau particularitatea militară – al statului centrat și își propune să explice variabilele prin prisma ideaticului și prin interese, decât prin factori materiali.

Fiecare dintre acestea aducându-si aportul la paradigma securității în relațiile internaționale, caracterizată de Arnold Wolfers ca „simbol ambiguu”.

Curențe și teorii asupra securității

Idealismul

Curentul idealist percepea securitatea ca pe o consecință a păcii. Astfel pacea durabilă putea asigura securitatea tuturor celor prezenți în sistemul internațional. Aici securitatea se traduce prin termenii de

¹ Barry Buzan, 2000, *Popoarele, statele și tema*, Editura Cartier, București, p. 14

² Robert Keohane, Joseph Nye, 1972, *Transnational Relations and World Politics*, Harvard University Press, p. 19

pace și putere, incorporând majoritatea sensurilor lor, dar și adăugându-le și altele noi.

Idealismul însă neglijează orice alte amenințări, altele decât războiul, ca surse de insecuritate. Relațiile internaționale gravitează în jurul moralității statelor ca actori. „Securitatea colectivă contribuia la instaurarea unui climat de siguranță, deoarece toate națiunile împărtășesc idei aproape identice și au același interes în menținerea păcii”¹.

Securitatea colectivă este transformată de Willilam Rappard într-o securitate de ordin social: „scopul este de a proteja fiecare bărbat sau femeie și statele individuale împotriva accidentului destinului uman. Metodele sunt cele ale asigurării, adică de atragere a resurselor tuturor pentru apărarea drepturilor și intereselor fiecăruia”².

Realismul

Analizând dezvoltarea studiilor asupra securității, evident devine faptul că tradiția realistă deține o mare influență. Caracteristicile perspectivei realiste (anarhia, dorința de putere, spațiul competitiv) au creat explicații importante pentru noțiunile de conflict și război. Securitatea era percepută ca un derivat al puterii: „un actor cu suficientă putere pentru a deține o poziție dominantă, va obține securitatea ca rezultat al acesteia”³.

Într-un sistem internațional anarhic, comportamentul statului este dictat de liderii acestuia. Dorința egoistă de putere a omului sau dorința de a acumula avuții, pentru a deține securitate, este motivul succesiunii de războaie și cuceriri. Astfel se conturează și ia amploare noțiunea de „balanță a puterii”. Balanța de putere este „cea mai veche formă de gestionare instituționalizată a securității internaționale, acționând în felurite forme încă de la începuturile formării sistemului de state suverane, ca proiect în esență antihegemonic. Ca logică

¹ Henry Kissinger, 2010, *Diplomația*, Editura All, București, p. 17

² William E. Rappard, 2004, *Collective Security*, Cambridge University Press, p. 34

³ Barry Buzan, *op.cit.*, p. 17

fundamentală, ea presupune un echilibru relativ între minimum două tabere”¹ și este în același timp și „un mecanism în deplină concordanță cu modul realiștilor de a gândi lumea”².

În literatura de specialitate se disting teoretic șase tipuri de realism, sau de programe de cercetare: „realismul clasic, neorealism și patru realisme contemporane: rise and fall, neoclasic, realism structural ofensiv și realism structural defensiv”³ (figura 1).

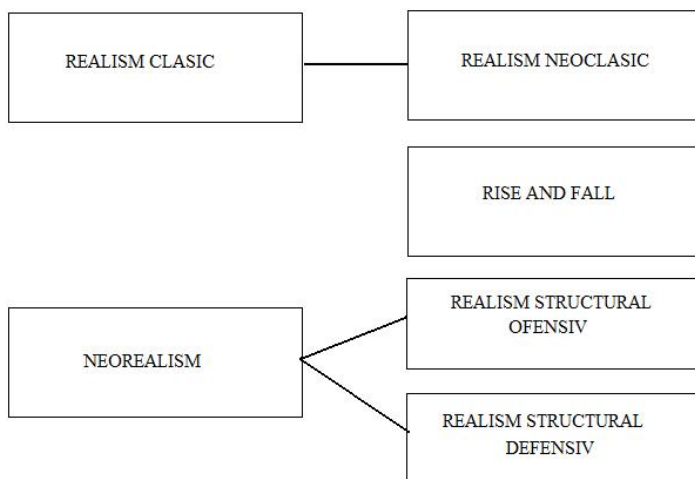

Figura 1.

Realismul fiind o teorie multilaterală și durabilă a studiilor privind securitatea, cu o deosebită facilitare de adaptare.

Realismul clasic este în majoritatea cazurilor datat de la publicația lui Edward Hallett Carr „Criza de 20 de ani” (1939), fiind caracterizat

¹ Radu-Sebastian Ungureanu, 2010, *Securitatea, Suveranitatea și Instituții Internaționale*, Editura Polirom, București, p. 103

² *Ibidem*, p. 77

³ Paul D. Williams, 2008, *Security Studies: An Introduction*, Routledge, London, p. 45

în general ca un răspuns la modalitățile de abordare liberale din politicile internaționale.

Conform realiștilor clasici dorința de putere este atât de mult înrădăcinată în natura umană încât statele sunt în permanent angajate într-o luptă pentru a-și mări capacitățile, pentru aș putea asigura securitatea. Absența unui guvern internațional este o condiție permisivă care oferă apetitului uman un teren plin de posibilități. In aceeași măsură politica internațională este în esență înțeleasă ca rea: „lucruri rele se întâmplă pentru că oamenii ce realizează aceste politici sunt uneori răi”¹.

Neorealismul. Watzl, în „Theory of International Politics” susține că sistemele sunt compuse dintr-o structură și din interacțiunea unităților componente. Structurile politice sunt descrise ca având trei principii: unul ordonator (anarhic sau nu), cel al caracterului unităților (funcțional comun sau diferențial) și distribuția capacităților². Transpunând această logică în structura sistemului internațional obținem două elemente care rămân constante: (a.) principiul ordonator ce prin absența unei autorități majore duce automat la anarhie și (b.) principiul unor relații reciproce care face ca unitățile să rămână funcționale între ele. Singurul element variabil rămâne distribuția capacităților, cu distincții principale ce variază în funcție de tipul sistemului internațional (multipolar sau bipolar).

Diferența dintre realism și neorealism, precum subliniază Rasler și Thomposn, este aceea că dacă la Morgenthau securitatea era transpusă ca putere și dorință de putere, teoria lui Waltz se afirmă prin ideea că statele caută doar să supraviețuiască.

Realismul structural defensiv s-a dezvoltat treptat și este diferit față de neorealism, deși împărtășește presupunerile minimale ale acestuia. Plecând de la premisa că statele caută securitate și siguranță într-un sistem internațional anarhic, amenințarea majoră este

¹ Michael Spirtas, 1996, *Global Security Studies*, Penguin, New York, p. 24

² Kenneth N. Waltz, 1979, *Theory of International Politics*, Addison Wesley, p. 41

identificată ca venind din partea celorlalte state. În această situație însă acțiunile statelor rămân mereu raționale.

Păstrând în discuție balanța de putere se dezvoltă și balanța atac-apărare¹ ca variabilă². În acest demers, îmbinarea raționalului cu necesitatea menținerii unui sistem balansat de apărare și atac, statele vor înclina spre măsuri de apărare. „În anarhie statele formează alianțe ca să se protejeze. Conduita este determinată de amenințările pe care ele le percep și puterea celorlalți este numai un element minor de calcul”³.

Walt sugerează că statele estimează amenințările la care sunt expuse în funcție de puterea lor relativă, proximitate, intenții și balanța atac-apărare. În această manieră se explică și absența hegemoniei în sistem „aceste elemente explică de ce potențiali hegemoni ca Franța napoleniană, Wilhelmineul german și Germania nazistă au întâmpinat coaliții copleșitoare. Toate aceste state au avut o mare putere și toate au combinat capabilități ofensive cu scopuri agresive”⁴.

Tot în cadrul realismului structural defensiv se încadrează și John Hertz cu „dilema securității”, ce explică modul în care se formează și emerg conflictele. Orice stat care încearcă să își asigure securitatea duce la o debalansare și la creșterea insecurității celorlalte state: „o noțiune de structură în care încercările de auto-ajutorare ale statelor de a își asigura propriile nevoi de securitate tind, indiferent de intenție să ducă la o creștere a insecurității celorlalți, întrucât fiecare interpretează propriile-i măsuri ca fiind defensive, iar cele ale celorlalți ca potențial amenințătoare”⁵. Acțiunile defensive și capabilitățile statelor sunt așadar interpretate de multe ori ca semne agresive. Statele

¹ Găsim „ofensive-devenive” și ca „balanță a amenințărilor” (Stephen M. Walt, 2005, *Originile Alianțelor*, Institutul European, Iași)

² Stephen Van Evera, 1999, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, Cornell, New York, p. 65

³ Stephen M. Walt, 1987, *The Origins of Alliances*, Ithaca, NY Cornell University Press, p.76

⁴ *Ibidem*, p. 80

⁵ John H. Herts, 1950, *Internaționalismul idealist și dilema securității*, World Politics 2, p. 321

amenințate răspund ca la o amenințare și acest lucru duce la o spirală a înarmării sau la o spirală de agresiuni mutuale.

Relațiile internaționale sunt văzute printr-o premisă mai degrabă tragică decât rea: lucrurile rele se întâmplă deoarece statele sunt plasate în situații dificile¹. Este în concordanță și cu viziunea lui Arnold Wolfers privind dilema securității „statele amenințate de noi capacități ofensive potențiale răspund cu măsuri proprii, lăsând astfel primul stat într-o poziție mai precară, dacă nu mai nefavorabilă decât la început”².

Realismul structural ofensiv. John Mearsheimer în „The Tragedy of Great Power Politics”, susține că statele puse într-un mediu internațional incert ar putea folosi puterea pe care o au pentru a îl răni pe celălalt. Securitatea definindu-se prin acumularea de cât mai multă putere posibilă. Un stat își dorește astfel hegemonia regională.

Teoria lui Mearsheimer are 5 asumții: sistemul internațional este anarhic, puterile mari posedă capacități ofensive militare cu care pot provoca daune reciproce, statele nu pot fi sigure de intențiile celorlalte state, supraviețuirea este scopul principal pentru acumularea de putere și întotdeauna marile puteri sunt actori raționali. Potrivit acestor asumții Mearsheimer deduce că „marilor puteri le este frică atât de mult încât pot să se bazeze unele pe altele pentru siguranța lor”³.

Securitatea necesită acumularea de cât mai multă putere relativă, contrazicând perspectiva lui Wolfers asupra dilemei securității: creșterea capacităților crește securitatea statului, fără a provoca răspunsuri. Statele nu sunt „agresori fără minte care intră în războaie care sunt gata să le piardă numai căutând victorii”, ele sunt state complexe care își maximizează puterea și care „o să își dea seama cât să crească presiunea sau când să spună pas”⁴.

¹ Paul D. Williams, *op.cit.*, p. 96

² Arnold Wolfers, 1952, National Security as an Ambiguous Symbol, în *Political Science Quarterly*, Vol. 67, Nr. 4, p. 176

³ John J. Mearsheimer, 2002, *The False Promise of International Institutions*, New York, Norton, p. 63

⁴ John J. Mearsheimer, 2001, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York, Norton, p. 65

Realismul de tip „rise and fall” aduce în prim plan faptul că practicile sistemului internațional sunt determinate de dorințele celor mai puternice state. Această teorie explică creșterea și decăderea statelor din poziția de conducători ai sistemului și consecințele în traiectoriile politicilor externe.

Robert Gilpin în *War and Change in World Politics* notează că „naturile fundamentale ale relațiilor din sistemul internațional nu s-au schimbat și nu se vor schimba. Ele sunt o sursă și o luptă pentru putere, securitate și bogății între state-actori independenți în anarhie”¹.

Concepția generală privind fundamentele *realismul neoclasic* rezidă în natura umană „lucrurile se întâmplă în politica lumii deoarece anumiți actori, mulțumită structurii interne și instituțiilor, ideologiilor sau ambițiilor, practică strategii de prădători”².

Randall Schweller propune o balanță a intereselor, care în funcție de principalele motivații, statele simt frică sau lăcomie³. Statele sau actorii sistemului internațional decid politici externe în funcție de combinația de putere și interes.

Liberalismul

Perspectiva liberală a fundamentat numeroase concepte derivate asupra securității. Andrew Moravcsik a distins trei direcții diferite: ideatică, comercială și republicană, iar Michael Doyle le împarte în internațională, comercială și ideologică; toate cu implicații diferite pentru planurile de securitate. Zacher și Matthews, pe de altă parte, au identificat la rândul lor patru tendințe în liberalismul securității.

Pentru gândirea *liberală tradiționalistă* sau kantiană, dezbateră legată de balanța puterii era un argument mort, devenind clar că

¹ Robert Gilpin, 1981, *War and Change in World Politics*, New York, Cambridge University Press, p. 37

² E. Pasler, R. Thompson, 2001, *Security?*, New York, Cambridge University Press, p. 81

³ Randall L. Schweller, 1998, *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*, New York, Columbia University Press, p. 77

aceasta nu era cea care păstra pacea. Chestiunea unei balansări ducea în mod evident la debalansare: „este dorința fiecărui stat sau al conducătorului statului, prin balansarea puterii în favoarea sa, să ajungă la o condiție de pace prin sine, prin cucerirea întregii lumi”¹. Rousseau întărește această viziune, considerând că pacea prin putere nu există, iar statele sunt împinse natural să se supravegheze unele pe altele și să își „ajusteze puterea în funcție de celelalte, prin alianțe sau prin măsuri proprii, deși această practică duce la o agitație continuă și nu la pace”.

Kant considera necesară încheierea aceluia „război unu contra celălalt” pe care Hobbes îl descria, „întemeierea unei federații de state libere”² aducând o securitate colectivă sistemului. Prin intermediul unei astfel de federații, Kant considera că majoritatea statelor s-ar putea uni pentru a pedepsi un stat care comite o agresiune, supraveghind interesele comune ale tuturor națiunilor în timp ce ar proteja autodeterminarea micilor națiuni care devin prea ușor pioni în jocurile marilor puteri³.

Potrivit lui Moravcsik, *liberalismul comercial* profita de „oportunitățile contemporane ale economiei” și făcea ca statele să prefere pacea în detrimentul conflictului. „Schimbul este un mod mai general și mai puțin costisitor de a acumula avuții decât războiul, sancțiunile sau sistemul coercitiv”⁴. Înțelesul de până acum asupra securității se schimbă și capătă și o extensie economică, ce include și protejarea prosperității interne „o țară nu poate câștiga decât dacă altă pierde și nu poate avansa decât dacă alta suferă economic”⁵.

Neoliberalismul a dezvoltat numeroase direcții de cercetare, cea mai influentă fiind considerată cea a *instituționalismului*. Principiile

¹ Immanuel Kant, 2010, *Perpetual Peace: A Philosophical Essay*, Editura Cosimo, p. 78

² *Ibidem*, p. 102

³ *Ibidem*, p. 79

⁴ Andrew Moravcsik, 2001, *Liberal International Relations Theory: A Social Scientific Assessment*, Cambridge, p. 81

⁵ Giacomo Luciani, 1988, *The Economic Content of Security*, p. 19

acesteia se îndreaptă spre implicațiile generate de interacțiunea reglementară dintre state¹ și implică anumite idei funcționaliste. Instituționalismul concretizează rolul instituțiilor internaționale și pune problema eficienței acestora, care facilitează cooperarea internațională datorită posibilităților actorilor de a își depăși probleme colective, ale costurilor de tranzacționare, ale deficitelor informaționale ori ale asimetrilor².

Robert Keohane și Robert Axelrod atrag atenția asupra abilității instituțiilor de a redefini rolul statelor și asupra capacității acestora de a acționa ca arbitrii în dispute. Deși aceste instituții nu pot dizolva anarhia, pot schimba caracterul mediului internațional, prin influența lor asupra statelor și comportamentelor acestora. Actorii ar trebui să promoveze instituționalizarea ca o măsură de promovare a intereselor colective și a stabilității internaționale.

Instituționalismul promovează în esență securitatea colectivă, nu numai pentru că acesta presupune o eficientizare a securității, ci pentru că războiul este o situație de evitat și de condamnat³. Instituțiile urmăresc interesul comun statelor și astfel ele pot spori securitatea acestora.

Analiza neoliberalismului din perspectiva lui Robert Keohane și Joseph Nye oferă viziunea unui sistem internațional, caracterizat printr-o interdependență complexă, cu canale multiple ce conectează societățile. Într-un astfel de sistem utilizarea forței este mult mai redusă, motivul fiind tocmai complexitatea acestor tipuri de relații.

Cei doi teoreticieni susțin de asemenea teza că regimurile ca set de rețele de legi, norme, principii și proceduri implicite sau explicite regularizează comportamentul statelor, dar nu îl determină⁴. Regimurile sunt un tip de instituții care guvernează relațiile dintre

¹ Radu-Sebastian Ungureanu, *op.cit.*, p. 83

² Beth A. Simmons, 2002, *International Organizations and Institutions*, Sage Publications, p. 43

³ Radu-Sebastian Ungureanu, *op.cit.*, p. 131

⁴ Stephen Krasner, 1982, Structural causes and regime consequences: regimes intervening variables in international organizations, nr. 36, p. 186

actorii scenei internaționale, promovând proceduri de cooperare și se adresează anumitor activități bine determinate. Însă nu toate instituțiile îndeplinesc și rolul de regim internațional, balanța de putere fiind doar regim și nu instituție deoarece nu are norme și proceduri explicite. Regimurile sunt identificate ca variabile intermediare, care acționează în contextul relației dintre caracteristicile politicii internaționale și comportamentul actorilor în sistemul internațional¹.

Constructivismul

Această teorie apărută în pragul anilor 1980, cea a constructivismului, reprezintă la nivel minim o combinație a modului de abordare sociologic și a abordării critice. Constructivismul susține faptul că lumea este constituită social pe interacțiuni intersubiective, în care agenții și structurile constituente sunt comune. Principali factori ce alcătuiesc și formează dinamica sistemului politic internațional sunt normele, identitățile și ideile.

Nu se poate caracteriza ca o teorie propriu zisă a relațiilor internaționale sau a securității, dar indirect propune o abordare asupra acestora. Constructivismul a fost aplicat cu succes de la economie politică, la organizații internaționale, la securitate. Se propune o alternativă, relativ complicată și sofisticată pentru înțelegerea dinamicii sistemului ce îmbină metode realiste ale securității, natura puterii, dilema securității, balanței de putere dar se pliază și pe perspective liberale, idealiste sau neoliberale.

Se apreciază că securitatea este o construcție în primul rând socială și se poate defini în funcție de grupul reprezentat. Soluțiile constructiviste sunt diferite în contexte diferite și se dezvoltă prin prisma interacțiunilor sociale ale actorilor. Regăsim o tendință de evitare în a da răspunsuri universale și abstracte sau definiții analitice asupra securității. Ted Hopf arată imposibilitatea de a face afirmații universale asupra percepției amenințărilor în lumea politică. Liderii

¹ Leonida Moise, *op.cit.*, p. 175

statelor de grupează în tabere, în funcție de relații de prietenie sau rivalitate, având o conduită ce are la bază propria identitate.

Relevanța identității este marcată datorită factorilor non materiali și ideatici, ce intră în compoziția acesteia, ei fiind și centrul construcțiilor și practicilor în domeniul securității din sistemului internațional. Necesitatea unei siguranțe sau nevoia securității este înțeleasă în sensul amenințărilor percepute în contextul social specific, fără să aibă la bază un set de criterii abstracte prestabilite.

Abordarea lui Alexander Wendt asupra constructivismului în teoria relațiilor internaționale implică totodată și viziunea constructivistă asupra securității. Wendt definește constructivismul ca fiind „o teorie structurală a sistemului internațional care face următoarele afirmații esențiale: statele sunt principalele unități de analiză pentru cheia politică internațională; structurile cheie din sistemul statelor sunt mai curând intersubiective decât materiale; identitățile și interesele de stat sunt în mare parte construite mai degrabă de aceste structuri sociale decât date în mod exogen sistemului de natura umană sau de politicile interne”¹.

Puterea, interesele și forțele materiale ce domină oamenii și comportamentul statal sunt puse în centrul atenției ca linii directoare în ceea ce privește securitatea. „Puterea și interesele sunt factori importanți în viața internațională și efectele lor sunt funcții de idei constituente cultural”². A.Wendt surprinde ideea că structura relațiilor atât dintre indivizi, cât și dintre state sau grupuri, este în primul rând rezultatul ideilor împărtășite și nu al forțelor materiale. Asocierea umană și schimburile sunt definite în mod principal de conceptele ideatice ale acestora asupra circumstanțelor lor materiale, și într-o mică măsură de violență, resurse economice sau tehnologie. Aceste condiții materiale sunt în lumea lui Wendt conduse de idei care informează și conturează condițiile materiale ale vieții sociale.

¹Alexander Wendt, 1994, *Collective Identity Formation and the International State*, *American Political Science Review*, nr. 88, p. 105

²Alexander Wendt, *op.cit.*, p. 375

Scopul constructivismului este crearea unei identități noi, interesele actorilor sunt de fapt ideile acestora despre ceea ce sunt ei. În viziunea lui Wendt anarhia este doar o teorie imuabilă, iar statele trebuie să adopte diferite soluții pentru a depăși dilema securității, specifică stării de anarhie¹. În această direcție teoria structurală a comportamentului statului a lui K. Watzel este percepută ca un pas corect, însă într-o direcție greșită. Structurile reale sunt bazate pe idei, ele dând adevăratul sens al puterii și formează astfel interesul național.

Anarhia este definită ca un recipient gol, lipsit de orice semnificație. Statele au multiple alegeri în ceea ce privește alegerea relațiilor dintre ele. Poziția *status-quo*-ului ar putea asigura stabilitatea și supraviețuirea statelor în această situație. Ele respectă astfel drepturile și conflictul este evitat. Când statele puternice nu sunt interesate să cucerească teritorii noi, statele slabe au șanse de supraviețuire.

„Anarhia este ceea ce înțeleg statele din ea”. Pentru anarhie sunt propuse 3 viziuni încadrate în contexte istorice. Modelul hobbesian afirmă că ostilitatea între state este evidentă și războiul este modalitatea normală de rezolvare a conflictelor. Modelul lockean susține că statele respectă suveranitatea și cooperează în domeniile de interes comun, dar pot apela la forța militară pentru impunerea sau recunoașterea unor drepturi unanim acceptate.

Modelul kantian presupune solidaritatea între state și se manifestă sub forma obiectivelor comune și a cooperării pe linia securității. Sub această paradigmă funcționează relațiile secolului XXI și este soluția provocărilor actuale, când securitatea este tratată prin structuri funcționale și organizații internaționale care au ca scop interesele statelor ce sunt convergente și conflictele sunt soluționate pe bază de tratativă.

Teza constructivistă oferă viziunea conform căreia „este mai bine să observi în ce context se manifestă situația și ce extensie primește securitatea, ca apoi să poți trece la o analiză a implicațiilor în practica politică”².

¹ *Ibidem*, p. 365

² Brent J. Steele, 2008, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge, p. 83

Securitatea presupune și negociere și contestare. Negocierea se face între liderii politici și sistemul intern, iar contestarea între mai mulți actori¹ care elaborează mai multe viziuni despre valori și ce este optim în plan internațional.

BIBLIOGRAFIE

1. Buzan, Barry *Popoarele, statele și tema*, Editura Cartier, București, 2000;
2. Buzan, Barry, *Waever, Ole Regions and Powers, The structure of International Security*, Cambridge, 2003;
3. Checkel, Jeffrey T. The Constructivist Turn in International Relation Theory in World Politics, Vol. 50, 1998;
4. *Dicționar de Relații Internaționale*, Secolul XX, Editura Polirom, București, 2008;
5. Herts, John H. 1950, Internaționalismul idealist și dilema securității, World Politics 2;
6. Kant, Immanuel 2010, *Perpetual Peace: A Philosophical Essay*, Editura Cosimo;
7. Keohane, Robert, Nye, Joseph 1972, *Transnational Relations and World Politics*, Harvard University Press;
8. Keohane, Robert O. After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy, Princeton, Princeton University Press, 1984;
9. Kissinger, Henry 2010, *Diplomația*, Editura All, București;
10. Krasner, Stephen 1982, Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables in international organizations, nr. 36;
11. Luciani, Giacomo 1988, The Economic Content of Security;
12. Mearsheimer, John J. 2002, The False Promise of International Institutions, New York, Norton;
13. Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*, New York, Norton, 2001;
14. Moise, Leonida *Introducere în Teoria Relațiilor Internaționale*, Editura Paideia, București, 2008;
15. Moravcsik, Andrew 2001, Liberal International Relations Theory: A Social Scientific Assessment, Cambridge;
16. Morgenthau, Hans *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, a 6-a ediție, New York, McGraw-Hill, 1985;

¹ Barry Buzan, *op.cit.*, p.27

17. Rappard, William E. 2004, *Collective Security*, Cambridge University Press;
18. Simmons, Beth A. 2002, *International Organizations and Institutions*, Sage Publications;
19. Spirtas, Michael 1996, *Global Security Studies*, Penguin, New York;
20. Steele, Brent J. 2008, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge;
21. Ungureanu, Radu-Sebastian 2010, *Securitatea, Suveranitatea și Instituții Internaționale*, Editura Polirom, București;
22. Van Evera, Stephen 1999, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, Cornell, New York;
23. Walt, Stephen M. 1987, *The Origins of Alliances*, Ithaca, NY Cornell University Press;
24. Waltz, Kenneth N. 1979, *Theory of International Politics*, Addison Wesley;
25. Wendt, Alexander 1994, *Collective Identity Formation and the International State*, *American Political Science Review*, nr. 88;
26. Williams, Paul D. 2008, *Security Studies: An Introduction*, Routledge, London;
27. Wolfers, Arnold 1952, *National Security as an Ambiguous Symbol*, în *Political Science Quarterly*, Vol. 67, Nr. 4.

PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL ÎN VIAȚA POLITICĂ DUPĂ 1990

Studentă VLADU Ana-Maria-Alina

Abstract: *The National Liberal Party in the Political Life after 1990*

Liberal Party was officially founded on May 24, 1875, when a group of liberals, including Ion C. Brătianu, Mihail Kogălniceanu, A. G. Golescu, Gh. Vernescu, Tache Anastasiu, founded a political party that marked the history of modern Romania. From the beginning, liberalism became ideological foundation for constructing modern Romania and the Liberals have acted under the motto „By ourselves” which represent the motto of the National Liberal Party today. In the '90s liberal movement has experienced a relatively tumultuous period, characterized by successive divisions, fragmentation and unification attempts. All were part of the process of institutional building of PNL, who managed to bring under its name not only the groups that claimed to be liberal, but has established itself as a hub center-right politics in the politics life of Romania.

Keywords: *The National Liberal Party, liberalism, freedoms.*

Partidul politic, așa cum este definit de către Edmund Burke, reprezintă o organizare a unor indivizi care promovează interesul național pe baza principiilor specifice. Acesta se raportează la putere, având rolul de influențare, dobândire, menținere și exercitare a puterii. Maurice Duverger consideră că partidele politice actuale „se definesc mult mai puțin prin programul lor sau prin clasa de aderenți decât prin

natura organizării lor: un partid se impune ca o comunitate cu o structură particulară. Partidele moderne se caracterizează înainte de toate prin anatomia lor”¹. În altă ordine de idei, Constantin Nica ne oferă o definiție a partidului liberal ca fiind un partid ce „considera că societatea modernă se așează și se consolidează pe acumulările trecutului, astfel că ordinea socială și cea politică trebuie refăcute în funcție de experiența anterioară. (...) critica de tip liberal este constructivă, colectivă, cu note dominante pozitive.”²

Partidul Național Liberal (PNL) a fost înființat, în mod oficial, la data de 24 mai 1875, la inițiativa unui grup de liberali – printre care îi menționăm pe Ion C. Brătianu, Mihail Kogălniceanu, A. G. Golescu, Gh. Vernescu, Tache Anastasiu, acest partid fiind fondat ca o formațiune politică ce a marcat istoria modernă a României. Partidul Liberal al Principatelor Române Unite a apărut ca un partid de cadre, fiind condus de Dumitru și Ion C. Brătianu – cel din urmă, președinte al PNL în debuturile sale în calitate de formațiune politică, este considerat de către filosoful Constantin Nica „om prin care acest partid *guverna chiar și în opoziție*”³ – C. A. Rosetti și frații Golescu, manifestanți ai mișcării revoluționare din 1848.

Curentul care a dus la nașterea acestui partid a fost liberalismul clasic, specific secolului al XIX-lea. Această formațiune politică susținea, în perioada de debut, interesele proprietarilor industriali, interesele burgheziei mici, a liber-profesioniștilor și a unei părți a intelectualității. Organele de presă ce reprezentau acest partid au fost „Alegătorul liber” și „Viitorul”.

Partidul Național Liberal este unul dintre cele mai importante partide din România, având un rol însemnat în modernizarea statului român. Acesta s-a implicat în proclamarea independenței statului, în

¹ Maurice Duverger, *Les Partis politiques*, Librairie Armand Colin, Paris, 1967, p. VII

² Constantin Nica, *Dinamica sistemelor de partide din Occident*, Editura Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011, p. 26

³ *Idem*, *Liberalismul din România – teorie și practică*, volumul IV, Editura Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2005, p. 147

reglementarea succesiunii la tron, în înființarea Băncii Naționale, în proclamarea statului român ca Regat și, nu în ultimul rând, a avut importante contribuții la aderarea la Tripla Alianță.

Primul președinte al Partidului Național Liberal – după cum este menționat mai sus – a fost Ion C. Brătianu. În anul 1877, în timpul guvernării liberale, România a proclamat independența. PNL a contribuit, în mod semnificativ, la dezvoltarea și reformarea societății românești, fiind primul partid ce a susținut, în anul 1892, să introducă votul universal. În această perioadă, liberalismul a devenit baza ideologică pentru construirea unei Români moderne, liberalii acționând în conformitate cu lozinca *Prin noi înșine*, fiind motto-ul Partidului Național Liberal de astăzi.

La sfârșitul Primului Război Mondial, România și-a atins unul dintre obiectivele naționale, acela al înfăptuirii Marii Uniri, în timp ce la putere se afla, de asemenea, un cabinet liberal. Spre deosebire de programul de bază al partidului liberal – ce vizează protecționismul și intervenționismul – partidul lui Brătianu susținea liberalismul economic. Perioada interbelică a fost prolifică pentru România și pentru liberalii ce promovau reforma agrară, unitatea administrativă, o nouă lege electorală și o lege de recuperare a economiei. Liberalii s-au aflat și de această dată la conducere – având totuși o mică întrerupere între 1926-1927 – în intervalul 1922-1928 și 1933-1937. „Ansamblul grupărilor prodemocratice gravitau, în esență, în jurul Partidului Național Liberal: toate, – dar mai ales Partidul Național Liberal – au primit o lovitură gravă prin redeschiderea problemei Carol, pe care nu au putut-o contracara în intervalul 1930-1938.(...) Partidul Național Liberal nu a avut capacitatea de reacție semnificativă față de restaurație și, mai ales, nu a avut capacitatea să organizeze acțiuni ofensive față de demersurile lui Carol spre un sistem politic autoritar-totalitar”.¹ Activitatea PNL a fost suspendată între anii 1938-1944, reluându-o apoi pentru puțin timp. „În România, Partidul Național Liberal, formațiune de centru, și Partidul Național Țărănesc,

¹ *Ibidem*, p. 147

organizație de centru-stânga, au fost partidele care s-au aflat, în esență și succesiv, la guvern în anii '30, până la prăbușirea democrației, dar niciunul nu a putut face abstracție de pozițiile, orientările și activismul teribilist al forțelor de dreapta, aflate la putere în țări cu economii dinamice din Europa”.¹ De asemenea, trebuie precizat faptul că din cele 87 de cabinete ale României, din trecut până în zilele noastre, 30 au fost conduse de premieri liberali.

După cel de-al Doilea Război Mondial, regimul comunist a oprit progresele realizate de România în privința construcției democratice. Stabilirea unui sistem totalitar a însemnat eliminarea pluralismului politic și dizolvarea partidului politic democrat, inclusiv dizolvarea PNL, ce a fost închis în noiembrie 1947. Mulți dintre liderii liberali au plătit cu viața lor, în această crudă perioadă, crezând și susținând principiile liberale și valorile democratice, în timp ce alții au fost forțați să se exileze. Pentru aproape 50 de ani, liberalii exilați – mulți dintre ei foști studenți și lideri de tineret ai PNL – au continuat să promoveze ideile și credințele lor, păstrând viu spiritul Partidului Național Liberal.

La sfârșitul anului 1989, după căderea comunismului, unii dintre aceștia au revenit, reorganizând și reconstruind, astfel Partidul Național Liberal, la care s-au alăturat personalități ale țării. Printre cei care au restabilit bazele partidului de orientare liberală îi menționăm pe Dan Amedeo Lăzărescu, Nicolae I. V. Săndulescu și Radu Câmpeanu, acesta din urmă fiind primul președinte post-comunist al PNL. În primele zile din 1990, PNL reînregistrat ca formațiune politică, a început o nouă fază a existenței sale politice. Momentul de început al Partidului Național Liberal a fost în data de 15 ianuarie 1990. Acest partid reînființat – care a subliniat valorile individualiste liberale – a identificat, de asemenea – ca o prioritate – promovarea culturii românești. Programul autohton al Partidului Național Liberal se poate rezuma la: „1) refacerea și dezvoltarea țării, în primul rând prin unitatea inițiativei și capitalurilor românești; 2) participarea

¹ *Ibidem*, p. 156

capitalurilor externe, în orice măsură, însă în cadrul unei colaborări, în care rolul principal – ca pondere și conducere – să aparțină capitalului autohton, iară profiturile și beneficiile dobândite de firmele străine în România să fie românești; 3) respectarea intereselor românești interne și externe, consolidarea independenței economice și politice a statului român. Toate aceste lucruri sunt și mai ales au fost, imperativ necesare imediat după 1989 în vederea refacerii și organizării statului român aflat în degradingolada postdecembristă.”¹

În anii '90, liberalii au ratat șansa de afirmare, întrucât nu au reușit să rămână uniți. Între anii 1990-1993 s-au produs rupturi, dezbinări, sciziuni, pe care, dacă liberalii le-ar fi putut evita, astăzi am fi putut vorbi despre un partid la fel de puternic ca și cel aflat la guvernare. Începând cu anul 1995, au avut loc regroupări, PNL adoptând principiul fuziunilor succesive – considerat a fi principiul strategiei de succes – însă nu este suficientă aplicarea acestei strategii a succesului de către liberali, considerându-se necesară aplicarea acestei strategii de către toți susținătorii de centru-dreapta.

Mișcarea liberală, desfășurată în România postcomunistă, a cunoscut o relativ tumultuoasă perioadă, caracterizată prin încercări de unificare, sciziuni succesive și fragmentări. Toate acestea au făcut parte din procesul de reconstrucție instituțională a PNL, care a reușit, nu numai, să aducă sub sigla sa grupuri care pretindeau a fi liberale, ci s-a impus în viața politică din România ca pol de centru-dreapta. Procesul de reunificare își are debuturile în timpul președinției lui Mircea Ionescu-Quintus. Făcând parte din Convenția Democrată, alianță a opoziției, Partidul Liberal a participat la coaliția de guvernare între anii 1996-2000, deținând importante portofolii de cabinet, precum finanțele și economia, iar pentru o perioadă și justiția.

Această formațiune politică este caracterizată ca fiind capitalistă. Consolidarea acestei formațiuni politice a început abia din anul 1995, odată cu realizarea alianței cu Partidul Alianței Civice (PAC), alianță ce, pentru o bună perioadă de timp, a purtat denumirea de Alianță

¹Aurelian Slavu, *op.cit.*, p. 27

Civică-Liberală. Anul 1996 a însemnat pentru partidul liberal propul-sarea acestuia din partid extraparlamentar în partid de guvernământ, reușită manifestată în contextul eșecului PAC și PL din acel an electoral, dar care a semnat factorul principal ce a determinat reunificarea Partidului Național Liberal.

Domeniile pe care Partidul Național Liberal își propunea să le schimbe erau învățământul, cultura, tineretul, cercetarea, societatea civilă, administrația publică, sănătatea, justiția, economia și politica, având în vedere faptul că această formațiune politică se înscrie în cerințele liberalismului desfășurat în Europa, cu privire la faptul că „libertatea trebuie definită în raport cu omul ca individ, nu cu grupuri sociale tratate distinct de indivizii care le alcătuiesc”.¹ În viziunea acestui partid, libertatea reprezintă mai mult decât o valoare, o condiție ce determină afirmarea valorilor. Etica liberală presupune valori fundamentale din punct de vedere politic sau economic – toleranța, încrederea, dialogul, consensul, contractul sau proprietatea. În data de 5 martie 2010, Partidul Național Liberal își stabilise obiectivele sale, în cadrul Congresului Extraordinar – promovarea valorilor, a intereselor naționale, a pluralismului politic, a consolidării sistemului democratic, promovarea apărării drepturilor indivizilor, a securității naționale, a garantării și extinderii proprietății, a schimbului de valori, de asemenea, promovarea accesului liber la educație. În cadrul Congresului în cauză, a fost consemnat faptul că Partidul Național Liberal este un partid liberal, membru al Partidului Liberal, Democrat și Reformato European și membru al Internaționalei Liberale. Deși, în perioada 1989 – 2010, atitudinea partidului a fost una de negare a tradițiilor sale, odată cu participarea la acest Congres, ideile și valorile liberale, civice și ale dreptei democratice românești sunt recunoscute. În baza acestui eveniment, în acest context, noul Program politic propune obiective în conformitate cu principiul tradițional *Prin noi înșine*, de asemenea, este un program ce propune

¹ Elena Filip, *Liberalism și dezvoltare. Principii pentru o educație liberală*, Editura Lumen, Iași, 2009, p. 43.

principii în conformitate cu valorile democrației liberale și ale capitalismului.

Din anul 2001, PNL și-a consolidat poziția atrăgând sub aripa sa și alte partide considerate a fi compatibile din punct de vedere ideologic și a continuat consolidarea organizatorică internă, extinderea puterii și îmbunătățirea filialelor teritoriale. În 2003, Partidul Liberal a deveni parte a alianței Dreptate și Adevăr – DA (PNL – PD) – iar după alegerile din 2004, președintele de atunci al PNL, Călin Popescu Tăriceanu a devenit prim-ministru al României, fiind primul ministru liberal după căderea comunismului. „În timpul guvernării PNL, România a atins un nivel fără precedent de dezvoltare economică, sub impulsul unor politici liberale, inclusiv reducerea fiscalității, încurajarea inițiativei private și a investițiilor.”¹

În anul 2009, senatorul Crin Antonescu a devenit președintele PNL, iar politica partidului a atins apogeul în ultimele două decenii. C. Antonescu – precum și Radu Câmpeanu în anul 1990 – a fost cel ce a intrat în competiția prezidențială. Programul său a fost următorul: „România bunului-simț”. În următorul an, Crin Antonescu deținea încă o dată titlatura de Președinte al PNL, revenindu-se la programul politic *Prin noi înșine*, lozincă prin care luase naștere partidul în secolul al XIX-lea în România.

Ajungând în prezent, trebuie precizat faptul că în anul 2011, PNL a format cu PC (Partidul Conservator) Alianță de Centru-Dreapta (ACD). În continuare, cele două partide, amintite mai devreme, au format o nouă alianță, aceea cu PSD (Partidul Social Democrat), punându-se astfel bazele Uniunii Social Liberale (USL) – un proiect politic al opoziției – alianță ce a devenit cea mai puternică construcție politică actuală.

Partidul Național Liberal este un partid liberal de centru-dreapta. Este printre cele mai mari partide din Parlamentul român, având 61 de locuri în Camera Deputaților² și 26 în Senat³ – Partidul Democrat

¹ <http://www.pnl.ro/>, accesat la data de 17.04.2012

² <http://www.cdep.ro/>, accesat la data de 19.04.2012

³ <http://www.senat.ro/>, accesat la data de 19.04.2012

Liberal de centru-dreapta, este cel mai mare partid, fiind urmat de Partidul Social Democrat de centru-stânga.

Partidul aderă la doctrina liberalismului clasic, care promovează atât liberalizarea economică, cât și cea socială. În ultimii ani, acesta s-a concentrat mai mult pe liberalismul economic. „Partidul Național Liberal vedea în *economia de piață* și în privatizare priorități ale economiei României, pe care le prezenta dintr-o perspectivă anti-etatistă și antiplan, perspectivă căreia îi lipseau proiecțiile concrete. *Descătușarea mecanismelor de piață prin renunțarea la planificarea centralizată, privatizarea treptată a întreprinderilor, începând cu întreprinderile mici, cu serviciile și comerțul. Încurajarea inițiativei particulare în toate sectoarele economiei naționale și creșterea treptată a ponderii sectorului particular pentru a diminua ineficiența întreprinderilor de stat, (...) stimularea concurenței și reducerea treptată a rolului statului în economie.*”¹ De exemplu, una dintre promisiunile electorale pentru alegerile legislative din 2004 a fost aceea de a introduce o cotă unică de impozitare de 16% pentru veniturile personale și profiturile corporative. Deoarece Partidul Național Liberal a devenit parte din coaliția de guvernare, a reușit să introducă această modificare, oferind, prin urmare, României una dintre cele mai liberale politici fiscale din Europa. În ultimii ani, acest partid aflându-se în opoziție, s-a mobilizat în jurul unor propuneri legislative, majoritatea în domeniul educației: una dintre propunerile legislative vizează învățământul superior și cel preuniversitar și propuneri privind statutul personalului didactic.

Această formațiune politică susține, de asemenea, neutralizarea statului în problemele morale și religioase, precum și în problemele de privatizare și deznaționalizare a economiei, o tendință ce are loc în prezent în România, ca și în alte economii postcomuniste.

În plus, partidul susține introducerea unui sistem parlamentar (astfel că președintele trebuie ales de parlament, mai degrabă, decât de cetățeni) pentru a înlocui prezentul sistem semiprezidențial din

¹ Constantin Nica, *op.cit.*, pp. 346-347

România, care se bazează pe modelul francez. Acesta susține, de asemenea, o descentralizare a structurii politice, cu o mai mare autonomie acordată unor opt regiuni de dezvoltare.

Odată cu intrarea în Uniunea Europeană, fiecare partid existent în spațiul românesc și-a clamat apartenența la un anumit grup parlamentar din Parlamentul European; astfel Partidul Liberal s-a alăturat Grupului Alianței Liberalilor și Democraților pentru Europa (ALDE). În ceea ce privește politica Uniunii Europene, Partidul Național Liberal a adoptat următoarele poziții: sprijinirea extinderii Uniunii Europene în partea de Vest a Balcanilor; sprijinirea aderării la Uniunea Europeană a Turciei, atât timp cât va îndeplini condițiile de aderare; sprijinirea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, în aceleași condiții; sprijinirea reformării Constituției Europene; sprijinirea reformei politicii agricole comune; opunerea față de o politică fiscală comună a Uniunii Europene; opunerea față de o politică socială comună a Uniunii Europene; susținerea unei politici comune a Uniunii Europene privind migrația; susținerea unei politici de apărare și de securitate comună a Uniunii Europene; susținerea unui parteneriat între Statele Unite și Uniunea Europeană, în cazul în care Uniunea Europeană este un partener egal și esențial.

În ceea ce privește rolul acestui partid ca „partid istoric”, putem spune că, în prezent, PNL este singurul partid major ce are acest privilegiu, acela de a fi numit „partid istoric”. „Liberalii au avut relativ o perioadă lungă de conducere între 1867 și 1937 cu mici întreruperi, când actul guvernării l-a exercitat Partidul Național Țărănesc, fiind cel mai longeviv și productiv partid politic din istoria României Moderne.”¹ Din acest motiv, este singurul care, încă rememorează și restaurează imaginea statului român de dinainte de instaurarea regimurilor comuniste, totodată fiind cel mai vechi partid din Europa de Est. Partidul Național Liberal încă păstrează contactul cu valorile României de dinainte de 1947.

¹ Aurelian Slavu, *op.cit.*, p. 21

Procesul de formare a Partidului Național Liberal a fost unul de lungă durată. Încă de la primele întâlniri, scopurile partidului nou-creat erau acelea de înnoire a concepției liberale, de înnoire a metodelor de conducere și de organizare a societății, dar totodată, membrii partidului au căutat metode pentru o bună organizare a formațiunii. Acesta, din momentul de început și până la sfârșitul Primului Război Mondial a îmbrățișat ca și doctrină liberalismul clasic, iar, în perioada interbelică, neoliberalismul s-a aflat în atenția acestui partid. În prezent, acest partid, în urma alianței actuale din care face parte – și mă refer aici, la USL, alianță alcătuită din PSD, PNL și PC – urmărește să îmbrățișeze doctrina liberalismului social.

BIBLIOGRAFIE

1. Duverger, Maurice, *Les Partis politiques*, Librairie Armand Colin, Paris, 1967.
2. Filip, Elena, *Liberalism și dezvoltare*. Principii pentru o educație liberală, Editura Lumen, Iași, 2009.
3. Nica, Constantin, *Dinamica sistemelor de partide din Occident*, Editura Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011.
4. Nica, Constantin, *Liberalismul din România – teorie și practică*, volumul IV, Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2008.
5. Slavu, Aurelian, *Perspective liberale*, Editura Tritonic, București, 2011.

Website:

1. <http://www.pnl.ro/>, accesat la data de 17.04.2012
2. <http://www.cdep.ro/>, accesat la data de 19.04.2012
3. <http://www.senat.ro/>, accesat la data de 19.04.2012

DISPARIȚIA PARTIDELOR SOCIAL-DEMOCRATE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE INSTAURĂRII COMUNISMULUI

Studentă NASTASIUC (Dudău) Manuela

Abstract: *The Dissapearance of Social-Democratic Parties in Romania*

In this article, I featured some of the causes that leading to discontinuation natural course of social democracy, with its forced incorporation into the workers' party „unique”, but that is even able to keep some of its doctrinal rupture, practically being eliminated from the Romanian political scene, along with other parties, the historical parties, putting an end to multi-party system in Romania and implicitly, to democracy for decades.

Keywords: *social-democracy, socialism, neoliberalism.*

Prin actul de la 23 august 1944 – atunci când România ieșea din războiul împotriva Națiunilor Unite – s-a sperat în restaurarea vechiului regim democratic interbelic. Nu a fost să se întâmple așa, dat fiind faptul că urmarea imediată a evenimentului a fost aceea că România a fost ocupată de către trupele Armatei Roșii. Într-un mod organizat și susținut, cu girul tacit și total al Moscovei, PCR avea să demareze, în toamna anului 1944, lupta pentru preluarea structurilor de putere ale țării. Regelui Mihai i s-a cerut imperativ de către Stalin să îi aducă la conducere pe comuniști. Astfel s-a trecut la îndeplinirea planului de preluare a puterii politice. S-au urmărit ca obiective imediate crearea unor tensiuni între populație și administrația locală

legate de reforma funciară; înlăturarea unor prefecti și primari considerați reacționari; organizarea unor „greve spontane” de către syndicate comuniste, toate pe fondul unei campanii virulente îndreptate către tot ceea ce reprezenta trecutul interbelic. Toate aceste demersuri urmăreau compromiterea a tot ceea ce reprezentau regimurile politice de dreapta, fiind susținute și de un curent de opinie existent în occident, iar prin realizarea reformei agrare, practic s-a deschis drumul comunizării României. În toate județele s-au impus prefecti comuniști, fără reprezentări ai celorlalte partide (PNT, PNL). A fost elaborată o nouă legislație de inspirație sovietică – în mare parte legislație ce conținea măsuri de eliminare din viața publică a celor care se opuneau în preluarea puterii de către PCR, scoaterea lor din instituțiile de stat și toate acestea sub pretextul că aceștia ar fi colaborat cu regimul antonescian și cu Germania nazistă, iar printr-o campanie abilă s-a trecut și la înlăturarea din viața publică a elitei intelectuale privity ca „element reacționar”.

Programul de „comunizare” al României a avut de înfruntat pe plan politic două mari obstacole: monarhia și partidele politice. Dacă pe regele Mihai l-au determinat să se retragă din viața politică, acesta refuzând să susțină guvernul lui Groza și să semneze actele emise de acesta, intrând în „greva regală”, în vederea eliminării de pe eșicherul politic a vechiului sistem multipartinic, guvernul va elabora o nouă lege electorală prin care desființa Senatul și reconstruia Reprezentanța Națională în așa fel încât să o supună cât mai ușor. Prin diferite metode de trădare reușesc astfel să „confiște” alegerile de la 19 noiembrie 1946 (primele alegeri parlamentare postbelice), câștigate de Blocul Partidelor Democratice (BPD), alianță condusă de PCR cu ajutorul cărora au legitimat puterea comunistă.

Ajung astfel să domine în maniera categorică atât legislativul, cât și executivul pe de o parte, cât și puterea judecătorească pe de altă parte, drumul în eliminarea celorlalte partide s-a deschis. Acțiunea s-a desfășurat pe mai multe paliere: interzicerea organelor de presă țărănistă și liberală pe diferite perioade, o campanie agresivă în presa

comunistă împotriva liderilor politici ai PNL și PNT, arestări sub diferite pretexte a membrilor celor două partide, declanșarea unor incidente violente la manifestările acestora în încercarea de a-i discredita. Acest climat de „prigonire” a celor două partide avea un singur scop: promovarea partidului unic, similar celui din URSS.

Ca urmare a toate aceste demersuri, s-a reușit printr-o diversiune – organizată în iulie 1947 la Tămădău – interzicerea PNT-ului, urmată de arestarea întregii conduceri a partidului – final tragic pentru țărâniști, ei găsindu-și sfârșitul în închisorile comuniste. PNL – Brătianu, în fața furiei comuniste s-a văzut nevoită să își suspende activitatea în august 1947; la data de 6 noiembrie 1947 au fost eliminați din guvern și ultimii membri ai acestui partid, reprezentanți de gruparea Tătărescu, păstrată până atunci doar pentru a salva aparența unui guvern de coaliție. Ultimul „bastion” al legalității interbelice – monarhia – a fost și ea eliminată prin obligarea regelui Mihai să abdice la 30 decembrie 1947 și să părăsească România. Monarhia a fost abolită și ea cu această ocazie prin legea nr. 363, dată publicității.

Prin Congresul de absorbție al PSD de către PCR, în februarie 1948, unde s-a constituit Partidul Muncitoresc Român (PMR), s-a „semnat” și actul de deces al multipartidismului în România și, practic, democrația a rămas pentru mult timp după aceea decât un dezirat.

Odată încheiate obiectivele de „anihilare” a orice opoziție la partidul unic, procesul de „sovietizare” prin impunerea statului totalitar a continuat la toate nivele societății, iar pentru o cât mai mare protecție, noul regim politic a avut grijă să își ofere și două Constituții – una în 1948, altă în 1952 – prin care și-a creat și cadrul „legal” de desfășurare. Au creat și instituții coercitive gen „Direcția Generală a Securității Poporului” care, sub pretextul de „apărare a noilor cuceriri democratice ale poporului”, au reușit să țină sub control orice formă de rezistență manifestată la adresa noilor structuri de putere. Alte instituții de acest fel, Poliția – ce devenea Miliția, Jandarmeria și Securitatea treceau și ele sub autoritatea partidului. „S-a creat astfel un

tip de societate în care devin dominante <<munca forțată>> și diferențe încă flagrante de avuții și privilegii”.¹ Experiența comunismului sovietic a evidențiat consecințe grave ale teoriei despre stat ca <<dictatură a proletariatului>>.²

„Învățămintele comunismului rusesc constau în aceea că abolirea capitalismului privat se înfăptuiește în detrimentul drepturilor fundamentale ale omului”.³

După cel de-al doilea Război Mondial, evoluția social-democrației a cunoscut două paliere de acțiune în aparență distincte, în realitate într-o condiționare reciprocă; pe de o parte lupta României cu prețul unor mari sacrificii militare, umane, materiale, de eliberare a întregului teritoriu românesc de sub ocupația hitleristă-hortystă, cu refacerea fie și în parte a integrității sale teritoriale, pe de altă parte căutarea celor mai bune căi de dezvoltare a țării din punct de vedere economic, politic, social dat fiind faptul că România, puternic afectată de anii de război și dictatură, cunoștea în această perioadă și starea de ocupație sovietică cu urmările ei majore – imixtiune a ocupanților în viața politică, cu susținerea fățișă a partidului comunist, afectând în mod marcant democratizarea reală a sistemului politic, uriașe despăgubiri de război ce trebuiau rambursate. Acest proces de sovietizare nu s-a manifestat numai în spațiul românesc – l-au cunoscut toate țările din zona centrală și sud-est europeană, care prin acordul puterilor occidentale la Ialta și Postdam au girat o atare împărțire după război a Europei, între învingători.

În condițiile faptului că România a întors armele împotriva Germaniei hitleriste și a luptat cu un preț foarte mare la războiul împotriva acesteia alături de Națiunile Unite, nu i-a fost recunoscut statutul de beligerant, astfel că la Conferința de pace de la Paris, a fost tratată ca o țară învinsă cu toate consecințele negative ale acestei poziții.

¹ Constantin Nica, *Neoliberalismul și social-democrația la sfârșitul secolului XX*, Editura Institutul de Teorie Socială al Academiei Române, București, 1999, pp. 168-169

² *Ibidem*, pp. 168-169

³ *Ibidem*, p. 169

„În același timp, în țară se derulau evenimente care aveau la bază tocmai noua condiție politică a României, ca și consecințele nefaste ale prăbușirii economice înregistrate după război și ca urmare a acestuia. Producția industrială scăzuse la 40-50% față de perioada interbelică, la fel ca cea agricolă, capacitatea de transport ajunsese la o treime din cea anterioară, bugetele de stat hrănite mai mult din impozitele pe salarii decât din activitățile industriale și comerciale erau permanent deficitare, inflația devenise galopantă și de nestăpânit. Un factor agravant l-a reprezentat înființarea, începând cu primăvara anului 1945 a „Sovromurilor”, societăți mixte cu participație de capital sovietic (din proprietățile inamice confiscate în România) și român. Realizate mai ales în domeniul petrolier, minier, construcții, bancar și în transporturi, aceste forme de cooperare au spoliat economia românească, deoarece ele trebuiau să asigure profitul părții sovietice, indiferent de însăși profitabilitatea respectivei „societăți mixte” și practic scoteau de sub controlul statului român importante domenii economice”.¹

Ca atare, în condițiile unei vieți social-politice degradată, a unei sărăcirii a tuturor păturilor sociale, pe fondul unui proces de încercare de restaurare a vieții politice democratice după ani buni de tot felul de dictaturi, România a „alunecat” cu ușurință spre stânga, dând posibilitatea partidului comunist să se desfășoare în voie cu atât mai mult cu cât avea susținerea sovieticilor.

Cu sprijin politic din partea celor patru partide ce alcătuiau Blocul Național Democrat – liberal, țărănist, comunist, social-democrat, guvernul condus de C. Sănătescu a pus în vigoare Constituția de la 1923 și a fost convenit ca regele, până la alegerea unei reprezentanțe naționale, să dețină puterea legislativă ce urma să sancționeze legile emise de guvern.

„Partidele politice și-au reluat, legal, activitatea, în prim-plan situându-se cele patru forțe constitutive ale Blocului Național Democrat, între ele însă au început foarte curând disensiuni determinate de viziunile diferite față de viitorul țării. Partidele Național Liberal și

¹ Vasile Niculae, *O istorie a social-democrației române*, Editura „Noua Alternativă”, București, 1993, p. 187

Național Țărănesc, susținute și de către rege, țineau revenirea la modelul politic interbelic, acela care le asigurase supremația în viața publică și acționau în acest sens, deținând și majoritatea în cele dintâi guverne de după insurecție. Dar pe fundalul radicalizării unei părți însemnate a vieții noastre politice, partidul comunist, devenit partid de guvernământ, a avut abilitatea de a profita de situația din țară (ca și de susținerea Moscovei și a trupelor sovietice de ocupație) pentru a începe să impună transformări economico-sociale și politice folosind mai puțin practicile democratice și mai mult agitarea și presiunea străzii, realele nemulțumiri populare și canalizându-le spre propriul interes (mari întruniri și demonstrații la orașe, blamarea, cu aceste prilejuri, ca și prin presă a „reacțiunii” partidelor istorice, luarea cu asalt a primăriilor și prefecturilor și impunerea propriilor oameni în demnitățile locale – mai apoi, în martie 1945 și la guvernare-împărțirea unor pământuri la țărani, până la legiferarea și aplicarea reformei agrare etc.). La rândul său, Partidul Social-Democrat, ajuns și el partid de guvernământ, se afla în situația dificilă de a opta pentru una dintre cele două direcții, pentru că doctrina tradițională includea atât respectul pentru valorile democratice, cât și aspirația către un nou tip de societate, a socialismului-democratic, posibil de realizat însă, numai pe cale pașnică, parlamentară și în condițiile economico-sociale propice – inexistente atunci în România. În plus, alianța de front unic muncitoresc în care era angrenat încă din mai 1944, împreună cu partidul comunist, văzută și ca o etapă intermediară pe drumul făuririi partidului muncitoresc unic, a impus social-democrației să graveze în preajma partidului comunist, evident conservându-se entitatea politică și nutrinde iluzia unei posibile influențări a doctrinei și practicii comuniste.”¹

Sistematic, beneficiind de sprijinul tacit, dar total al Moscovei, după cum am menționat, PCR avea să demareze, în toamna anului 1944, lupta pentru acapararea structurilor de putere ale țării. Dacă în primul guvern, format în seara de 23 august 1944 și condus de generalul Constantin Sănătescu, era un singur comunist (Lucrețiu Pătrășcanu), în cel de-al doilea guvern Sănătescu, Frontul Național

¹*Ibidem*, p. 188

Democrat (o alianță formată din mici partide de stânga aflate sub controlul total al comuniștilor) deținea mai multe portofolii, printre care și cel de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (Petru Groza). La 6 decembrie, era instaurat un nou guvern, prezidat de Nicolae Rădescu, în fapt o ultimă încercare, nereușită de altfel, împotriva avalanșei sovietice. În acest guvern comuniștii erau bine reprezentați, iar aliații lor, de asemenea, ba mai mult, dețineau și portofoliile celor mai „vânate” ministere – ministere-cheie – cel al justiției, muncii, educației, comunicațiilor. Și astfel, ușor, ușor, PCR a trecut la îndeplinirea planului de preluare a puterii politice și prin încălcarea mai multor principii constituționale a fost determinată intervenția directă a comisarului rus Andrei Vișinski la regele Mihai, în fapt un adevărat act de forță în relațiile internaționale, obținându-se astfel rezultatul scontat; instaurarea la 6 martie 1945 a unui guvern procomunist, condus de Petru Groza. Practic, acum s-a semnat actul de naștere al Partidului Comunist și, din acest moment, drumul comunizării României era deschis. Cu ajutorul ministrului justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, a fost elaborată o nouă legislație, în mare parte de inspirație sovietică, pentru a-i elimina din viața politică pe toți cei ce se opuneau acaparării puterii de către PCR.

Această legislație, apărută încă din toamna anului 1944, a permis înlăturarea din viața publică a elitei intelectuale și a fost dublată cu abilitate și de o campanie agresivă de demascare în presă a „elementelor reacționare”.

Toate aceste poziții avute de PCR în această perioadă i-au garantat succesul, dat fiind și curentul de opinie existent și în Occident privind înlăturarea celor care, sub diferite forme, colaboraseră cu regimurile politice de dreapta. Locul acestora fusese ocupat inițial de oameni de cultură cu vederi de stânga (nu neapărat comuniste), dispuși la diferite compromisuri cu puterea nou instalată.

În ceea ce privește sistemul politic pluripartid din România, în afara factorilor interni favorizați de sprijinul direct al Moscovei, determinanți au fost și factorii externi: „1. România semnase, la 10 februarie 1947, Tratatul de pace de la Paris, cu puterile aliate și asociate care confirmaseră prevederile Convenției de armistițiu din

12 septembrie 1944, stabilind, în lipsa acordării statutului de țară cobeligerantă în războiul antihitlerist, revenirea Transilvaniei de Nord în hotarele anterioare Dictatului de la Viena, dar și configurația din 1940 a hotarului răsăritean, adică pierderea Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herței, împreună cu despăgubiri în contul reparațiilor de război; 2. Prin încetarea activității de până atunci a Comisiei Aliate de Control, în care erau reprezentate marile puteri, și instituirea Comisiei pentru Aplicarea Tratatului de Pace, URSS a obținut „dreptul” aproape exclusiv de a supraveghea situația din România; 3. Încordarea relațiilor dintre URSS și SUA, nemulțumite de tendința sovieticilor de a influența direct stările de lucruri din zona aflată sub controlul sau în Europa (și, în fond, abandonată Moscovei de însuși Occidentul) dar, preocupate la rândul-le, de refacerea economică și de sporirea propriei influențe în vestul continentului. Atare realitate dublată de revigorarea Cominternului, sub forma Biroului Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești a deschis, practic, lunga perioadă, de peste patru decenii, a războiului rece. Deci, practic, România, ca și alte țări din arealul central și sud-est european nu aveau alternativă la instaurarea regimului politic al „democrațiilor populare”, în bună măsură copiat după sistemul economic, social și politic sovietic.”¹

Dacă în linii mari am precizat cum au ieșit din peisajul politicii românești partidele istorice, în continuare am să amintesc cum a cedat și ultimul bastion democratic al eșcherului politic în fața partidului comunist, social-democrația.

În perioada postbelică, social-democrația a avut mai multe direcții de acțiune, expuse de principalul ei conducător, Constantin Titel-Petrescu, ce își susținea atașamentul la valorile și principiile unei democrații autentice pe care să se clădească componența socială. Susținea că, după dezastrul lăsat de război, reconstrucția vieții politice, economice și sociale nu se putea înfăptui decât având la bază programul și noile principii ale Partidului Social-Democrat. El își prezenta formațiunea politică drept o „organizație politică a

¹ *Ibidem*, p. 191

muncitorilor, țărănimii, micii burghezii și intelectualilor, bărbați și femei” al cărui deziderat era că preluând puterea, să transforme, într-un mod progresist, viața politică, economică și socială. În viziunea lui, conducerea trebuia să o exercite o clasă privilegiată și restrânsă, bazată pe exploatarea muncii celor mulți, unde proprietatea asupra mijloacelor de producție să fie o proprietate de tip social, cu asigurarea dreptului la muncă, la bunăstare, la libertate pentru toți oamenii, fără a o spune într-un mod tranșant, PSD trasa o linie de demarcație între el și concepțiile și practicile de luptă ale partidului comunist. Și totuși, a trebuit, în noile condiții, să-și precizeze opțiunile doctrinare, concretizate prin atragerea lui într-un sistem de alianțe la nivelul stângii muncitorești – comuniștii insistând pentru transformarea frontului unic în partid unic (partidul comunist). Misiunea PSD devenea astfel extrem de grea și anume: „1. Pentru că linia sa politică tradițională îi impunea depășirea dificultăților prin soluții reieșite doar din perimetrul acțiunii democratice; 2. Radicalizarea maselor împingea o bună parte a acestora spre mișcări de forță, abil speculate de partidul comunist, care le era și principalul artizan; 3. Cooperarea, în cadrul frontului unic, oferea puține posibilități de mișcare de pe pozițiile firești ale social-democrației, iar cea în cuprinsul Blocului Național Democratic cerea, adesea, efectuarea unor dificile eschive între tendințele comuniștilor de a forța timpul în favoarea lor și cele ale liberalilor și țărăniștilor de a repune în drepturi doar starea de fapte interbelică; 4. În sfârșit, pentru că în interiorul PSD se delimitau, cu tot mai multă claritate, două orientări deosebite și, până la urmă contrarii, care i-au provocat sciziunea – una a președintelui său, Constantin Titel-Petrescu, urmat de prea puține dintre vechile cadre ale partidului, dar de foarte multe dintre noii veniți în organizațiile sale, cealaltă a numeroșilor foști socialiști unitari, apropiați de comuniști, personificată, cu deosebire, de Ștefan Voitec Lothar Rădăceanu, Teodor Iordăchescu, Ion Pas, Barbu Solomon s.a.”¹. Toate aceste considerente au dus la frământări mari la nivelul partidului și nu au putut fi atenuate ci, dimpotrivă, au dus la scindări

¹ *Ibidem*, p. 198

doctrinare și astfel, la fracționarea partidului mergând până acolo, încât s-a ajuns la „asimilarea” lui de către partidul unic.

Primele „cedări” din partea social-democraților în fața poziției ofensive a partidului comunist în a-și asigura poziția de lider în interiorul mișcării muncitorești s-au petrecut în cadrul Comisiei de Organizare a Mișcării Sindicale Unite, organism creat încă din septembrie 1944, ce a condus la procesul de constituire în, ianuarie 1945, a Conferinței Generale a Muncii, în frunte cu Gh. Apostol (PCR), membru marcant al partidului comunist, unde „prin acorduri de „colaborare” și aderare la platforme comune au fost încheiate și de secțiunile social-democrate ale tineretului și femeilor, care au condus și ele la „absorbția” acestora în organizațiile similare comuniste.”¹ Într-un mod tranșant, fără echivoc, ideea constituirii unui partid muncitoresc unic a fost exprimată de Gh. Gheorghiu-Dej la Conferința națională a partidului comunist din 16-21 octombrie 1945, unde s-a pronunțat necesitatea înfăptuirii unității politice a clasei muncitoare, într-un mare Partid Unic Muncitoresc. Această atitudine relevată de comuniști în cadrul conferinței a produs în rândurile PSD derută și mirare, deoarece până atunci „colaborarea bilaterală nu depășise granițele frontului unic”². La câteva zile după conferință, într-o ședință plenară a PSD, s-a precizat că este eficientă modalitatea de unificare a acțiunilor clasei muncitoare, dar unificarea politică rămâne un deziderat de viitor³.

Pentru PCR nimic nu i-a mai rămas să-i tulbure „linia politică pe care și-a propus-o și care viza, într-un plan mai larg, preluarea puterii exclusiv pe seama sa și subordonarea social-democrației, printr-o formulă unificatoare bazată pe propriile-i principii doctrinare și de acțiune. Mai mult chiar, partidul comunist a pășit și la confiscarea vechilor tradiții ale mișcării social-democrate, atunci când se autodefinia⁴ prin statutul adoptat la aceeași conferința națională,

¹ *Ibidem*, p. 200

² Vasile Niculae, *op.cit.*, p. 200

³ „Libertatea” din 27 octombrie 1945

⁴ Vasile Niculae, *op.cit.*, p. 201

drept „continuatorul acțiunii de luminare a muncitorimii și țărănimii, de îndrumare a intelectualilor, acțiunii de popularizare a marxismului condusă de dr. Russel și C. Dobrogeanu-Gherea”¹, spunând că acest partid comunist ar fi cel care s-a angajat să ducă mai departe lupta socială și care are misiunea să continue luptele pentru libertate și independență duse de înaintași ca Horea, Cloșca și Crișan, Avram Iancu, Tudor Vladimirescu și Nicolae Bălcescu.

Deși a fost limitată prin acordurile încheiate cu partidul comunist, acorduri de coordonare, ulterior devenind de subordonare în raport cu acest partid, amenințată cu pierderea propriei identități prin asimilarea ei într-un singur partid muncitoresc și divizată la nivelul formelor, a doctrinei, social-democrația a avut în România un rol semnificativ la nivelul perioadei postbelice. În pofida multor concesii făcute partidului comunist în procesul unificării, nu s-a trecut la desființarea partidului social-democrat, nici la punerea necondiționată în mâinile comuniștilor și nu s-a angajat decât în mod principial la unificare, urmând ca, prin negocieri, să stabilească platformă noului program prin care acest partid urma să fie unul „nici socialist, nici comunist”, ci o îngemănare cu „structură, norme și principii politice comune emanate deci, inclusiv de social-democrație (...) Social-democrații încă mai credeau, deci, în virtuțile parteneriatului egal cu comuniștii, în forța clarificatoare a discuțiilor comune, spre a da noului partid muncitoresc unic dimensiuni care să cuprindă și principii doctrinare și de acțiune politică consecvent promovate de social-democrație, în perspectiva luptei pentru făurirea lumii noi, a socialismului.”

„În spatele întregii strategii de evoluție a României ca stat, mai mult chiar decât înainte, partidul comunist, deținător atunci și de pârghii „legale” pentru izolarea adversarilor lui politici (partidele istorice și legale), pe care a reușit să-i scoată din viața politică națională², fiind etichetate ca „elemente antidemocratice” care se împotriveau noilor timpuri, cu precădere democratizării statului.

¹ „Scânteia” din 29 noiembrie 1945

² Vasile Niculae, *op.cit.*, p. 206

În ce privește social-democrații, aceștia au sfârșit la proclamarea României ca republică, ca în al treilea guvern dr. Petru Groza să mai obțină decât un singur portofoliu – ministru al lucrărilor publice.

„Această <<operă>> a partidului comunist de autopropulsare către centrul puterii în stat, ignorând valorile sistemului pluripartid, ca și principiile și normele democratice ale luptei politice, s-a finalizat – după cum se vedea în continuare – cu „incorporarea” social-democrației, prin „unificarea” într-un singur partid muncitoresc, fără că el să poarte în vreun fel și pecetea doctrinei și a acțiunii politice social-democrate.”¹

BIBLIOGRAFIE:

1. Nica, Constantin, *Neoliberalismul și social-democrația la sfârșitul secolului XX*, Editura Institutul de Teorie Socială al Academiei Române, București, 1999.
2. Niculae, Vasile, *O istorie a social-democrației române*, Editura „Noua Alternativă”, București, 1993.

Documente:

„Libertatea” din 27 octombrie 1945

„Scânteia” din 29 noiembrie 1945

¹ Vasile Niculae, *op.cit.*, p. 214

DIMENSIUNEA DE GEN ÎN SECTORUL FORTELOR ARMATE

Studentă MICU Alexandra

Abstract: *The Gender Dimension of Armed Forces.* Within the present article I analyze multiple aspects of the gender dimension concerning women's access and interests within the armed forces. The article deals with issues of equality, equal access and equal treatment of women in the military. The article is structured in two sections: *Women in the Armed Forces and Gender and the Armed Forces.*

Keywords: *women, gender, military, equality.*

1. Prezentarea femeilor în forțele armate

Problemele de gen „nu reprezintă un proces în care este luată puterea bărbaților și este dată femeilor și altor grupuri subreprezentate, ci un proces de îmbunătățire a eficienței și eficacității organizațiilor reformate¹”. Datorită abilităților deținute de femei, pot fi la fel de bine pregătite în cadrul forțelor de ordine și siguranță publică că și bărbații, acestea câștigându-și dreptul de a fi considerate egale cu bărbații.

¹ Denham, Tara, 2008, *Police Reform and Gender in Bastick*, Megan; Valasek, Kristin (Editori), Gender and Security Sector Reform Toolkit, DCAF, OSCE/ODIHR, UNINSTRAW, Geneva, 2008, p. 3, ad. Lib. Andreea, Braga, *Abordarea integratoare a egalității de gen în forțele de ordine publică*, Ed. în curs de publicare, 2010, p. 8-9, <http://www.feminism-romania.ro/index.php/studii-si-cercetare/studii/207-abordarea-integratoare-a-egalitatii-de-gen-in-fortele-de-ordine-publica-.html>, 10.06.2012.

Abordarea politicii privind egalitatea gen cu privire la egalitatea între femei și bărbați în planurile economice, sociale cât și politice din cadrul strategiei naționale pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați din perioada 2010-2012 este inexistentă, ea existând doar formal¹.

Egalitatea de gen este definită din perspectivă economică și politică fiind un concept ce explică opresiunea și dominația patriarhală a societății.²

Principiul egalității de gen reprezintă o rezolvare referitoare la periferizarea femeilor datorită construcției lor biologice; iar acest lucru însă, nu poate explica accesul restrâns al femeilor la putere sau deținerea pozițiilor cheie în cadrul forțelor armate³.

Primul contact al femeilor cu instituțiile militare a fost în timpul primului război mondial, ele activând în domeniul sanitar, fiind promovate în același domeniu cât și în cel al fabricării armamentelor. Numărul femeilor încadrate în armatele Alianței a crescut de la 30.000, în 1961, la 288.000, în 2001. Gradul de integrare al femeilor în instituțiile militare diferă de la o țară la alta, de la o cultură la alta⁴.

Țările membre NATO, fac recrutarea obligatorie pentru bărbați, în timp ce înrolarea pentru femei este voluntară. Femeile onorează forțele armate a numai 17 națiuni, din cele 19 țări membre NATO, Luxemburg fiind considerate excepție deoarece nu are femei încadrate în forțele militare și Islanda, nu deține forțe armate (vezi tabelul nr. 1).

¹ H.G. Nr. 237 din 24 Martie 2010

² Verloo, Mieke și Emanuela, Lombardo, 2007, 'Contested Gender Equality and Policy Variety in Europe: Introducing a Critical Frame Analysis', in Mieke Verloo (ed.), *Multiple Meanings of Gender Equality*. Budapest: Central European University Press, p. 22, ad. Lib. Cristina, Rădoi, Apărare și război din perspectiva feministă, Ed. În curs de publicare, 2011, p. 84.

³ Peterson, S., Sisson Runyan, A., *Global Gender Issues*, Boulder, CO, Westview Press, 1999, p.102;

⁴ Comitetul consultativ pentru Femeile din Forțele NATO, femeile din Forțele NATO - ani, în cadrul revizuirii de la Bruxelles, 1998.

Tabelul nr. 1*Repartiția cadrelor militare femei în țările membre NATO (2008-2009¹).*

Țări membre NATO	Cadre militare femei	Cadre militare femei Forțe Terestre
România	3, 16%	2, 02%
Bulgaria	13%	15%
Danemarca	5, 2%	3, 7%
Cehia	13, 3%	15, 3%
Suedia	4, 88%	–
Spania	12, 30%	12, 10%
Canada	15, 1%	11%
Italia	10, 4%	5, 2%
Norvegia	8, 6%	–
Polonia	8, 43%	8, 32%
Slovacia	12, 9%	9, 5%
Regatul Unit al Marii Britanii și Islandei de Nord	10, 45%	9, 25%
Grecia	13, 3%	12%
SUA	15, 50%	13, 5%

Statele Unite ale Americii cât și Canada în timpul războiului din Golf au fost primele care au avut în componența instituțiilor militare, femei, în poziția de luptă, fiind și cele mai bine reprezentate cu un procent de 14% și respectiv 11.4%. În anul 2001, 8.6% din cadrele americane militare pe plan mondial erau femei și 11.200 de femei din instituțiile militare au participat la misiuni NATO cu scopul de menținere a păcii².

¹ Cristina, Rădoi, *Apărare și război din perspectiva feministă*, Ed. În curs de publicare, 2011, p. 6-7.

² Petru, Dușu, *Fenomene și procese defnitorii pentru evoluția armatei naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p. 154-166.

În anul 1970, Franța a declarat femeilor statut egal cu cel al bărbaților iar în 1980 au fost luate măsuri cu privire la integrarea femeilor în instituțiile militare. Franța, Olanda dar și Marea Britanie deține 8% personal feminin. Posturile din forțele armate ale Olandei și Franței sunt deschise femeilor, dar accesul la specializările ce țin de capacitatea fizică și a eficacității în luptă sunt restricționate, femeile performând în unități de logistică și de susținere a luptei¹.

Până 1999, Italia interzicea cu vehemență participarea femeilor în forțele sale armate. Parlamentul italian după anul 1999 a votat o lege ce susținea admiterea femeilor în școlile militare, totuși acestea fiind limitată.

În 1999, în funcția de ministru al apărării în Norvegia a fost numită o femeie și de asemenea tot în același an o femeie a fost ridicată la gradul de colonel de asemenea, în anul 2001, în Statele Unite ale Americii femeile au fost promovate la grade foarte înalte, patru dintre ele au obținut gradul echivalent pentru armata americană celui cu trei stele, adică general de corp de armată sau de corp aerian/vice-amiral. Gradul cel mai înalt atins de o femeie din armata canadiană a fost general de brigadă în Forțele aeriene și de căpitan de vas în Marină. Armata Franței, în 2004, avea în subordine 44.000 de femei militar, recrutarea lor reprezintă 23% din totalul recrutărilor militare. Franța este pe primul loc între armatele europene cu o rată de feminizare superioară lui 12% și aproape de nivelul SUA (15%)². Evoluțiile cadrelor militare de sex feminin în instituțiile și organizațiile militare sunt din ce în ce mai favorabile (vezi tabelele 2, 3, 4).

În Kosovo, în perioada decembrie 1999 până în iunie 2000, s-a făcut un studiu într-o unitate militară și s-a observat că din 500 de

¹ *Ibidem*, 86.

² Cf. Regards sur les femmes militaires in Observatoire social de la defense, janvier 2005, in <http://www.defense.gouv.fr> 09.06.2012.

cadre militare doar 3 erau femei, două deținând posturi de șoferi și una ca soldat. Ele sunt excluse atât pe plan funcțional cât și psihologic și sexual. Excluderea pe plan funcțional se realizează prin încredințarea unor misiuni neprovocatoare administrative. O femeie soldat în artilerie nu fost trimisă în misiune cu celelalte cadre militare ce erau în alertă 24 ore din 24, acordându-se rolul în misiunile de urgență care nu au existat. Femeile sunt înlăturate din cauza diferențelor dintre ele și bărbați, fiind deseori hărțuite sexual sau obligate să se îmbrace decent pentru a nu crea probleme având în vedere că armata este o lume a bărbaților. Statisticile arată că 60% din femeile militar au fost abuzate sexual¹.

Tabelul nr. 2

Repartiția militarilor pe țări și sex (2003)²

Sex/valori	Bărbați		Femei		Total
	Absolută	%	Absolută	%	
Țări					Absolută
Germania	246.243	95,8	10.757	4,2	257
Canada	1.629	87,7	7.614	12,3	69.243
Spania	103.874	88,09	12.374	11,91	116.248
Franța	305.119	87,31	44.377	12,69	349.496
Olanda	47.367	91,27	4.533	8,73	51.9
Regatul Unit	189.005	91,35	17.915	8,65	206.92

¹ Liona Sion, *Dutch female peacekeepers in Bosnia and Kosovo between exclusion and lack of social support*, Amsterdam University (Dosare Sociologie Militara).

² Katia, SORIN, *Des femmes militaires en Occident, quels enseignements pour la France*, în <http://www.c2sd.sga.defense.gouv.fr/> 10.06.2012.

Tabelul nr. 3*Repartiția militarilor pe sexe, țări și categorii de personal (2003-2004)*

Corp	Ofițeri		Subofițeri		Militari de rând	
	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei
Țări						
Germania	–	2010	–	7000	–	1351
Canada	11.935	2010	19002	2050	23078	3554
Franța	34745	3007	175.349	22.122	81.762	12.341
Spania	–	883	–	205	61.016	12.374
Olanda	9.886	701	20.829	1.277	21.185	2.555
Regatul Unit	29.8	3.35	74.87	6.33	84.33	9.47

Tabelul nr. 4*Repartiția cadrelor militare de sex feminin*

Categ. Forțe Țări	Armata De Uscat %	Armata Aerului %	Marină %	Total %	Anul
Germania	6	4,7	7,7	4,2	2004
Canada	10,4	16,8	11,9	13,03	2003
Franța	29	24,9	11,75	21,75	2004
Spania	10,5	9,7	10,6	10,2	2004
Olanda	8	9	10	9	2003
Regatul Unit	7,4	11,1	8,9	9,13	2003

În ceea ce privește situația României, Ordonanța Guvernamentală 137/31.08.2000 emisă de către Guvernul României de la data

respectivă încearcă prevenirea și sancționarea formelor de discriminare de orice tip. Ministerul Apărării Naționale a elaborat o strategie pentru înlăturarea discriminărilor deoarece se pleacă de la preconcepția că femeile nu au ce căuta în armată. Încercând să pară interesați doar de valoarea în sine a candidatului care dă examen la colegiile liceale militare sau la academiile militare, fetele nu vor mai avea locuri speciale¹.

Armata Română deține printre membrii corpului ofițerilor și cel al subofițerilor, aproximativ 1.800 de femei, unele ajungând până la gradul de colonel, Ministerul de Interne deținând o femeie cu gradul de general. În România, femeile au deținut funcții și grade militare încă din anii 1970, serviciul militar era obligatoriu pentru toți cetățenii, femeile au fost recrutate și formate cu misiunea, după absolvirea școlilor militare, de instruire a viitoarelor studentele pe durata stagiului de pregătire militară, domeniile în care ele au fost instruite au fost: infanteria, serviciul de comunicații, de căi ferate, industrie chimică, apărare civilă cât și topografie². Numărul lor a crescut și au dobândit funcții în domeniul administrativ și logistic, în învățământul militar. După 1990, instituțiile de învățământ militar de la colegiile militare liceale la academiile categoriilor de forțe armate au scos la concursul de admitere locuri pentru femei, astfel obținând acces la aproape toate funcțiile și specialitățile militare, permițându-le accesul la misiunile Armatei României. Cadrele militare feminine din armata României ocupă în anul 2003 posturi ce erau deținute exclusiv de către cadrele militare bărbătești. Șefa de tanc, Irina Pastramă al Batalionului 284 Tancuri din Galați și are în subordine trei bărbați, deci putem spune că România încearcă să accepte femeile în rândul bărbaților.

¹ Ordonanța 137/31.08. 2000, republicată privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare În vigoare din: 08/02/2007 Republicată în temeiul art. I, sec. IV. http://cncd.org.ro/new/istoric_legislativ/ 11.06.2012.

² Petru, Dușu, *Fenomene și procese definitorii pentru evoluția armatei naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p. 149-161.

În anul 2003, procentul femeilor încadrate în forțele armate era de 3, 99%, în anul 2004 procentul era de 5, 18% și în anul 2008 procentul a scăzut la 3, 16%¹. Cotele impuse în 2005-2006 Academiiilor Forțelor Terestre și Academiei Navale a fost de maxim 25%, lipsind cu desăvârșire locurile pentru femei la inginerie marină și electrică. Pentru Academia Forțelor Aeriene s-a impus o cotă de 30%, pentru Academia Forțelor Terestre 9, 79% și pentru Academia Forțelor Navale 10, 25%. În anul 2005 procentul pentru admiterea studentelor de sex feminin în cadrul instituțiilor militare este de 20%². Procentul în cazul funcțiilor deținute de cadrele militare feminine este de: 2, 63% în funcția de general acestea fiind deținute de Floarea Șerban, șefa Direcției Legislative și Asistență Juridică, trecută în rezervă și Maria Lupu, șefă a Direcției Financiar – Contabile, 5, 29% în funcția de locotenent general și 4, 55% în funcția de ofițeri superiori³.

La nivel național, în cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei Române, sunt încadrați 28.600 de oameni, din care 1448 femei și 27.152 bărbați. Din numărul total de femei încadrate în structurile de jandarmi, 284 se afla în structurile operative și 1164 în structurile de suport. În funcții de conducere se află 57 de femei, din totalul de 2007 funcții de conducere. În anul 2005, femeile reprezentau 8% din totalul personalului Inspectoratului General al Poliției Române. La sfârșitul anului 2006, în Poliția Română își desfășurau activitatea 6466 de femei (12,2% din total personal), din care femei polițiști 4563 (9,1% din total polițiști), asigurându-se astfel încadrarea în standardul european de 8-12% femei polițiști⁴.

¹ Conform Raportului Național – România 2004 și 2009, Întocmit de MAPN, ad.lib. Andreea, Braga, *Abordarea integratoare a egalității de gen în forțele de ordine publică*, Ed. în curs de publicare, 2010, <http://www.feminism-romania.ro/index.php/studii-si-cercetare/studii/207-abordarea-integratoare-a-egalitatii-de-gen-in-forțele-de-ordine-publica-.html>, 11.06.2012.

² *Raportul Național Român pentru 2007, 2008*, p. 3, ad.lib. Cristina, Rădoi, *Apărare și război din perspectiva feministă*, Ed. în curs de publicare, 2011, cap. 4.

³ *Ibidem* 94, p. 2.

⁴ Bilanțul pentru anul 2005 este cel mai nou bilanț prezentat la adresa <http://www.politiaromana.ro>. Ad.lib. Andreea, Braga, *Abordarea integratoare a*

Valorile procentuale exprimă necesitatea implicării, dimensiunii de gen în structurile armate. Aceste valori sunt direct proporționale cu economia țărilor angajate în creșterea efectivului feminin în domeniul armat.

2. Egalitatea de gen și forțele armate

Femeile, în cazul unui conflict armat, sunt catalogate direct drept victime civile, dar sunt, de asemenea, agenți activi participanți în război, direct sau indirect.

Ipostaza de victimă este adesea atribuită strict femeii în cazul conflictelor armate violente, dar femeia poate să se regăsească și în ipostaza de participant activ la conflict. Printr-un sondaj efectuat în 55 de țări, cu tema implicării active a feminismului în desfășurarea conflictului armat, s-a conștientizat că în cazul a 38 de țări, femeile combatante au fost implicate activ. Printre aceste țări se pot enumera: Algeria, Nepal, Liberia, El Salvador, Nicaragua, Sri Lanka, Mozambic, Eritrea și Africa de Sud¹.

Estimările, rezultate în urma operării sondajului, arată că o zecime de până la o treime din totalul de efectiv de forțe combatante au fost alcătuite din femei. Acestea au jucat un rol important mai mult în serviciul de suport al armatei, activând ca bucătari sau mesageri decât combatanți activi. În urma unei cercetări efectuate de Frances Stewart, s-a arătat că în regiunea sudică a Algeriei, femeile din Asociația de Dezvoltare a Femeilor Umeleri și Aguleri au „donat mâncare și bani pentru sprijinul combatanților”².

egalității de gen în forțele de ordine publică, Ed. în curs de publicare, 2010, p. 43-44, <http://www.feminism-romania.ro/index.php/studii-si-cercetare/studii/207-abordarea-integratoare-a-egalitatii-de-gen-in-forțele-de-ordine-publica-.html>, 11.06.2012.

¹ Stewart, Frances, *Women in conflict and post-conflict situations*, To be presented at the Economic and Social Council's 2010 Thematic Discussion of 'The role of women in countries in special situations: Africa, LDCs, LLDCs, SIDS, post-conflict and post-crisis countries', 30th June 2010, p. 1.

² *Ibidem*, 97.

Iar cercetarea desfășurată în Kashmir a demonstrat că femeile au jucat un rol crucial în activitățile militare prin contribuția lor materială și ideologică. Pe lângă suportul acordat prin hrănirea combatanților și adăpostul oferit, femeile din Kashmir au îndeplinit misiuni de transmitere a mesajelor sau de transport al armelor și munițiilor. Ele au îndeplinit și un rol activ prin plantarea de bombe¹.

Dar situația femeilor încadrate în serviciul forțelor armate era una delicată, datorită politicilor patriarhale. Dacă la sfârșitul anilor '90, prezența feminină în armată era o raritate, acest lucru s-a schimbat datorită rezoluțiilor adoptate de structurile politice naționale și internaționale democratice care au produs un fenomen de „feminizare a armatei” bazat pe principiul egalității între sexe².

Astfel, în urma acestui fenomen declanșat, s-au produs progrese la nivelul implicării feminismului în nivelurile armatei. În anul 2004, în Franța, femeile reprezentau 8,4% din totalul ofițerilor, 11% din totalul subofițerilor și 15% din totalul militarilor angajați cu contract³.

Acest progres în rândul acceptării femeilor în cadrul armatei a fost etapizat, fiind din ce în ce mai prezente în funcțiile operaționale dar și în ierarhie. Dar femeile care ocupă funcții de mare responsabilitate reprezintă, încă un număr limitat datorită parcursului ierarhic dar și a necesității unor studii militare superioare ce reprezintă un impediment din motive „independente de voința lor, cât și din rațiuni subiective”⁴.

„Feminizarea armatei” este însă o funcție ce ține de gradul de dezvoltare economică a țării respective, femeile fiind atrase de perspectiva găsirii unui loc de muncă apreciazabil⁵.

¹ *Ibidem*, 97, p. 2.

² Duțu, Petru, *Perspective în evoluția armatelor naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, p. 16-17.

³ Frédéric Charillon, *Les femmes militaires dans l'armée française*, <http://www.defense.gouv.fr/>, p. 1. 10.06.2012.

⁴ Duțu, Petru, *Perspective în evoluția armatelor naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, p. 19-20.

⁵ *Ibidem*, 102.

O funcție cheie al prezenței din ce în ce mai ridicate a femeilor în forțele armate îl reprezintă progresul tehnologic făcut în domeniul militar privind tehnologia de utilizare a armelor care înlocuiește din ce în ce mai mult valoarea și gradul de utilizare a forței fizice necesară în trecut pentru manipularea armamentului, ceea ce favorizează femeile. Dar și societatea și noile reforme politice făcute de noile generații de politicieni și lideri politici promovează inserția femeilor în cadrele militare¹ și reglementează problematica separării pe baza sexului. Un exemplu concret fiind reprezentat de intervenția Asociației Front printr-o scrisoare adresată Ministerului Administrației și Internelor privind concursul de admitere la Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București prin care se cere stabilirea criteriilor de promovare comune, atât femeilor cât și bărbaților, fără a neglija una dintre părțile candidate. Problema fiind pusă de aspectul separării pe criteriul sexului a locurilor, fapt ce favorizează șansele candidaților de sex masculin și afectează șansele femeilor candidate și dreptul acestora la educație².

În concluzie, afirm că diferențele fizice dintre femei și bărbați privind talia, masa și forța musculară nu mai reprezintă motive de stagnare a implicării femeilor în cadrele militare, cât și a îndoielii asupra eficienței acestora.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bragă, Andreea: *Abordarea integratoare a egalității de gen în forțele de ordine publică*, 2010, <http://www.feminism-romania.ro/index.php/studii-si-cercetare/studii/207-abordarea-integratoare-a-egalitatii-de-gen-in-forțele-de-ordine-publica.html>, 10.06.2012.
2. Dușu, Petru, *Fenomene și procese definitorii pentru evoluția armatei naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009

¹ *Ibidem*, 102.

² <http://blogul-medusei.blogspot.ro/2012/06/plangere-la-cncd-impotriva.html>, 10.06.2012.

3. Duțu, Petru, *Perspective în evoluția armatelor naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.
4. Charillon, Frédéric, *Les femmes militaires dans l'armée françaises*, <http://www.defense.gouv.fr/> 10.06.2012.
5. Rădoi, Cristina, *Apărare și război din perspectiva feminisă. Studiu de caz: Impactul femeilor în instituțiile militare din România*, Teză de doctorat, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, În curs de publicare, 2011
6. Regards sur les femmes militaires în Observatorie social de la defense, janvier 2005, in <http://www.defense.gouv.fr> 09.06.2012.
7. Peterson, S., Sisson Runyan, A. *Global Gender Issues*, Boulder, Westview Press, 1999
8. Sion, Liona, Dutch female peacekeepers in Bosnia and Kosovo between exclusion and lack of social support, Amsterdam University (Dosare Sociologie Militara).
9. Sorin, Katia, *Des femmes militaires en Occident, quels enseignements pour la France*, în <http://www.c2sd.sga.defense.gouv.fr/> 10.06.2012.
10. Stewart, Frances *Women in conflict and post-conflict situations*, To be presented at the Economic and Social Council's 2010 Thematic Discussion of 'The role of women in countries in special situations: Africa, LDCs, LLDCs, SIDS, post-conflict and post-crisis countries', 30th June 2010.

Acte normative:

1. H.G. Nr. 237 din 24 Martie 2010
2. Ordonanța 137/31.08. 2000, republicată privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare în vigoare din: 08/02/2007 Republicată în temeiul art. I, sec. IV. [http://cncd.org.ro/new/istoric_ legislativ/](http://cncd.org.ro/new/istoric_legislativ/) 11.06.2012.

Website:

1. <http://blogul-medusei.blogspot.ro/2012/06/plangere-la-cncd-impotriva.html>, 10.06.2012.

STABILIREA AGENDEI PUBLICE

Student VARGA George

Abstract: *Setting the Public Agenda.* The present article reviews some of the most important theoretical aspects concerning the setting of the public agenda. The first part of the article details some of the conceptual understandings of a public agenda. The second part deals with how issues make their way on a public agenda, while the last part addresses different ways of setting a public agenda

Keywords: *public agenda, public policy, agenda setting.*

Termenul de „politică publică” tinde să fie interpretat greșit datorită cuvântului *politică*, cuvânt care, în mod tradițional reprezintă activitatea instituțiilor legitimate¹.

Noțiunea de politică publică este mai bine înțeleasă, printr-o serie de concepte de bază care ajută la construcția conceptului general: din punctul de vedere al acțiunii în bază autorități, este o acțiune implementată de structurile puterii, precum cele care au autoritate legislativă, politică și financiară de a acționa; ca o reacție la problemele societății aceasta încearcă să răspundă unei nevoi sau chiar probleme concrete a societății (sau segment al acesteia); din orientarea sa spre un scop politica publică tinde să atingă un set de obiective bine delimitate în încercarea rezolvării unei nevoi sau probleme particulare a comunității; din cursul acțiunii sale, nu este o decizie singulară, ci o abordare sau strategie integrată; privită ca o decizie de a face sau a nu face ceva, poate fi aplicată cu scopul de a rezolva o problemă sau, un

¹ Adrian Miroiu, Mireille Rădoi, Marian Zulean, *Analiza politicilor publice*, Editura Politeia, București, 2002, p. 18

guvern poate decide că nu este cazul să mai acționeze dacă problema urmează a-și găsi rezolvare din politicile existente deja; când o politica este dusă la îndeplinire de un actor sau un grup de actori, ea este în general, implementată de o structură de implementare compusă din mai mulți actori, sau în cazuri mai rare, o singură structură, de exemplu, o agenție guvernamentală; ca o justificare a unei acțiuni politice publice trebuie să includă motivarea acțiunii sau de a nu acționa; iar o decizie luată, reprezintă o decizie asumată, ci nu o intenție sau promisiune.¹

Statul poate să intervină în activitatea economică și socială a țării, cu scopul readucerii într-o direcție dorită, prin intermediul *politicilor publice*. Intervențiile pot corecta acțiunea pieței libere sau promovarea valorilor acceptate social prin aceste grupuri de decizii legate între ele de perspectiva atingerii obiectivelor prin alegerea mijloacelor și resurselor alocate.

Șirul stadiilor sau etapelor necesare procesului de înlăptuire a unei politici este cunoscut ca și ciclul unei politici. Ciclul unei politici publice conține *stabilirea agendei*, formularea politicilor, luarea deciziilor, implementarea politicilor și evaluarea politicilor.

„Unul dintre aspectele pe care trebuie să le înțelegem despre procesul de elaborare a politicii (policy making) este faptul că el poate fi văzut atât ca un proces analitic (rezolvarea unei probleme), cât și ca un proces politic”².

1. Definirea agendei publice

În accepțiunea generală, o agendă reprezintă lista unor evenimente ce trebuie sau urmează a fi efectuate. Agenda publică este definită de specialiștii în domeniu: „Agenda publică (sau sistemică)

¹*Manual de politici publice*, Institutul pentru Politici Publice, București, București, 2009, pp. 15-16.

²Edward T. Jennings Jr., suport curs, *Martin School of Public Policy and Administration*, University of Kentucky *apud*, *Ibidem*, p. 17.

constă în toate problemele care: sunt obiectul unei atenții largi, sau cel puțin conștientizate; din punctul de vedere al unei părți importante a publicului, ele solicită acțiune; sunt, în percepția membrilor *comunității, subiectul potrivit al activității unei instituții guvernamentale.*”¹

Pentru a putea primi atenție specială din partea instituțiilor guvernamentale, o problemă trebuie să fie filtrată spre *agenda formală*. Filtrarea problemelor, presupuse mai importante de către oficiali sau grupuri de interes, este un rezultat al timpului și resurselor limitate ale instituțiilor guvernamentale. Susținătorii rezolvării unei probleme trebuie să concureze pentru a avea un loc în agenda formală și apoi să își susțină scopul până când toate politicile soluționării au fost aplicate. „Agenda formală (sau instituțională) este lista subiectelor sau problemelor cărora oficialii guvernamentali sau persoanele asociate strâns cu aceștia le acordă o atenție serioasă la un anumit moment”².

De multe ori, ca un facilitator între agenda publică și cea instituțională acționează *agenda media*. Dificultatea prezentată de această agendă este legată de propriile priorități, care pot fi avansate uneori în fața problemelor societății.³

Două modele principale de explicații au fost avansate în literatura de specialitate ele sunt modelele tehnocratic și politic. Modelul tehnocratic explică schimbarea de politică, drept rezultat al schimbării preferințelor și adaptării scopurilor unor noi condiții, chiar din partea inițiatorilor politicii. Modelul politic încearcă să explice dezvoltarea

¹ Ordonanța 137/31.08. 2000, republicată privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare În vigoare din: 08/02/2007 Republicată în temeiul art. I, sec. IV. http://cncd.org.ro/new/istoric_legislativ/ 11.06.2012.

² Cobb, R ., Ross, J-K., & Ross, *Agenda Building as a Comparative Political Process*, American Science Review 70:310-15, M. H. 1976, pag. 127

³ Institutul pentru Politici Publice București, *Manual de politici publice*, București, 2009, p. 45

politicii ca un rezultat al schimbărilor în configurația dominantă de interese.

2. Definirea problemelor și sursele acestora

În contextul analizei politicii, noțiunea de definire a problemei sau stabilirea acesteia a fost dovedită în timp ca fiind cel mai solicitant și crucial factor pentru analist. Însă neobișnuita încercare de a conceptualiza definirea problemei ca un proces politic, nu a reușit să atragă destulă atenție din partea analiștilor.

Prima maximă a definirii problemei este recunoașterea faptului că problemele nu apar din senin și că ele nu sunt obiective de sine stătătoare, ci reprezintă componente analitice sau entități conceptuale. A doua maximă sugerează că definirea problemelor în context practic trebuie să răspundă criteriilor de fezabilitate sau îmbunătățire. Astfel analiza politicii este definită ca și crearea problemelor demne de rezolvare.¹

Însă, dincolo de diferențe, conceptul problemelor cu rol de componentă în loc de piedică și înțelegerea faptului că definiția problemei trebuie să includă „oportunitate pentru dezvoltare” arată dacă definirea este inserată într-un proces politic sau un produs al acestuia.

Probleme sunt considerate fenomenele sau procesele care preocupă opinia publică, dar și reprezentanții instituțiilor guvernamentale. Fiind recunoscute ca factori importanți pentru stabilitatea sau evoluția societății, ele sunt construcții sociale rezultate dintr-un proces politic care ajunge la un moment să genereze nevoi sau insatisfacții. Când o situație este considerată normală, responsabilitate individuală sau

¹ David Dery, *Agenda Setting and Problem Definition*, 2000, Policy Studies, vol. 21, No. 1 p. 40

inevitabilă, situația respectivă nu este considerată problematică și nu se va iniția nicio acțiune guvernamentală.¹

Intrarea unei probleme pe agendă depinde de factori precum, nivelul economic și tehnologic al societății, instituțiile și actorii care participă la elaborarea politicilor, dar și de ce asocieri sunt făcute de societate în legătură cu problema în cauză.

Din nivelul economic și tehnologic se deduce cum că stabilirea agendei este un proces cvasiautomat, determinat de situația economică, în particular de procesele de modernizare și de industrializare. Raporturile dintre actorii și instituțiile care participă la procesul de elaborare a politicilor publice, arată că problemele ajung să intre în agenda formală, după ce adună elemente din cele trei curente: cel politic, cel al politicilor și cel care vizează problemele însele.²

Curentul politic cuprinde campaniile grupurilor de presiune și modificări în instituții, curentul politicilor constă în examinarea problemelor și găsirea soluțiilor de către experți și analiști, iar curentul problemelor vizează caracteristicile acestora, dacă s-au găsit soluții pentru acestea în curentul politicilor și dacă apar evenimente care să facă o anumită problemă să ajungă în atenția decidenților.

Observăm că o problemă poate fi importantă pentru societate, poate să ajungă pe agenda formală și poate avea și mai multe soluții, însă necesar pentru rezolvarea problemei este sprijinul unor grupuri sociale importante. De unde tragem concluzia că stabilirea agendei este rezultatul unui proces de construcție socială.³

Definirea problemei răspunde și unei alte întrebări, legate de următoarele decizii, obiectivele de atins și mijloacele de ales pentru a ajunge acolo. Însă atâta timp cât analistul pornește în căutări de creație și examinare inițială a oportunităților dezvoltării, actorii politici vor căuta să vândă fiecăruia definiția pe care o dorește pentru a influența definiția care va reieși eventual din procesul politic. Astfel Stone

¹ Adrian Miroiu, Mireille Rădoi, Marian Zulean, *Analiza politicilor publice*, Ed. Politeia, București, 2002, p. 50

² Adrian Miroiu, Mireille Rădoi, Marian Zulean, *Analiza politicilor publice*, Editura Politeia, București, 2002, p. 52

³ *Ibidem*, p. 53

înțelege definirea problemei în context politic drept „reprezentarea strategică a situațiilor”, reprezentări care sunt „construite pentru a câștiga majoritatea de partea unuia și pentru a crea un efect de levier de partea oponentului”.¹

În constituirea agendei publice, asocierile ideilor și ideologiilor sunt mult mai ușor de transmis și de evocat. Puterea simbolului, analogiei alese pentru o problemă, poate determina soarta acesteia. Saturarea simbolică poate face problema să își piardă din importanță, pe când utilizarea unui simbol cu precedent istoric poate avea un impact mult mai pozitiv în societate.² „Potrivit lui Reich, cel mai important aspect al discursului politic nu este evaluarea soluțiilor alternative pentru problemele noastre, ci însăși definirea problemelor.”³

În concluzie, definirea problemelor este principalul factor care ajută la fixarea metodelor prin care este ales modelul de stabilire a agendei publice.

3. Modele de stabilire a agendei

Formarea agendei publice sau a celei instituționale este realizată în diferite moduri, dar și trecerea de la un tip de agendă la alt tip se realizează printr-un set de modele. „Construirea sau stabilirea agendei are patru faze care marchează trecerea unei probleme de pe agenda publică pe cea formală: inițierea problemei, specificarea soluțiilor pentru acea problemă, extinderea sprijinului pentru problemă și intrarea problemei. Trecerea problemei de pe agenda publică la cea formală se realizează în trei mari modele: Modelul inițiativei exterioare folosește grupurile neguvernamentale pentru a face problema o componentă a agendei publice pentru ca mai târziu să fie

¹ David Dery, *Agenda Setting and Problem Definition*, Policy Studies, vol. 21, No. 1, 2000, p. 40

² Adrian Miroiu, Mireille Rădoi, Marian Zulean, *Analiza politicilor publice*, Editura Politeia, București, 2002, p. 55

³ R. B. Reich, *The Power of Public Ideas*, 1988, *apud Ibidem*

aduse pe agenda formală. Grupurile sociale joacă deci un rol important în modelul acesta, prin contestare, ele pot aduce problema în agenda formală, însă nu garantează rezolvarea acesteia. Modelul mobilizării se referă la problemele care eventual au fost discutate la nivel guvernamental, însă necesită sprijinul publicului. Diferite mijloace sunt folosite pentru aplicarea respectivei politici: campanii de relații publice sau întâlniri cu membrii diverselor grupuri interesate. Modelul accesului interior descrie o constituire a agendei prin care grupurile influente încearcă excluderea publicului de la participare. Problemele sunt plasate direct pe agenda formală pentru a evita atragerea nemulțumirii populației și pentru că de multe ori este de competența unor grupuri sau instituții specializate.”¹

Stabilirea agendei cuprinde procesele prin care sunt identificate problemele pentru a se ajunge la o decizie de remediere, rezolvare sau chiar anularea statusului de problemă. Politicile care privesc rezolvarea problemelor sunt alese prin modalități atașate acestora printr-un proces adesea neglijat însă strâns legat de ele.

Din agenda formală, o problemă poate avea două drumuri spre alegerea unei abordări sau rezolvări. Fie este lăsată să își urmeze cursul normal de selecție, ori este supusă unei analize speciale. „Filtrarea problemelor este alegerea conștientă între diferite probleme, pe baza unor criterii explicite.”². Adesea este nevoie de o decizie asupra modului de rezolvare a unei probleme. „Filtrarea problemelor se poate clasifica pe criterii în patru categorii, în funcție de ce vizează ele: contextul, trăsăturile sau repercusiunile problemei. Prima categorie, contextul, se împarte în patru criterii: existența unor constrângeri de timp; nivelul de politizare a problemei; existența unor puncte de vedere clare asupra problemei; centralitatea problemei. Trăsăturile problemei au cinci criterii: domeniul opțiunilor privitoare la acea problemă; consensul asupra problemei; complexitatea problemei;

¹ Adrian Miroiu, Mireille Rădoi, Marian Zulean, *Analiza politicilor publice*, Editura Politeia, București, 2002, pp. 59-60

² *Ibidem*, p. 61

incertitudinea privind natura problemei; dependența de valori a problemei. Consecințele sau repercusiunile problemei sunt împărțite în șase criterii: scara consecințelor problemei sau semnificația lor; numărul oamenilor afectați; natura grupurilor afectate; mărimea afectării; tendința problemei de a se ramifica și de a afecta alte probleme; acțiunea privind acea problemă poate afecta flexibilitatea în viitor a instituției sau organizației. Problema costurilor acțiunii de aplicare a politicilor și cea a costurilor analizei problemelor se împarte și ea în cinci criterii: diferențele dintre costurile aplicării politicii unei probleme, față de costurile aplicării unei alte probleme; acțiunea poate presupune schimbări mici sau mari; resursele angajate pot fi mai mici sau mai mari; analiza însăși a problemei presupune costuri; analiza problemei poate avea sau nu beneficii.”¹

BIBLIOGRAFIE

1. Dery, David, *Agenda Setting and Problem Definition*, Policy Studics, vol. 21, No.1, 2000
2. *Manual de politici publice*, Institutul pentru Politici Publice București, București, 2009
3. Miroiu, Adrian Rădoi, Mireille Zulean, Marian, *Analiza politicilor publice*, Ed. Politeia, București, 2002.

¹ Adrian Miroiu, Mireille Rădoi, Marian Zulean, *Analiza politicilor publice*, Editura Politeia, București, 2002, pp. 61-62

CAUZELE CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE

Student CIOLACU Ion

Abstract: '12345 The political and military sense, crises are defined in various terms. A crisis marks a turning point in relations between the parties, balance and peer relations combined influences of stakeholders directly and general security environment, which contribute to maintaining or deploying it, this state is characterized by increasing confrontation spaces in all fields – political, economic, cultural and ideological.

Society will conduct informational transformation clashes in a wide spectrum of actions and reactions, multidimensional perspective. Multidimensional space of confrontation will be confined to a broader scope, including cyberspace and space asymmetrically.

Keywords: crisis, international relations, peace, war, security environment, dispute, conflict.

În domeniul relațiilor internaționale prin criză se înțelege faza acută a tensiunilor dintre state, moment care de regulă este urmat de schimbări importante sau reprezintă un punct de cotitură în relația dintre state.

Ca etimologie, cuvântul criză își are originea în verbul „krinein”, cuvânt de origine greacă tradus prin „a decide”, „a judeca”, „a separa”, „a discrimina”, din care a derivat substantivul „krisis” – judecată sau decizie. De la greci, termenul a fost preluat de către romani, filieră prin care a ajuns să fie introdus în vocabularul

europăen încă din antichitate. În Evul Mediu termenul folosit pentru a desemna criza era „crisin”. Începând cu secolul al XVI-lea întâlnim deja în relațiile interstate termenul de „crisis”, care în limba română a devenit în zilele noastre „criză”¹.

Astăzi cuvântul „criză” desemnează o situație aproape de limită care apare în diverse domenii ale vieții sociale – peste tot se vorbește despre criza petrolului, despre criza energetică, despre crizele financiare, despre crize sociale, despre crize internaționale. Se poate spune chiar că a devenit o noțiune universală.

Ca și războiul, în prezent criza a devenit o noțiune universală, consecință a riscurilor și amenințărilor existente în mediul internațional de securitate, potențial generator de crize, care determină o gamă foarte variată a acestora, atât prin natură cât și prin viteza de evoluție, prin intensitatea și amploarea lor. Cercetătorii în domeniu au identificat elemente caracteristice ale crizelor internaționale, cu relevanță în abordarea geopolitică și geostrategică, respectiv a acelor care fac trimiteri la domeniul politico-militar. Astfel, manifestarea lor poate să afecteze într-un mod grav valorile dreptului internațional, pacea și securitatea statelor și popoarelor, cooperarea dintre țări și relațiile dintre acestea atât la nivel regional cât și la nivel continental sau chiar global. Având în vedere această perspectivă putem afirma că criza reprezintă „un moment critic ce intervine în evoluția vieții internaționale, a raporturilor dintre state, a unui sistem, regim sau guvern. Asemenea moment se caracterizează prin ascuțirea contradicțiilor, apariția unor fenomene de încordare, schimbări în raportul de forțe”.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, stimulată de situația tensionată dintre cele două blocuri militare, a apărut și fenomenul de studiere a crizelor internaționale – managementul crizelor fiind o nouă disciplină pentru studierea relațiilor internaționale².

¹ Jean-Louis Dufour, *Crizele internaționale*, Editura Corint, București, 2002, p. 12

² Jean-Louis Dufour, *op.cit.*, p. 13

Se poate spune că nu există un consens în ceea ce privește definierea noțiunii de criză internațională. Cu toate acestea, este unanim acceptat faptul că o criză este o ruptură cu un status-quo și amână o stare de echilibru. Este percepută ca un ansamblu de amenințări, pericole și riscuri, poate duce la confruntări militare, are întotdeauna un aspect relativ și niciodată unul absolut. Orice criză internațională are ca finalitate imediată luarea unor decizii în condițiile în care nu există toate informațiile, atmosfera este tensionată și timpul este limitat.

Putem spune că o criză este un fenomen acut, care presupune luarea unei hotărâri într-o situație dată și în condiții extraordinare. Profesorul american Charles F. Hermann în lucrarea sa *Crisis in Foreign Policy* definește criza ca fiind „o situație care a) amenință obiective net prioritare ale unității de decizie; b) reduce timpul de răspuns în timp util înainte ca decizia să poată fi transformată în acțiune; c) surprind pe membrii unității de decizie prin apariția sa”¹.

Generalul francez Andre Beaufre (1902-1975), strateg militar și partizan al forței nucleare franceze independente, considerat a fi unul dintre fondatorii teoriei referitoare la guerille și terorism, definea criza ca „o stare de tensiune în cursul căreia există riscul maxim al unei escaladări spre un conflict armat, în care adversarul să fie împiedicat să dobândească un anumit avantaj politic sau militar”².

Un alt francez, Phillipe Moreau-Defarges afirmă că o criză constituie „un moment de tensiune ce pune în cauză în mod frontal interesele fundamentale a două sau mai multe state, la inițiativa unuia sau altuia dintre ele iar apoi, după o demonstrație de forță, lasă loc unei forme de acord, aparent sau real, între parteneri-adversari.

Definiția sintetică a crizei îi aparține lui Jean-Christophe Romer³. În opinia acestuia, „criza este un moment de ruptură în interiorul unui

¹ CF Herman, *Crisis, in Foreign Policy*, Indianapolis, Bols Merrill Co, 1969, p. 23

² Jean-Louis Dufour, *op.cit.*, p. 14

³ Jean-Cristophe Romer, este profesor la Universitatea din Strasbourg și la Școala Militară de la Saint-Cyr

sistem organizat, care implică obligația factorilor decizionali de a-și defini o poziție – fie în favoarea conservării, fie pentru transformarea sistemului dat în perspectiva întoarcerii sale la un echilibru. Dacă referirea se face la sistemul internațional, criza poate fi mai mult sau mai puțin previzibilă, rezultatul unei situații de tensiune, asemenea celui care decurge din intenția deliberat ofensivă a unuia dintre actori. Criza – purtătoare de riscuri pentru securitatea națională sau internațională – cere să fie luate rapid decizii adecvate și adaptate mijloacelor necesare rezolvării ei.”

O abordare interesantă a crizei este atribuită de Alexandre Schwartzbrod lui Charles Herm: „În timp ce războiul nu este o soluție ... criza este acea formă de violență reținută, de înfruntare neconcretizată, destinată a cântări greu în balanța decizională a celuilalt, pentru a-l constrânge să renunțe la interesele sale legitime și a obține de la el concesii care nu corespund crizei pentru a evita riscul războiului total¹.

Principalele caracteristici ale unei crize internaționale recunoscute în mediul cercetătorilor strategiei și geopoliticii și care o diferențiază de starea de normalitate sunt:

- existența unor interacțiuni generatoare de conflict între părți;
- amenințarea valorilor fundamentale ale unui stat/organizație;
- probabilitatea ridicată de apariție a unor acțiuni militare ostile;
- gradul înalt de surpriză și incertitudine;
- existența unui timp foarte scurt la dispoziție pentru pregătire și/sau răspuns.

Astfel, în proiectul Legii privind Sistemul Național Integrat de Gerstionare a Crizelor este definită criza ca fiind „situația generată de evenimentul excepțional produs la nivel național sau internațional prin

¹ Alexandre Schwartzbrod, *Le président qui n'aimait pas la querie*, Plan, 1995, p. 34

care sunt amenințate sau perturbate valorile fundamentale, echilibrul și stabilitatea politică, economică și socială a țării, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, valorile materiale și culturale, mediul înconjurător, interesele și obiectivele statului, precum și îndeplinirea obligațiilor sale internaționale, pentru a cărui înlăturare este necesară adoptarea și punerea în aplicare, unitar și oportun, a unor răspunsuri specifice pentru revenirea la starea de normalitate”.

Există multiple cauze care pot provoca o criză internațională. Între acestea se remarcă fenomenul de colaps intrastatal, generat de incapacitatea unor guverne de a gestiona eficient problemele sociale și economice interne, la care se poate adăuga, dar fără a fi obligatoriu și existența unor facțiuni separatiste, extremiste sau anarhiste, sprijinite în unele de cazuri de forțe exterioare.

O altă cauză generatoare de crize este amenințarea, reprezentată de proliferarea armelor de distrugere în masă. Această amenințare este în creștere, deoarece noi state dintre care unele sunt considerate periculoase de către comunitatea internațională, vor intra probabil în clubul statelor nucleare într-un viitor nu foarte îndepărtat, această dinamică având capacitatea de a schimba fundamental echilibrul de forțe, cel puțin la nivel regional (de exemplu Iran, Coreea de Nord sunt considerate o adevărată „Axă a răului” de către Statele Unite ale Americii).

O a treia cauză importantă o constituie fenomenul terorist internațional una dintre principalele amenințări la adresa societății umane contemporane și a securității internaționale.

În general, în situațiile internaționale apar frecvent diferende, crize și războaie. Astfel, relațiile dintre state pot fi împărțite în patru forme distincte și anume¹:

- diferendele internaționale fără criză, fără război;
- crizele care nu conduc la război;
- crizele ca preludiu al unui război;
- războiul (conflictul armat).

¹ Jean-Louis Dufour, *op.cit.*, p. 15

Diferențele sunt caracterizate de o stare de tensiune permanentă sau de lungă durată între state, care fiecare în parte își manifestă voința de a utiliza diverse mijloace pentru a-și atinge obiectivele.

Crizele care nu duc la război au în general drept cauză evenimente diverse ca decizii, împrejurări, accidente, definind o relație foarte specifică între state. Crizele care se transformă în război sunt relativ puțin numeroase în contextul relațiilor internaționale.

În domeniul relațiilor internaționale războiul este un tip de interacțiune pentru care au optat actorii jocului internațional în vederea soluționării unei probleme disputate. De asemenea, se poate spune că războiul este un conflict armat de durată relativă între două sau mai multe grupuri, categorii sociale sau state pentru realizarea unor interese economice și politice. Războiul a fost supus reglementării internaționale, tendința în evoluția omenirii înregistrând o permanentă intenție de control a acestui fenomen.

Carl von Clausewitz (1780-1831), strateg militar prusac, apreciază în lucrarea sa *Despre război* că acesta este „continuarea politicii prin alte mijloace”. Făcând o analiză a războiului în istoria omenirii, von Clausewitz scoate în evidență cinci tipuri de războaie: absolut, real, total, limitat și nelimitat¹.

O privire asupra războaielor din secolul al XX-lea ne permite să identificăm o tipologie diversă a acestuia, în funcție de caracteristici și de realitatea violenței. Din punct de vedere al magnitudinii putem clasifica conflictele internaționale în războaie mondiale și locale (interstatale). Războaiele mondiale se desfășoară pe spații foarte întinse – terestre, aeriene și maritime – cu tendința de acoperire a întregii planete și implică un număr mare de state (neapărat toate ori aproape toate marile puteri ale momentului istoric). A doua categorie de războaie, cele locale, se desfășoară între doi sau mai mulți

¹ Stan Anton, Gheorghe Iordache, *Considerații de ordin general asupra acțiunilor militare desfășurate în mediul de securitate actual*, articol publicat în Buletinul UNAp „Carol I”, Nr. 1/2007, p. 31

beligeranți, operațiunile militare având loc pe întinderi reduse iar deznodământul lor având un impact minor asupra evoluției de ansamblu a situației internaționale.

Din punct de vedere al abordării tipologice și cauzale se pot identifica¹:

- războaie civile (intrastatale) și interstate, dacă se aplică criteriul naturii beligeranților implicați (state sau facțiuni interne);
- războaie convenționale sau nucleare, în funcție de natura armamentului utilizat (clasic sau atomic);
- războaie drepte sau nejuste, de agresiune ori de apărare, imperialiste ori de eliberare națională, abordând tipologia lor din punct de vedere ideologic;
- războaie îndelungate sau de tip „blitzkrieg” („fulger”), în funcție de durata ostilităților militare;
- războaie de tip clasic sau de tip asimetric (subversiv), în funcție de modalitățile de purtare a luptelor.

Războiul asimetric presupune disproporționalitatea, diferența clară de doctrine și strategii dintre cei doi adversari, dar și capacitatea fiecărei părți de a crea vulnerabilități celeilalte părți și de a le folosi la maximum pe cele existente. În chip paradoxal, într-un astfel de conflict partea mai slabă a ieșit victorioasă, secretul stând în tactica de „gherilă”, care a pus în imposibilitatea partea „puternică” să își valorifice copleșitoarea superioritate a tehnicii de luptă. Astfel, o mare putere ca Franța și chiar marile puteri S.U.A. și Uniunea Sovietică s-au împotmolit într-o serie de războaie (Algeria, Vietnam, Afganistan) în care au înfruntat mișcări de rezistență care își recrutau oamenii din societăți cu structuri premoderne sau, în orice caz, cu mult inferioare tehnologiei adversarului (arabii din Algeria, mujahedinii din Afganistan, partizanii Vietcongului din Vietnam). O condiție

¹ *Ibidem*, pp. 37-38

importantă trebuia însă îndeplinită pentru ca adversarul mai slab să poată prelungi conflictul până la istovirea morală a adversarului, și anume să fie permanent aprovizionat din exterior cu armament¹.

Există o vastă literatură care abordează cauzele producerii războaielor, cu argument pro și contra în legătură cu validitatea fiecăreia². Astfel, sunt menționate: natura umană, așezarea geografică, interesele, durata independenței statale, sărăcia, tranziția de putere în sistemul internațional de state, gradul de militarizare a societății, sistemul economic, tipul de organizare politică și altele. Nu se poate nega înverșunarea desfășurării războiului pe baze etnice sau din motive religioase.

Războiul rece a fost jalonat de crize „calde”, momente în care tensiunea dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică a crescut. Echilibrul terorii nucleare (un război fără învingători și învinși, care să conducă la distrugerea planetei) a împiedicat însă derapajul. Liderul comunist chinez Zhou Enlai definea plastic raporturile între superputeri ca divizate prin structuri politice, economice, ideologice, dar unite prin capacitatea de distrugere reciprocă (M.A.D., Mutual Assured Destruction) și silite, astfel, la conviețuire. Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică nu s-au confruntat militar în mod deschis, dar și-au măsurat forțele prin intermediul „aliaților”, „clienților”, cărora le-au oferit ajutor militar, financiar și diplomatic (în Consiliul de Securitate ONU). Este așa numitul război prin procură (proxy war).

În a doua jumătate a secolului XX, nu au existat conflicte independente de războiul rece. Desigur, există războaie ce au izbucnit datorită unor rivalități locale. Treptat însă, ele au fost înglobate în războiul mondial dintre superputeri. Spre exemplu, cazul războiului

¹ Gl. Prof.univ.dr. Mircea Mureșan, *Viitorul conflictelor armate*, Editura UNAp, București, p. 19

² Kenneth Waltz, *Omul, statul și războiul*, Institutul European, Iași, 2001, pp. 15-25

dintre Iran și Irak din anii '80, când un conflict zonal religios (între musulmanii șiiți și sunniți) și teritorial a cunoscut implicarea Statelor Unite și a aliaților lor occidentali de partea Irakului și a sovieticilor de partea Iranului. Asemănător s-a dezvoltat conflictul din Orientul Apropiat, dintre statul Israel (care își declară independența la 14 mai 1948) și țările arabe. Inițial (în primul război israeliano-arab, 1948-1950) Uniunea Sovietică a susținut, alături de administrația americană, cauza Israelului. Sprijinul manifest al Statelor Unite pentru politica acestui stat și orientarea hotărâtă a conducerii de la Tel Aviv spre Washington a determinat Moscova să sprijine cauza țărilor arabe în timpul crizei Suezului (1956), „războiului de 6 zile” (1967) sau a celui de Yom Kippur (1973) iar ulterior, a palestinienilor¹.

Momentele de vârf ale războiului rece au fost cele în care confruntarea dintre cele două puteri a părut inevitabilă: blocada Berlinului (iunie 1948 – mai 1949), războiul din Coreea (1950-1953) și criza rachetelor din Cuba (octombrie 1962).

Fazele crizei internaționale.

Din punctul de vedere al relațiilor internaționale în desfășurarea unei crize se întâlnesc următorii pași²:

- precriza;
- escaladarea sau sporirea pericolelor;
- faza de destindere;
- impactul crizei.

Precriza este momentul în care raporturile internaționale se înăspresc, apar tot mai multe decizii care deranjează, se înmulțesc incidentele, se organizează manevre militare. Este o fază în care încă mai este timp pentru a reflecta asupra situației, pot avea loc consultări. Nu există intenții ostile sau agresive. Sunt speranțe să se ajungă la normalizarea situației prin reglementare pe cale diplomatică.

¹ Dorel Bucșe, *Geopolitică și geostrategie*, Editura UNAp, București, 2012, pp. 247-251

² Jean-Louis Dufaur, *op.cit.*, p. 20

În cazul în care actorii nu pot ajunge la o înțelegere intervine ruptura, fie sub forma unei acțiuni ostile, a producerii unui eveniment destabilizator sau a modificării mediului internațional¹.

Escaladarea intervine atunci când echilibrul sistemului internațional sau al unui subsistem regional pare compromis. O serie de evenimente se succed: declarații ale oamenilor de stat, manifestări naționaliste, demonstrații militare, chiar și ultimatum. Este un moment extrem de delicat, situația fiind foarte tensionată și greu de stăpânit. Deciziile conducătorilor pot fi influențate în acest moment de factori pasionali, psihologici sau iraționali.

Din acest moment posibilitatea ca criza să se transforme în război este foarte ridicată. Reapar în scenă diferențe foarte vechi existente între state, amintiri ale unor conflicte trecute, care se descoperă a fi foarte prezente în memoria colectivă. În cazul în care și în trecut s-a ajuns la război, posibilitatea ca și de data aceasta să se ajungă în aceeași situație este considerabilă.

Faza de destindere se remarcă prin scăderea intensității raporturilor conflictuale dintre state. Apare o destindere relativă, statele implicate încearcă să ajungă la un aranjament care să permită apariția unui nou echilibru. Deciziile nu se mai iau „contra cronometru”, acum există timpul necesar consultărilor.

Impactul crizei este ceea ce se întâmplă după ce aceasta a fost soluționată. Fiecare criză transformă raporturile dintre state și duce la instalarea unui nou echilibru în interiorul sistemului. Dacă protagoniștii crizei ajung la o înțelegere din care toți au ceva de câștigat, atunci apar relații bilaterale stabile. În cazul în care criza se termină prin victoria unuia dintre protagoniști, atunci posibilitatea ca echilibrul nou creat să se rupă într-o perioadă de timp mai lungă sau mai scurtă este destul de ridicată.

Ca o concluzie, putem spune că criza nu este niciodată neutră, este greu de stăpânit iar consecințele ei sunt rareori cele așteptate în momentul în care a fost declanșată.

¹ Jean-Louis Dufour, *op.cit.*, pp. 28-35

BIBLIOGRAFIE

1. Anton, Stan și Iordache, Gheorghe, *Considerații de ordin general asupra acțiunilor militare desfășurate în mediul de securitate actual*, articol publicat în Buletinul UNAp „Carol I”, Nr. 1/2007
2. Bégarie, Herve-Cauteau, *Traité de stratégie*, Economica, 1999
3. Bucșe, Dorel, *Geopolitică și geostrategie*, Editura UNAp, București, 2012
4. Delmas, Philippe, *Le bel avenir de la guerre*, Gallimard, 1995
5. Dufour, Jean-Luis, *Crizele internaționale*, Editura Corint, București, 2002
6. Defarges, Philippe Moreau, *Problemes strategiques contemporains*, Hachatte, 1992
7. Duroselle, Jean-Baptiste, *L'invasion, les migrations humaines, charge au réalité?* Plon, 1992
8. Herman, CF Crisis, in Foreign Policy, Indianapolis, Bols Merrill Co, 1969
9. Lemarchard, Philippe: L'Europe centrale et balcanique. Atlas d'histoire politique, Complexe, 1995
10. Mureșan, Mircea, *Viitorul conflictelor armate*, Editura UNAp, București
11. Schwartzbrad, Alexandre, *Le président qui n'aimait pas la guerre*, Plan, 1995
12. Waltz, Kenneth, *Omul, statul și războiul*, Institutul European, Iași, 2001.

PROCESUL DE COMUNICARE

Student: STROPAN Cristian Aurel

Abstract: *The Communication Process. Communication in general and specifically political communication are processes worthy of analysis. The present article focuses on theoretical approaches to communication and political communication and a multitude of typologies are reviewed.*

Keywords: *communication, political communication, persuasion.*

Din punct de vedere istoric termenul a comunica derivă din verbul latinesc comunicare. Acest termen de comunicare este folosit încă din secolul al XIV-lea în sensul de a pune în comun, a împărtăși, a fi în relație. Odată cu începerea dezvoltării economice din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, termenul de a comunica își îmbogățește sensul cu a transmite, iar din secolul al XIX-lea acest termen se asociază unor mijloace fizice clare cum ar fi presa, radio, cinema și televizorul.

Primele ziare tipărite apar în secolul al XVI-lea iar în secolul al XIX și XX studiul comunicării se realizează pe două căi și anume: prima fiind cea teoretică iar a doua cea empirică. Acest verb a comunica în general se referă la acțiunea de a transmite un mesaj despre ceva cuiva care este receptorul. Termenul de comunicare este folosit în diferite științe în mod diferențiat. Datorită faptului că nu poate fi dată o definiție generală a comunicării din cauza ariei de cuprindere a termenului de comunicare, aceasta se împarte în mai multe definiții.

În concepția lui E. O. Wilson, în cadrul biologiei, comunicarea este „o acțiune a unui organism sau a unei celule care alterează modelele probabile de comportament ale altui organism sau al altei celule, într-o manieră adaptivă pentru unul sau pentru ambii participanți”¹.

Această definiție are toate motivele să îi nemulțumească atât pe psiholog cât și pe sociolog datorită faptului că ei nu concep comunicarea în absența unui subiect dotat cu conștiință, chiar dacă nu întotdeauna este conștient de informația pe care o vehiculează. În psihologie sau sociologie, C. I. Hovland, I. I. Janis și H. H. Kelley definesc comunicarea ca fiind „un proces prin care un individ (comunicatorul) transmite stimuli (de regulă verbali), cu scopul de a schimba comportarea altor indivizi (auditorul)”².

În ceea ce privește definiția mai sus citată trebuie menționat faptul că nu orice comunicare urmărește să provoace modificări comportamentale. Unul dintre exemple ar fi muzica sau artele plastice care constituie mijloace puternice de influențare a conștiințelor și de modelare a afectivității, fără să aibă intenția de a impune sau de a sugera vreo schimbare în conduita receptorului.

În filosofie, Charles Morris definea comunicarea ca „fiind o sferă a conceptului de comunicare ce cuprinde punerea în comun, împărtășirea, transmiterea unor proprietăți unui număr de lucruri”³. În teoria informației, pentru Ch. Shannon și W. Weaver comunicarea reprezintă „toate procedeele prin care un spirit poate afecta un alt spirit. Evident, aceasta include nu numai limbajul scris sau vorbit, ci și muzica, artele vizuale, teatrul, baletul și, în fapt, toate comportamentele umane”⁴.

Comunicarea este o formă fundamentală de interacțiune și un mecanism al socializării iar omul ca ființă socială se construiește în

¹ Mihai Dinu, *Comunicarea*, Editura Orizonturi, București, 2007, p. 16

² Valentina Marinescu, *Introducere în Teoria Comunicării*, Editura Tritonic, București, 2003, p. 8

³ *Ibidem*

⁴ Alexe Ioana Valeria, *Comunicare Politică*, Editura Paideia, București, 2009, p. 11

procesele de socializare și de interacțiune. În definiție interacțiunea socială este o relație fizică sau verbală, unidirecționată sau bidirecționată între indivizi prin care elementele din relație se influențează reciproc. Socializarea individului este un proces psihosocial de transmitere și de asimilare a atitudinii, valori, concepții și modele de comportare specifice unui grup sau comunități în vederea formării, adaptării și integrării sociale a persoanei. Socializarea reprezintă rezultatul interacțiunii individului uman cu mediul social, cultural, istoric și este în fapt o învățare permanentă.

Emile Durkheim sublinia faptul că în „societățile moderne indivizii sunt legați mai mult de diferențe decât de asemănările dintre ei, pentru că acestea impun complementaritatea și interdependența”¹. Iar nevoia de a colabora, de a interacționa și structurile inventate pentru a organiza noi tipuri de interacțiune ce stau la baza solidarității sociale, însă această solidaritate nu trebuie să fie mecanică”. În tipologia lui R. Merten comunicarea este: 1. Un proces simplu, el identifică 75 de definiții ale comunicării de acest tip, caz în care comunicarea poate fi de mai multe feluri: a. de transmitere; b. act de tip stimul-răspuns; c. de interpretare. 2. Un proces simetric (R. Merten a identificat 64 de definiții ale comunicării de acest tip), comunicarea este văzută drept: a. înțelegere; b. schimb; c. împărtășire; d. relație; e. un comportament social; f. interacțiune”². Pentru stabilirea funcțiilor comunicării, cercetările au avut în vedere în majoritatea cazurilor elementele componente ale procesului de comunicare. Comunicarea mai poate fi privită ca un proces de transmitere sau ca unul de receptare, pentru că mesajele pot fi transmise fără a fi receptate și receptate fără a fi fost transmise conștient, aici putem lua situația în care conferim sens scenelor, situațiilor, experiențelor senzoriale dezordonate.

Intenționalitatea este inclusă în anumite definiții ca o caracteristică a actelor de comunicare. Gradele de intenționalitate diferă atât

¹ *Ibidem*, p. 8

² Valentina Marinescu, *Introducere în Teoria Comunicării*, Editura Tritonic, București, 2003, p. 9

în transmitere cât și în receptare deoarece include utilizarea gesticii și expresiei”. În tipologia lui D. Dance comunicarea este: 1. Procesul de transmitere sau de receptare; 2. O problemă de intenționalitate în transmiterea și receptarea mesajului; 3. Efectul sau cauza a unei mulțimi de relații sociale și structuri intenționale; 4. Un proces linear, circular sau interactiv; 5. O sursă de ordine și coeziune sau cauză a schimbării, fragmentării și conflictului; 6. O alegere între două alternative și anume: a. perspective active (încercăm să-i influențăm pe alții sau situația în care ne aflăm) b. viziunea reactivă (acceptăm influența, ne adaptăm la împrejurări)”¹.

Comunicarea umană este un fenomen complex cu mai multe forme iar din perspectiva teoriei comunicării cele mai importante par a fi comunicarea verbală și comunicarea nonverbală. Pentru ca o societate să poată fi organizată și funcțională una dintre condițiile indispensabile o reprezintă procesul de comunicare. Omul, ca și ființă socială, comunică atât cu el cât și cu lumea înconjurătoare”.R. Jacobson și M. Halle, extind aria funcțiilor comunicării: a. funcția poetică, având în vedere mesajul și în care atenția receptorului este concentrată asupra semnificativului, cu aspectul său poetic sau grafic; b. funcția expresivă, emotivă, evidențiind stările afective ale emițătorului; c. funcția comunicativă-persuasivă-retorică, centrată pe receptor și anume obținerea unei anume relații din partea acesteia în sensul dorit de emițător; d. funcția metalingvistică, ce privește codul care servește la transmiterea mesajului; e. funcția fatică, ce se referă la caracteristicile canalului de comunicare, la controlul bunei sale funcționări; f. funcția referențială, care are în vedere contextul comunicării, alături de referința mesajului”².

În concepția lui J. C. Abric comunicarea umană reprezintă,,modul fundamental de interacțiune psihosocială a persoanelor realizată prin intermediul simbolurilor și al semnificațiilor social-generalizate ale

¹ *Ibidem*, pp. 8-9

² Alexe Ioana Valeria, *Comunicare Politică*, Editura Paideia, București, 2009, p. 12

realității, în vederea obținerii stabilității ori a unor modificări de comportament individual sau de grup”¹. Comunicarea mai poate fi definită ca fiind procesul prin care un sistem este stabilit, menținut și modificat prin intermediul unor semnale comune (împărtășite) care acționează potrivit unor reguli. Comunicarea interumană nu precede la propriu nici gândirea, nici munca, dar constituie o condiție a existenței și evoluției lor. Warren Weaver ne spunea faptul că pentru a comunica cât mai eficient e necesar ca omul să gândească și definească comunicarea ca fiind „acțiunea prin care o minte o influențează pe o alta”². Comunicarea nu poate lipsi din definiția omului, deoarece tot ceea ce constituie fondul credințelor și cunoștințelor noastre, convingerile și atitudinile pe care le adoptăm față de tot ceea ce ne înconjoară reprezintă un rezultat al interacțiunilor comunicative avute de-a lungul timpului cu oamenii, cu cărțile, cu spectacolul fascinant al naturii și culturii.

Comunicarea este cea care stă la baza organizării sociale, coagulând și controlând raporturile dintre oameni, dar angajează totodată și aspirațiile lor într-o mișcare ascensională către planurile superioare ale realității. Un model mai simplu al procesului de comunicare ne este sugerat de T. M. Newcomb, care se bazează pe premise după care „comunicarea între indivizii umani îndeplinește funcția esențială de a permite ca doi sau mai mulți interlocutori să mențină orientarea simultană unii către ceilalți și către obiectele unui mediu exterior”³. Ori de câte ori are loc comunicarea se produce o schimbare de stare care modifică relația participanților unul față de celălalt sau față de lumea exterioară. Comunicarea umană este o relație semnificativă, al cărei punct de plecare poate fi considerat a fi procesul de gândire ca salt al omului de la senzorial la logic, la concept și abstracțiuni. La baza acestei comunicări umane stă întotdeauna un limbaj care poate lua și multe forme: 1. Limbajul oral;

¹ *Ibidem*, p. 13

² Mihai Dinu, *Comunicarea*, Editura Orizonturi, București, 2007, p. 6

³ Alexe Ioana Valeria, *Comunicare Politică*, Editura Paideia, București, 2009,

2. Limbajul corporal; 3. Limbajul scris; 4. Limbajul exterior; 5. Limbajul interior. Limbajul este văzut ca fiind un sistem de semne, reprezentări abstracte generalizate prin intermediul cuvintelor, imaginii și simbolurilor. Comunicarea interpersonală se întemeiază pe cunoașterea unor date psihologice privitoare la interlocutor. Datorită acestor informații putem anticipa reacțiile partenerului de dialog într-un mod mult mai eficient decât în cazul în care ne adresăm unei persoane total necunoscute. În momentul în care ne adresăm unui interlocutor, recurgem la registre de comunicare diferite în funcție de statutul social al persoanelor care sunt de față. Asupra limbajului poate fi exercitată o anumită presiune de ordin social generată de normele de comportament și mentalitățile dominante din societate într-un moment istoric dat. Limbajul este un sistem și este cu siguranță cel mai clar și complex produs al omului. Cu ajutorul limbii se poate determina stadiul de evoluție istorică a unei comunități naționale, precum și nivelul ei de autonomie.

Omul este prin definiție o ființă socială care comunică atât prin comunicarea verbală cât și prin cea nonverbală. Comunicarea verbală este „procesul studiat în mod convențional de psihosociologi, semiologi, cercetătorii mass-media și lingviști”¹. Comunicarea nu poate fi niciodată neutră deoarece ea ține să transmită întotdeauna un mesaj. Putem spune că în domeniul politic este esențial să comunici cât mai bine pentru a-ți vinde candidatul, însă comunicarea nu înseamnă numai politică ci și un cod comun între oameni care, acest cod, poate fi uneori interpretat greșit sau poate fi voit neînțeles. Faptul că omul și-a creat un mod de comunicare ce îi aparține în exclusivitate și anume limbajul articulat, nu l-a împiedicat să utilizeze în continuare mijloacele nonverbale.

La începutul secolului XX Ch. Cooley a propus „teoria construcției Sine-lui în oglindă”². Teoria afirmă că alți oameni cu care

¹ *Ibidem*, p. 22

² Valentina Marinescu, *Introducere în Teoria Comunicării*, Editura Tritonic, București, 2003, p. 15

un individ interacționează sunt oglinzi în care el se privește. Sinele se reflectă și răsfrânge o succesiune de imagini de la lumea socială către el și de la el spre lume. Comunicarea nonverbală este bazată pe imagini și sunete și este compusă din mai multe elemente: 1. Comportamentul simbolic – acțiuni ce transmit semnificații; 2. Paralimbajul; 3. Utilizarea simbolică a obiectelor; 4. Gestionarea spațiului și timpului. Potrivit perspectivei dramaturgice asupra comunicării cotidiene propuse de Erving Goffman ne relatează faptul că „orice individ al cărui comportament este observat de alți indivizi le oferă acestora un anumit tip de reprezentare”¹. El preia rolul unui actor care joacă o piesă de teatru iar obiectivul său fiind acela de a furniza o imagine de sine ameliorată, de natură să îl ridice în ochii publicului său. Dincolo de deosebirile dintre actorul din viața curentă și actorul de teatru, ei, se aseamănă prin încercarea de a lăsa impresia că este ceea ce pare.

Denton și Woodward propun o definiție conform căreia comunicarea politică nu este altceva decât „simpla discuție despre alocarea resurselor publice (veniturile), despre autoritatea oficială (căreia i se acordă puterea de a lua decizii de natură juridică, legislativă și executivă) și despre sancțiunile oficiale (ceea ce statul recompensează, respectiv pedepsește)”². Această definiție acoperă tot ceea ce ține de comunicarea verbală și scrisă însă fără a fi luate în considerare actele de comunicare simbolică. Comunicarea ce vizează în mod direct politica se poate defini astfel: „1. Toate formele de comunicare în care se angajează politicienii și alți actori politici, cu scopul de a atinge obiective specifice; 2. Comunicarea adresată acestor actori de către persoanele apolitice, precum alegătorii sau editorialiștii din presa scrisă; 3. Comunicarea referitoare la acești actori și la activitățile lor, așa cum este conținută în reportajele de știri, editoriale de presă și alte forme mediatice de analiză a politicii”³.

¹ Mihai Dinu, *Comunicarea*, Editura Orizonturi, București, 2007, p. 164

² Brian McNair, *Introducere în Comunicarea Politică*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 19

³ *Ibidem*, p. 20

În comunicarea politică și în comunicare, în general, scopul este acela de a convinge. Între transmiterea unui mesaj politic și recepționarea lui de către public, mesajul ajunge să fie modificat în diverse feluri, cu bună știință sau cu o consecință a procesului producției mediatice, astfel că semnificația sa, deci și impactul asupra publicului pot suferi schimbări. Mijloacele de comunicare sunt importante în procesul politic deoarece transmit mesajele de la cetățeni către conducătorii lor politici. Unele din problemele legate de cercetarea de comunicare politică care privește natura și calitatea dovezilor folosite în vederea măsurării efectelor ar fi: „1. Chestionarea oamenilor cu privire la modul în care au reacționat la anumite mesaje; 2. Observarea comportamentului de vot și punerea lui în relație cu strategiile de comunicare adoptate de concurenți în cursul campaniei politice; 3. Efectuarea de experimente menite să izoleze efectele unor elemente particulare ale procesului de comunicare”¹. Efectele comunicării politice nu sunt determinate exclusiv de conținutul mesajului transmis, ci de contextul istoric în care acestea se produc și de climatul politic dominant la un moment dat. Prin comunicarea politică se realizează o influențare în primul rând, voită, apoi transformată în acțiune sau, dimpotrivă, o acțiune omisă”. Comunicarea politică este acea acțiune planificată și susținută, menită să asigure climatul de bunăvoință și de înțelegere între organizație și public”.²

Comunicarea directă este alcătuită din două forme principale și anume: 1. Comunicarea verbală (sau lingvistică); 2. Comunicarea nonverbală. Comunicarea verbală este acea comunicare care se bazează pe utilizarea și explorarea în grade diferite a funcțiilor limbajului și este precedată de patru mari funcții: 1. Funcția cognitivă; 2. Funcția comunicativă; 3. Funcția persuasivă; 4. Funcția expresivă. Comunicarea nonverbală este acea comunicare ce implică totalitatea

¹ *Ibidem*, p. 53

² Alexe Ioana Valeria, *Comunicare Politică*, Editura Paideia, București, 2009, p. 44

semnelor directe emise prin diferite modalități (gestică, mimică, poziționare), cu ajutorul cărora se transmit mesajele și influențele de la o persoană la alta. Comunicarea directă reprezintă o „comunicare relațională dintre două persoane”¹. La baza acestei comunicări directe se află procesele de perceptivitate și autodezvăluire care fac posibilă ascultarea și autodezvăluirea.

Comunicarea intrapersonală este „tipul de comunicare care are loc în interiorul fiecărei persoane, monologul său intim, reflecția personală asupra noastră înșine, asupra relației noastre cu alții și cu mediul exterior”². Acest tip de comunicare este condiționat de concepția despre sine a individului care apare dintr-un complex de influențe trecute și prezente, din interacțiunea concepțiilor despre sine și a concepțiilor despre lume. Acel dialog pe care îl purtăm cu noi înșine reprezintă un autentic proces de comunicare, în care își află locul chiar și falsificarea informației în vederea inducerii în eroare a interlocutorului. Față de celelalte tipuri de comunicare, comunicarea intrapersonală nu presupune cu necesitate codificarea și decodificarea mesajelor. Cu sine însuși, omul poate sta de vorbă și fără cuvinte, ceea ce nu înseamnă că verbalizarea gândurilor nu e un fenomen foarte frecvent.

Comunicarea interpersonală este prin definiție „un mod fundamental de interacțiune psihosocială a persoanelor, realizată prin intermediul simbolurilor și a semnificațiilor sociale, generalizate ale realității, în vederea obținerii stabilității sau a realizării unor modificări de comportament individual sau la nivel de grup”³. Grupul este alcătuit dintr-un număr de persoane care comunică între ele destul de des pentru o perioadă de timp și care nu sunt suficient de puține pentru ca fiecare să poată comunica cu ceilalți direct sau prin

¹ Valentina Marinescu, *Introducere în Teoria Comunicării*, Editura Tritonic, București, 2003, p. 73

² *Ibidem*, p. 60

³ Alexe Ioana Valeria, *Comunicare Politică*, Editura Paideia, București, 2009, p. 60

intermediul altora (McQuail, 1999, p. 105). Comunicarea este și eficientă în cadrul unei organizații sau grup când se face pe toate treptele piramidei și de la lider la subordonați dar și de la subordonați la lider. Comunicarea grupului cu exteriorul are loc pe paliere speciale. Deoarece se află la baza grupurilor sociale, interacțiunea socială este dată de comunicare, iar comunicarea ocupă un rol fundamental în însăși existența grupului.

„G. Miller propune trei factori ca fiind determinanți pentru comunicarea interpersonală: 1. Predicții determinate psihic: interacțiunile interpersonale se caracterizează prin aceea că participanții își fundamentează predicțiile unii despre ceilalți și nu pe apartenența la un anumit grup; 2. Date cu rol explicativ despre celălalt: cunoașterea unei persoane este însoțită de predicții privind reacțiile sale în varii situații și de explicații oferite comportamentului său; 3. Reguli stabilite: în situațiile impersonale, regulile de interacțiune comportamentală sunt stabilite prin norme sociale”¹. Relația interpersonală poate fi definită ca o uniune psihică directă, conștientă, în cadrul căreia percepția semenului este influențată de experiența anterioară. Această comunicare interpersonală presupune doar doi participanți și ocupă un loc aparte în ierarhia tipurilor de comunicare deoarece are capacitatea de a influența opiniile, atitudinile și credințele oamenilor.

Comunicarea ca și proces de influențare socială implică schimbul, schimbarea, transferul de semnificație, intenția de influențare dar și acordul. Acest proces de comunicare al influenței sociale necesită o serie de elemente structurate: „1. Relație între parteneri; 2. Posibilitatea de a emite semnale; 3. Capacitatea de a repeta semnale sau mesaje; 4. Utilizarea unor semne și simboluri care să faciliteze construirea unui înțeles numit mesaj”². Există câteva elemente de care trebuie să se țină cont în comunicarea socială care pot fi combinate în moduri diferite. Concepția despre procesul de influență pe care o

¹ *Ibidem*, pp. 26-27

² *Ibidem*, p. 30

adoptăm va fi afectată de prioritatea pe care o acordăm următoarelor elemente: „1. Situația sau contextul în care are loc comunicarea; 2. Caracteristicile comunicatorului și ale mesajului; 3. Caracteristicile receptorului; 4. Sub-procese ca acordarea de atenție, înțelegerea, acceptarea; 5. Diferitele tipuri de efecte implicate”. Receptorii mesajelor diferă între ei prin receptivitatea față de sursă sau mesaj, lăsând deoparte factori relevanți ca abilitatea sau interesul. În orice proces de comunicare se urmăresc patru scopuri esențiale: „să fim receptați, să fim înțeleși, acceptați și să producem o schimbare”. Comunicarea este un factor de putere deoarece produce sau dorește să producă o schimbare iar comunicarea nu poate fi niciodată neutră.

Comunicarea este și persuasiune deoarece ea reprezintă dorința de schimbare și reflectă o intenție de a da un sens anume realității. Schimbarea ține de esența comunicării, în sensul că după ce a avut loc un proces de comunicare, lucrurile nu mai pot rămâne aceleași pentru participant și nici ceea ce privește relația dintre ei. Utilizarea termenului de influență implică utilizarea puterii pentru a obține conformarea celui alt în însă doar în situațiile în care comunicarea este principalul instrument, canal sau mijloc de exercitare a resurselor puterii. Efectele comunicării pot fi privite ca parte a unui proces de învățare sau ca rezultat al activității de procesare a informației de către un receptor.

Dintre toate sistemele de comunicare nonverbală elaborate de om, cel mai complex ar fi muzica. Analiza acestei comunicări muzicale nu pare a fi deloc una ușoară”. A încerca să formulăm în cuvinte ce ne spun sunetele pare aproape cu neputință, deși orice iubitor de muzică simte că ele ne comunică ceva și că, mai mult decât atât, mesajul respectiv se adresează unor zone intime, profunde, ale ființei noastre interioare”. Comunicarea este fundamental diferită de comunicarea verbală evidențiind faptul că sensul muzicii trebuie căutat în ea însăși și nu în pretextele literare sau în comentariile ce o pot însoți.

BIBLIOGRAFIE:

1. Dinu, Mihai: *Comunicarea*, Editura Orizonturi, București, 2007, p. 16
2. Marinescu, Valentina: *Introducere în Teoria Comunicării*, Editura Tritonic, București, 2003
3. Alexe, Ioana Valeria: *Comunicare Politică*, Editura Paideia, București, 2009, p. 11
4. McNair, Brian: *Introducere în Comunicarea Politică*, Editura Polirom, Iași, 2007.

SPAȚIUL ȘI RELAȚIILE INTERUMANE

Studentă: DANCI Ramona

Abstract: *Space and Human Relations. Importance of space is vital in both the animal world and in interpersonal relationships. Groups, organizations or social institutions can not be conceived outside of complex interpersonal relationships.*

Keywords: *interpersonal relationships, proxemics, nonverbal communication.*

Importanța spațiului este enormă atât în lumea animală, cât și în relațiile interumane, contribuind la stabilirea ierarhiilor și a simbolurilor corespunzătoare statutului. La babuini, spre exemplu, individul dominant sau individul „alfa” este cel care ocupă într-un copac cele mai înalte crengi, asumându-și astfel rolul de conducător și protector. Sunt emise astfel pretenții la un teritoriu mai mare atât prin felul în care se ocupă fizic spațiul, cât și prin felul în care ceilalți semeni sunt ținuți la distanță. La oameni stabilirea relațiilor ierarhice este asemănătoare și transferată spațiului cotidian în care locuiesc și își desfășoară activitatea. Spre exemplu, individul cu un statut social mai înalt va ocupa mai mult spațiu, case și birouri mai confortabile, creând în jurul său o graniță invizibilă. De cealaltă parte, ezitarea cu care ceilalți indivizi cu poziție ierarhică inferioară se apropie de această graniță invizibilă denotă importanța celui care a trasat-o¹.

Obiectele deținute de un individ pot în general spune foarte multe despre acesta. În 1976, specialiștii care au studiat spațiile de birouri

¹ Collett Peter, *Cartea gesturilor: cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, traducere de Alexandra Borș, Editura Trei, București, 2005, p. 35.

mici au ajuns la constatarea că mobila și alte obiecte pot oferi cel puțin două tipuri de informații: atât despre ocupant/ă, cât și despre modul în care acesta sau aceasta vrea ca alți oameni să se comporte în acea cameră. Cercetătorii discută despre modul în care poziția și locația scaunului au un impact clar asupra interacțiunii. Barierele dintre regiuni sunt percepute ca un simbol al statusului. Cu toate acestea, fenomenul descris aici variază în funcție de cultură și de organizație¹.

O importanță enormă pentru evoluția relațiilor interumane o deține și poziționarea indivizilor în spațiu sau într-o încăpere, dominanța fiind accentuată de locul pe care îl ocupă oamenii la masă. Directorul unei companii, în cadrul ședinței Consiliului Director, va sta de regulă în capul mesei, lângă el așezându-se persoanele cele mai apropiate ca importanță. Pe de altă parte, dacă indivizii se așează aleatoriu la o masă dreptunghiulară, persoana așezată în capul mesei va atrage mai multă atenție din partea interlocutorilor. Poziționarea persoanelor este diferită în cazul meselor rotunde, ele fiind considerate ca având același nivel ierarhic în procesul de comunicare².

Nu întâmplător este intens discutat impactul spațiului asupra relațiilor interpersonale care în categoria largă a relațiilor sociale ocupă o poziție cu totul aparte. Grupurile, organizațiile sau instituțiile sociale nu pot fi concepute în afara unei succesiuni complexe de relații interpersonale, care la rândul lor sunt condiționate și modelate în timp de procesele care au loc în cadrul acestor structuri, între cele două dimensiuni existând raporturi dinamice de cauzalitate structurală și condiționare reciprocă. Relațiile interpersonale desemnează acele interacțiuni nemijlocite și reciproce între persoane, în care există o implicare psihologică conștientă și directă și care sunt condiționate de capacitatea individului de a se socializa printr-un proces interactiv de inițiere, învățare și integrare activă în viața socială prin intermediul relațiilor cu mediul înconjurător.

¹ <http://boagiurazvan.wordpress.com/2010/12/13/elemente-de-proxemica/>

² Collett Peter, *Cartea gesturilor: cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, traducere de Alexandra Borș, Editura Trei, București, 2005, p. 73.

Sunt vizate percepția și evaluarea interpersonală, modelarea în raport cu un sistem de referențiale sociale, asimilarea informațională și comunicarea interpersonală, relaționarea activă, dinamică și adecvată cu persoane, grupuri, organizații și instituții, precum și asumarea de responsabilități și autovalorizarea prin performanță și conduită prosocială. De capacitățile de socializare ale individului depinde și poziționarea acestuia în societate, statutul social pe care și-l construiește prin eforturi de integrare în mediu.

În funcție de poziția fiecărui individ (în spațiu și în ierarhia socială și profesională) și în funcție de specificul relației dintre indivizii care participă la procesul de comunicare în cadrul unei organizații, putem distinge următoarele forme ale comunicării:

- 1) Comunicarea ascendentă (de la nivelele inferioare ale organizației către cele superioare)
- 2) Comunicarea descendentă (de la nivelele superioare ale organizației către cele inferioare)
- 3) Comunicarea orizontală (între indivizi aflați pe poziții similare)¹.

Distanța dintre șef și subordonații săi nu se resimte doar în plan fizic, existând și o oarecare reținere a angajaților accentuată prin atitudinea pur formală și uneori prin ascunderea unor mesaje care ar putea atrage mânia șefului.

Tocmai de aceea există o preocupare permanentă a specialiștilor pentru capacitatea de înțelegere a mesajelor, pentru potențialul înalt de a le descifra. Multe informații se ascund în spatele cuvintelor, putând fi descifrate din gesturile, privirea emițătorului. Tocmai la acest tip de competență ne putem referi, încercând să scurtăm distanța dintre indivizi nu doar în plan fizic, dar și psihologic.

Consider că cea mai frecventă componentă a comunicării nonverbale include elementele ce țin de limbajul corpului, care pot

¹ Olaru Silvia, Pîrvu Florea, *Managementul întreprinderii*, Editura Lumina Lex, București, 2008, p. 20.

avea deseori sens simbolic. Postura corpului este definitorie pentru anumite mesaje. Umerii lăsați sau capul plecat indică timiditate, deprimare, amărăciune, sentiment negativ sau un sentiment de inferioritate, iar capul sus și umerii dreupți transmițându-ne un sentiment de mulțumire și chiar superioritate. Într-o discuție aplecarea spre interlocutor poate însemna interes, atenție, iar retragerea corpului poate exprima respingere. Încrucișarea brațelor la piept poate semnifica închidere în sine față de interlocutor sau subiectul discutat. Pe de altă parte, bătutul din palme este destinat să transmită respect, recunoaștere. Într-un cuvânt, mișcările corpului sunt aspecte fundamentale în procesul comunicării, indiferent de conjunctură¹.

În acest fel, impactul spațiului în relațiile interumane nu poate fi analizat dincolo de comunicarea nonverbală care dă sens unor mișcări și gesturi. Distanțarea față de interlocutor sau, altfel spus, protejarea spațiului personal înseamnă o reacție de aversiune, în timp ce apropierea de interlocutor denotă simpatie, încredere. Spre exemplu, pentru speciile solitare sau pentru cele cu un puternic simț al teritorialității fuga este soluția naturală într-un conflict în care se pare că vor pierde. Pentru aceste specii cea mai bună variantă este să fugă și să trăiască pentru a mai lupta și a doua zi, evitând astfel asumarea unui risc nejustificat.

În cazul oamenilor, pe de altă parte, fuga nu mai are același sens ca în lumea animală, deplasările și mișcările mai ample fiind compensate de anumite gesturi la nivelul comunicării nonverbale. Trăind într-o lume civilizată, individul nu poate pur și simplu să o rupă la fugă când apare o confruntare. Trebuie găsite modalități de a conviețui cu cei care te amenință (director, reprezentant al organelor fiscale etc.), iar expresiile sumisive la nivelul ochilor ajută individul să rezolve conflictul fără să fie rănit. Dacă analizăm mai atent expresiile sumisive, descoperim că ele conțin elemente simbolice ale fugii. Când se confruntă cu un individ dominant, cei dominați se angajează în ceea

¹ Hadar Uri, *Two Types of Gesture and Their Role in Speech Production*, Journal of Language and Social Psychology, SAGE Publications, 1989, p. 224

ce zoologul Michael Chance a numit „izolare”, ferindu-și privirea pentru a-l elimina pe individul dominant din câmpul vizual. Eliminând persoana dominantă din câmpul vizual, persoana subordonată reușește mai ușor să își reducă sentimentul de frică și alege astfel izolarea ca pe un remediu, un fel de fugă psihologică¹.

Cert este că privirea este o componentă fundamentală a comunicării. Motivul pentru care indivizii subordonați își privesc mai puțin partenerul în timp ce vorbesc ține probabil de sentimentul lor de insecuritate, întrucât au impresia că ascultătorul îl judecă întotdeauna pe vorbitor. Pentru a-i încuraja pe elevi sau subordonați să aibă mai multe intervenții, managerii și, respectiv, profesorii trebuie să pună accentul pe gesturile de aprobare și se evite pe cât posibil abordarea strict critică.

Încurajarea sau descurajarea inițiativei este o componentă atât individuală a interlocutorilor, cât și a spațiului cultural sau civilizațional în care ne aflăm. Unele culturi încurajează mai mult indivizii să-și exprime sentimentele, în timp ce altele îi inhibă. Socializarea diferită a indivizilor este un factor care generează diferențe asupra modului în care aceștia receptează și transmit elementele nonverbale. Prin urmare, cu cât devenim mai atenți la ceilalți și la comportamentele lor, cu atât mai ușor identificăm mesajele nonverbale ale acestora².

Gesturile și mișcărilor efectuate (la nivelul ochilor sau al brațelor) demonstrează încă o dată importanța comunicării nonverbale, argumentată în 1967 de Albert Mehrabian care a ajuns la constatarea că:

- numai 5% din mesaj se transmit prin comunicare verbală;
- 38% se transmit pe cale vocală;
- 55% prin limbajul corpului³.

¹ Collett Peter, *Cartea gesturilor: cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, traducere de Alexandra Borș, Editura Trei, București, 2005, p. 71.

² Ivan Loredana, *Cele mai importante 20 de secunde. Competența în comunicarea nonverbală*, Editura Tritonic, București, 2009, p. 143

³ <http://psihologiesociala.uv.ro/psihologie-sociala/comunicarea-non-verbala.php>

Astfel, nonverbalul, ca și spațiul, joacă un rol aparte în comunicarea individului cu semenii săi, în interacțiunea acestuia cu mediul înconjurător și în capacitatea acestuia de a reacționa adecvat la amenințările și oportunitățile create de mediu, exemplul ascunderii ochilor reflectând reacțiile mai mult sau mai puțin adecvate ale individului la nivelul comunicării nonverbale.

La fel ca și în cazul componentei psihologice a spațiului, atunci când ascunderea ochilor poate fi privită ca un gest al comunicării nonverbale prin care se mimează fuga de pericol, evoluția relațiilor interumane în plan fizic are de asemenea o semnificație enormă pentru protecția individului, a spațiului său personal. Ne putem referi la felul în care sunt distribuite locurile în restaurante, baruri sau cluburi de noapte, indicând problema statutului și a controlului. În cluburi și baruri persoanele care își fac curte tind să stea una lângă alta, pentru ca amândouă să poată vedea ce se întâmplă. Când unui cuplu i se oferă o masă lângă un perete, bărbatul încearcă de obicei să stea cu spatele la el, asumându-și rolul de protector și putând astfel urmări tot ce se petrece în jur, așa cum un cimpanzeu dominant urmărește evenimentele din vârful unui copac¹.

Nu totdeauna însă putem vorbi de existența unor condiții acceptabile pentru desfășurarea procesului de comunicare sau asigurarea protecției personale și a celor din jur. În orice încăpere pot exista unele bariere – de la barierele psihologice care îngreunează procesul de comunicare până la bariere materiale care nu permit individului să ocupe o poziție de apărare².

Având tendința firească de a elimina orice barieră în comunicarea interpersonală, individul are și scopul ocupării unei poziții cât mai confortabile, care să-i confere un sentiment de siguranță și control. Ne putem referi și la poziția scaunelor în timpul unei ședințe de lucru,

¹ Ivan Loredana, *Cele mai importante 20 de secunde. Competența în comunicarea nonverbală*, Editura Tritonic, București, 2009, p. 36.

² Agabrian Mircea, *Strategii de comunicare eficientă*, Institutul European, Iași, 2008, p. 42

indivizii așezați în jurul unei mese având o probabilitate mai mare de a se adresa celor din fața lor decât celor așezați lângă ei sau în unghi drept cu ei. Astfel se explică de ce, atunci când sunt așezați printre străini, oamenii aleg de obicei să stea cât mai departe de indivizii cu statutul social cel mai înalt și cel mai scăzut și cât mai aproape de cei care au același statut cu ei¹.

Această dorință de a se poziționa cât mai aproape de persoanele cu același statut denotă o atitudine neutră, pe când atitudinea de dominare se întâlnește frecvent la indivizi care își sporesc înălțimea aparentă, postându-se oarecum deasupra altor persoane.

Totodată, spațiul sau conjunctura în care ne aflăm dictează forma-tul comunicării și conținutul informațiilor trimise și recepționate. Spre exemplu, comunicarea orală predomină în raporturile dintre angajații care lucrează „cot la cot”, aceștia având o poziție ierarhică egală sau similară. Comunicarea orală se realizează prin limbaj, care reprezintă un ritual ce se petrece atunci când ne aflăm într-o anumită circum-stanță și când apropiații se așteaptă de la noi la un anumit răspuns convențional în funcție de conjunctura dată.

Mediul în care se întrețin relațiile interumane dictează raporturile dintre participanții la acest proces. Spre exemplu, dacă un individ merge la doctor, locul și identitatea fiecăruia sunt clar definite. Individul este un pacient, iar interlocutorul lui acționează evident ca un medic. În acest mediu pipăitul și alte acțiuni specifice unui medic pot fi considerate normale și pacientul nu are tendința obișnuită de a-și proteja spațiul personal. În acest fel, un mare număr de relații sociale (profesor/elev, client/vânzător, părinte/copil, patron/angajat) se bazează pe raporturi prestabilite care fixează dinainte identitatea socială, rolurile și stilul².

Mai trebuie precizat că mediul sau spațiul în care se întrețin relațiile umane trebuie strâns corelat cu dimensiunea temporală care

¹ Collett Peter, *Cartea gesturilor: cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, traducere de Alexandra Borș, Editura Trei, București, 2005, p. 36.

² Cabin Phillipe, Dortier Jean-Francois, *Comunicarea. Perspective actuale*, traducere de Luminița Roșca, Romina Surugiu, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 82.

este fundamentală pentru înțelegerea contextului comunicării. Percepția individului asupra timpului definește, într-un anumit fel, contextul comunicării, indivizii având în funcție de context interpretări specifice ale lumii pe care le introduc în comunicarea lor. Există mai multe categorii de timp. Este timpul fizic, timpul psihologic (fiind vorba de „percepția timpului” în care aceeași durată poate fi mai lungă sau mai scurtă în funcție de modul în care este percepută fiziologic de indivizi diferiți sau de același individ) sau timpul fiziologic (cunoscut sub numele de „cicluri umane”: ciclul activității fizice – 23 de zile, ciclul emoțional 28 de zile, ciclul intelectual – 33 de zile)¹.

Categoria de timp care ne interesează din perspectiva teoriei comunicării este „timpul cultural”. Aceasta înseamnă că există un sens diferit al timpului în fiecare spațiu civilizațional, fiind vorba despre societăți monocronice, cele în care se alocă un anumit timp pentru diferite activități și efortul comunitar se concentrează pe acea activitate, și societăți policronice, cele în care se permit mai multe serii temporale în același timp fizic. Lipsa istoriei în societățile arhaice se explică prin faptul că acestea nu aveau conștiința timpului, în timp ce în Evul Mediu și în antichitate se vorbește de societăți de tip fluctuant, în care erau importante atât trecutul, cât și prezentul și viitorul².

Luată în ansamblu, spațiul, mediul înconjurător, timpul reprezintă acei factori care au influențat evoluția istorică a societății, întregul sistem al relațiilor interpersonale cu multitudinea de simboluri, idei, curente. Cert este că indiferent de contextul în care s-a dezvoltat o civilizație sau alta, pentru întreaga specie umană rămân specifice anumite mișcări, gesturi care ne dau de înțeles că peste spațiile mai mici (culturale, civilizaționale) există un spațiu mai mare (adică mediul în care s-a dezvoltat specia umană în ansamblul ei și care a imprimat acestei specii anumite instrumente de comunicare ce ies de sub incidența contextualității istorice, sociale, civilizaționale).

¹ Marinescu, Valentina, *Introducere în teoria comunicării: principii, modele, aplicații*, Editura Tritonic, București, 2003, p. 32.

² *Ibidem*, p. 33.

Dincolo de poziționarea în spațiu, există și posibilitatea atingerii propriu-zise a interlocutorului, prin care se manifestă o atitudine de apropiere, contactul fizic fiind unul dintre cele mai vechi coduri ale comunicării nonverbale și element al acestui spațiu mai mare. Atingerea exprimă emoții sau sentimente diferite, de la sentimente calde (iubire, simpatie, încurajare) până la agresiune fizică. Unii oameni evită orice atingere. Forța și tipul de atingere depind în mare măsură de vârstă, statut, relație și cultură. Într-un cuvânt, multitudinea de elemente și mesaje ale comunicării nonverbale, exprimate prin atingere, privire, mișcări ale corpului, îmbrăcăminte, poziția mâinilor, toate sunt o completare importantă pentru mesajele transmise prin intermediul comunicării verbale. Cert este că nu pentru oricine atingerea este un gest acceptabil din partea interlocutorului, cei mai mulți indivizi păstrându-și o oarecare rețineră față de posibilitatea contactului fizic cu persoane necunoscute.

În cazul aversiunii, individul încearcă instinctiv să sporească distanța dintre el și interlocutor. Atunci când are un sentiment de apetență, el manifestă deschidere către celălalt, care se exprimă prin deschiderea părții centrale a corpului. În mecanismele apetenței, brațele se îndepărtează de corp spre exterior (spre exemplu, oamenii care se prețuiesc se întâmpină unii pe alții cu brațele deschise), iar mâinile se deschid de la nivelul palmei până la vârful degetelor, semnalând apetența. Prin urmare, limbajul este martorul tuturor atitudinilor noastre și ni se întâmplă adesea să spunem că cineva „s-a deschis în fața mea” sau că „am discutat cu cărțile pe față”, că „punctele noastre de vedere s-au apropiat” ori să vorbim chiar despre o „deschidere spirituală”¹.

În concluzie, semnificația spațiului pentru relațiile interumane poate fi abordată nu doar în plan fizic, prin semnalarea distanțelor dintre indivizi și poziționarea acestora într-o încăpere, dar și în plan psihologic, prin transmiterea și detectarea mesajelor ce se ascund în

¹ Turchet Philippe, *Sinergologia: de la limbajul trupului la arta de a citi gândurile celuilalt*, traducere de Luminița Botoșineanu și Florin Botoșineanu, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 37.

spatele cuvintelor și denotă avantajele comunicării nonverbale atunci când se simte nevoia protecției, ocupării unei poziții confortabile sau a perpetuării procesului de comunicare prin eliminarea barierelor de orice tip.

BIBLIOGRAFIE:

1. Agabrian Mircea, *Strategii de comunicare eficientă*, Institutul European, Iași, 2008
2. Cabin Phillippe, Dortier Jean-Francois, *Comunicarea. Perspective actuale*, traducere de Luminița Roșca, Romina Surugiu, Editura Polirom, Iași, 2003
3. Collett Peter, *Cartea gesturilor: cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, traducere de Alexandra Borș, Editura Trei, București, 2005, p. 35.
4. <http://boagiurazvan.wordpress.com/2010/12/13/elemente-de-proxemica/>
5. Olaru Silvia, Pîrvu Florea, *Managementul întreprinderii*, Editura Lumina Lex, București, 2008
6. <http://psihologiesociala.uv.ro/psihologie-sociala/comunicarea-non-verbala.php>
7. Ivan Loredana, *Cele mai importante 20 de secunde. Competența în comunicarea nonverbală*, Editura Tritonic, București, 2009
8. Marinescu, Valentina, *Introducere în teoria comunicării: principii, modele, aplicații*, Editura Tritonic, București, 2003
9. Turchet Philippe, *Sinergologia: de la limbajul trupului la arta de a citi gândurile celuilalt*, traducere de Luminița Botoșineanu și Florin Botoșineanu, Editura Polirom, Iași, 2005
10. Serge Moscovici, *Epoca maselor*, Editura Institutul European, Iași, 2001.

MULȚIMILE-TEORII DESPRE DINAMICA MULȚIMILOR

Student: CIOLACU-NAGY Ionuț Cristian

Abstract: *Masses-Theories on the Dynamics of the Masses.*
The society is constantly changing through the initiation of conflicts of interests of any kind between masses. The article presents several theories in the field.

Keywords: *individual, mass, social movement, revolt, conflict.*

Mulțimea reprezintă un număr de persoane care dă expresia unei multitudini de forme de asociere, reunite temporar în vederea realizării unui scop sau interes comun.

„O mulțime, o masă este un animal social care și-a rupt lesa”.¹ Când se formează o mulțime, între tipurile umane dispare orice diferență și devin un întreg, un grup uman în fierbere care se exteriorizează în acțiuni adesea violente de la cele mai brutale la cele mai eroice. Forța ei este de neoprit fiind capabilă să înlăture orice obstacol sau să distrugă chiar imperii. De aici reiese mobilitatea mulțimilor și anume din varietatea de stimuli sugestibili de sugestie la care acestea răspund întotdeauna. Cu alte cuvinte, ele pot să treacă de la ferocitatea cea mai sângeroasă, la generozitate sau la eroism absolute.²

Apariția centrelor industrializate ce aduc după sine ritmul accelerat și enervant al vieții, ruperea legăturilor sociale, creșterea vitezei comunicărilor dar și continua fuziune a populațiilor are ca efect

¹ Serge Moscovici, *Epoca masei*, Editura Institutului European, Iași, 2001, p. 13

² Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*, Editura Antet, București, 2001, p. 16

facerea și desfacerea de colectivități. Astfel, în civilizațiile dominate de mulțimi, rolul individului scade prin pierderea rațiunii de a fi, precum și a sentimentului sinelui. Practic omul se trezește în mijlocul unor mase formate de indivizi cu care nu are decât raporturi mecanice și impersonale. Anxietatea, incertitudinea devin cotidiene, insul simțindu-se ca jucăria unei forțe ostile. Doar singura scăpare rămân căutarea unui ideal, nevoia de a avea un model care să-i permită restaurarea integrității aspirante pentru că această „mizerie psihologică a maselor atinge dimensiuni universale”.¹ Serge Moscovici face o comparație memorabilă între o mulțime și o construcție de cărămizi, mortarul fiind pentru edificiu ceea ce idealurile, credințele sunt pentru mase – „Nu există mulțimi fără credințe așa cum nu există casă fără ciment”.² Impulse ca adevăruri absolute și reiterate printr-o sugestie continuă, seturile de credințe devin impenetrabile la îndoieli, raționamente, fapte care le contrazic ceea ce face ca o colectivitate să refuze dialogul sau critica. Mulțimile devin captivele unei transe puternice de parcă ar fi investite cu o misiune prin care să mântuiască lumea. Această misiune le justifică toate acțiunile sublime ori abjecte pentru că dacă individul zdrobește morala din cauza rațiunii, masele fac asta din cauza credințelor oarbe.

Un exemplu edificator care scoate în evidență deosebirea profundă dintre o masă de oameni și componenții ei îl reprezintă decizia din 1961 de invadare a Cubei a administrației americane. Consilierii pe care președintele John F. Kennedy i-a adunat ca fiind cei mai buni au luat decizia eronată de a aproba planul de atac al Cubei prin Golful Porcilor, plan care s-a dovedit total inadecvat în mai multe privințe. Greșeala a avut drept cauză dinamica grupului și nu hotărârile sau comportamentul indivizilor din alcătuirea acestuia.

Observațiile colective sunt cele mai greșite dintre toate și de cele mai multe ori reprezintă doar simpla iluzie a unui individ care, prin contagiune îi sugestionează pe ceilalți. Mulțimile tind să devină din ce

¹ *Ibidem*, p. 14

² *Ibidem*, p. 116

în ce mai mari iar creșterea numărului lor nu are limite naturale.¹ În interiorul acestora există o egalitate absolută care niciodată nu este pusă în discuție de mase înseși deoarece chiar condiția de a fi a lor poate fi definită exact ca o stare de egalitate absolută. O altă însușire a mulțimii este densitatea ce desemnează cât de compactă se prezintă în dinamica ei. Pe tot parcursul existenței provizorii, masa aspiră să devină tot mai densă iar punctul culminant al acestei încărcări îl reprezintă momentul defulării când ea se dezlănțuie și își manifestă motivul propriei formări. Pe de altă parte o mulțime nu poate exista fără o direcție anume care îi permite să se îndrepte spre ceva comun tuturor apartenențelor iar asta întărește sentimental egalității din nou.

Unii dintre marii teoreticieni ai maselor, Gustave Le Bon, a identificat mai multe categorii de mulțimi și anume cele eterogene care include colectivități anonime și non-anonime (juri, adunări parlamentare etc.), și cele omogene care include sectele (clasa politică, ordine religioase etc.), castele (militarii, preoții, muncitorii etc.) și clasele (burghezia, țărănimea etc.).²

Grupurile eterogene caracterizate prin spontaneitate, egalitatea membrilor, dominare a iraționalului au ca criteriu de diferențiere clară, elemental rasă, cel care este factorul cu cea mai mare înrăurire asupra acțiunilor omenești. Profunde divergențe determinate de moștenirea genetică, manifestate mental și emoțional la diversele naționalități determină expresii diferite ale mulțimilor. Cu alte cuvinte „spiritul de rasă domină în întregime spiritual masa de oameni”³. Lipsa acestui factor ar duce la o dezordine socială care nu ar mai permite delimitări teritorial-geografice bazate pe diferențe de rase. Numai prin dobândirea unei identități național-spirituale, masele au ieșit de sub suspiciunea primitivismului alcătuind o entitate bine conturată și anume poporul. Colectivitățile non-anonime au în comun cu cele anonime existența scopului, a țelului dar ceea ce le diferențiază constă

¹ Elias Canetti, *Masele și puterea*, Editura Nemira, București, 2000, p. 18

² Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*, Editura Antet, București, 2001, p. 81

³ *Ibidem*

în modalitatea de atingere a acestuia (agresiv și pașnic) și în asumarea responsabilităților. Inițial, mulțimile erau ca un conglomerat de oameni de origini variate, uniți doar de hazardul migrațiilor și invaziilor. Ulterior necesitatea unei vieți în comun au determinat fuzionarea aglomerărilor de entități diferite formându-se poporul, adică o colectivitate mai mare cu trăsături și trăiri pe care ereditatea le va fixa progresiv. Dar pentru a primi statutul de popor, masa de oameni respectivă trebuie să împărtășească și un ideal comun. Dar după ce și-a împlinit acțiunea creatoare, ajunsă la un anumit nivel de putere și de complexitate, civilizația încetează de a mai crește, fiind condamnată la un declin rapid. Pe măsură ce idealul se stinge, toate edificiile religioase, politice ori sociale inspirate de acest ideal modalitatea de atingere să se năruie. „Odată cu destrămarea treptată a idealului său, poporul pierde din ce în ce mai mult ceea ce îi asigură coeziunea, unitatea și forța. Egoismului colectiv îi ia locul o exacerbare a egoismului indivizilor însoțit de puterea caracterului și a aptitudinilor către acțiune”.¹ Consecința pierderii spiritului unui popor este nefastă pentru că începe să se formeze din nou acea puzderie primordială de oameni izolați fără consistență și fără viitor reinstaurându-se barbaria. „Saltul de la barbarie la civilizație împlinind un vis, apoi declinul și moartea când visul și-a pierdut forța – aceasta este dinamica unei mulțimi transformate în popor”.²

Un alt mare cercetător pe nume Elias Canetti a adus o contribuție însemnată privind dinamica maselor. El considera că acestea se împart, din punct de vedere al dimensiunilor, în mase deschise și mase închise. Primele se definesc prin spațiu de întindere nelimitat, neavând granițe și prin instabilitate pentru că la ele pot adera noi membri la nesfârșit, în timp ce a doua categorie are un spațiu limitat fizic și este stabilă pentru că nu poate primi mai mulți simpatizanți decât îi permite locul de care este dependentă. Dar nimic nu este fix în sensul că o mulțime închisă poate ușor trece la stadiul deschis mai ales când

¹ *Ibidem*, p. 107

² Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*, Editura Antet, București, 2001, p. 107

capătă amploare, când izbucnește.¹ Masele, în drumul lor spre apogeu, suportă câteva faze de evoluție. După ce toți indivizii participanți constituie un grup compact cu idealuri și pasiuni comune, instinctul fiind cel care domină asupra tuturor, și adoptă aceeași direcție de acțiune urmează o etapă a descărcării, momentul când oamenii se identifică unii cu alții dincolo de orice diferență – „de dragul unei astfel de clipe fericite în care nimeni nu este mai mult și mai bun decât celălalt, se transformă oamenii în masă”.² Punctul culminant al descărcării când, practic, se manifestă distrugerea, aduce după sine iluzia egalității, o egalitate provizorie. Distrugerea este, de fapt, rezonanța acțiunii violente în obiecte sfărâmate dar și strivirea unei ierarhii care nu mai sunt recunoscute – „distrugerea este o agresiune împotriva oricărui fel de granițe”.³

De-a lungul timpului s-a pus problema prevenirii sau stopării maselor reușindu-se aceasta în mare parte prin nașterea de ceremonii religioase și de reguli ce țin de instituții. Este bizar că acea pătură socială alcătuită din elitele care conduc popoarele, recheamă în fața mulțimilor Biserica după ce a încercat atâta timp să o înlăture de la putere. Se știe că una dintre forțele a cărei mesaj ajunge exact la ceea ce ține strâns un grup și anume la pasiune și instinct este Biserica. Rolul ei social este de a aduna și de a păstori oamenii conform unor principii și credințe care instigă în general la armonie și compasiune. În privința regulilor ce se prezintă sub forma legilor, s-a încercat prevenirea de evenimente nedorite prin sancționare. Ca exemplu, în acest sens, se pot da situațiile când pentru stoparea unei revolte, legea hotărâ eliminarea capilor acesteia creându-se astfel panica, cel mai mare dușman al maselor, ceea ce le destramă. Dar mulțimile nu pot fi atacate doar din exterior, conjunctură uneori favorabilă întăririi lor stârnindu-le mai tare, ci și din interior – „masa este un fel de cetate asediată de două ori: îl are pe dușman în fața zidurilor, dar îl are și în

¹ Elias Canetti, *Masele și puterea*, Editura Nemira, București, 2000, p. 7

² *Ibidem*, p. 8

³ *Ibidem*, p. 10

pivniță”.¹ Cu alte cuvinte trădarea, adică recăpătarea conștiinței de către un individ sau mai mulți duce la denaturarea scopului și mentalității comune.

De asemenea, Elias Canetti propune și o altă clasificare² a mulțimilor cu dinamici diferite și anume: 1. Masele stagnante sunt în stare pasivă de așteptare a unui imbold de genul unui sunet puternic ca strigătul sau a unei imagini de genul crimei. Momentul defulării este amețitor pentru că răbdarea a dus la nașterea unei presiuni imense datorate creșterii densității; 2. Masele lente adoptă țeluri îndepărtate spre atingerea cărora au lung drum de efectuat, un drum plin de pericole și tentații; 3. Masele instigatoare se formează în vederea unui scop precis definit și apropiat care poate fi atins rapid soldându-se cu crime; 4. Masele în derută sunt acelea care, panicate fiind, fug din fața amenințărilor iar ceea ce le menține încă în stadiul de grup este scopul comun, salvarea; 5. Masele de interdicție pot fi exemplificate cel mai bine prin greve, o adunare de oameni care refuză să-și continue activitățile și își exprimă dezacordul în mod pașnic față de o acțiune, o persoană sau o instituție publică; 6. Masele de convertire sunt masele care produc schimbări sociale majore prin răsturnări de guverne în general; 7. Masele festive reprezintă cumulara de indivizi în scopul organizării de festivități. Un gen aparte de mase îl constituie masele duble definite prin confruntarea care provoacă ambelor grupuri o vigilență specială și care schimbă caracterul concentrării în interiorul fiecărui grup.³ Războiul produce un astfel de tip de mase duble – mulțimile combatante a căror confruntare se soldează cu ucideri în masă. Este vorba despre cel puțin două grupuri care reprezintă interesul popoarelor lor și încearcă să-și preîntâmpine moartea prin omorârea oponentului. Beligeranții se comportă asemenea unei mulțimi cu țel bine definit dar pe care oamenii nu și-l însușesc personal, singura motivație a individului rămânând teama de a nu-i pierde, dacă nu ucide, pe cei de acasă.

¹ Elias Canetti, *Masele și puterea*, Editura Nemira, București, 2000, p. 13

² *Ibidem*, p. 35

³ *Ibidem*, p. 49

Privitor la dinamica mulțimilor se evidențiază două teorii diametral opuse și anume societatea de clasă și societatea de masă.¹ Exponenții primei teorii sunt Marx și Weber ambii partizani ai economiei politice. Ei susțin că odată cu ivirea industrializării a apărut clasa proletariatului care prefigurează lupte sociale de genul revoluțiilor. Această concepție dă oarecum sens logic luptelor de clasă din societate, una deținătoare a forței de muncă iar cealaltă a capitalului. A doua teorie aparține lui Tarde și Le Bon conform cărora se asistă la o amestecare și malaxare a categoriilor sociale. Plecând de la diverse fragmente eterogene se formează un complex uman omogen: masa alcătuită din oameni masă. „Motivele acestei stări de lucruri nu trebuie căutate în concentrarea mijloacelor de producție și schimb, cum pretinde concepția societății de clasă, ci în mijloacele de comunicare, mass-media, ziare, radio și în fenomenul de influență”².

BIBLIOGRAFIE:

1. Serge Moscovici, *Epoca Maselor*, Editura Institutul European, Iași, 2001
2. Elias Canetti, *Masele și puterea*, Editura Nemira, București, 2000
3. Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*, Editura Antet, București, 2001.

¹ Serge Moscovici, *Epoca maselor*, Editura Institutul European, Iași, 2001, p. 30

² *Ibidem*, p. 32

EVOLUȚIA FEMEII ÎN PLANUL PERSONAL

Studentă: POPESCU Mihaela-Elena

„Extinderea privilegiilor femeii este principiul general al tuturor progreselor sociale.”

CHARLES FOURIER

Abstract: *The Personal Evolution of Women.* This paper focuses on the changes in society concerning the roles and opportunities of women. It traces several profiles: women as wives, women as mothers, women as housewives and the changes these profiles underwent. Some final considerations are drawn on the modern personal and private choices of women and the changes in the public space that facilitate those choices.

Keywords: *women, modern, personal.*

1. Profilul social de soție

Femeile au căutat tot timpul un echilibru între îndatorirea maternă, gospodărească și feminitatea erotică pentru a încerca să acopere zonele de influență majoră în căsnicie, în familie.

Societatea cere tuturor exercitarea anumitor roluri¹ ce le sunt atribuite și a unei anumite conduite². Astfel și în cadrul rolul femeii de soție trebuie îndeplinite o specificitate de acțiuni, de sarcini, pe care ceilalți se așteaptă să le realizeze. Acestei tipologie îi este asociat și un

¹ Wikipedia-Def. *rolul (social)*: este un model normativ de acțiuni pe care un grup sau o societate le așteaptă de la un individ

² DEX-Def. *conduită*: fel de a se purta, comportare; manieră. Comportament

anumit tip de comportament care schimbat foarte puțin (chiar dacă spre îmbunătățire) sau schimbat complet este considerat în neregulă.

În societatea noastră contemporană ambii parteneri sunt liberi să se cunoască în primul rând, apoi dacă găsesc unul în celălalt un veritabil partener de viață sunt liberi să se căsătorească și să întemeieze o familie, spre deosebire de trecut, unde părinții celor doi viitori parteneri stabileau căsătoria. Odată căsătoriți celor doi li se atribuie de societate rolul de soț și soție; astfel în familia construită există un anumit grup de caracteristici proprii în care sunt respectate anumite obiceiuri, anumite tradiții, chiar și inconștient sunt aplicate anumite reguli de educație, altfel spus se creează o *atmosferă*.¹ Se mai formează și un soi de personalitate colectivă în care armonia generală este esențială pentru armonia fiecărei părți; unde se leagă anumite relații morale și juridice și care răspund unul pentru celălalt în fața societății². Cei doi sunt datori juridic și moral să dispună de un comportament absolut ireproșabil, astfel, contrar ei vor fi sancționați de societate sau partener; ambii trebuie să aibă o atitudine de înțelegere și sprijin afectiv pentru partener, sarcinile familiale să fie îndeplinite în mod echitabil, grad înalt de responsabilitate în ceea ce privește asigurarea funcționalității cuplului conjugal, neîntreținerea relațiilor adulteriene sau poligamiei și respectiv violența în familie.

Rolul femeii ca și soție este acela de a procrea, de a avea grijă de gospodărie complet sau parțial (parțial – dacă are și un serviciu), de a avea grijă de copii, de a-i educa, ea reprezintă și un sprijin moral pentru soț.

Rolul erotic al soției este o necesitate în viața de familie, întrucât așa ea poate și procrea și crea o legătură mai stabilă și profundă cu soțul său. Este de datoria sa ca și soție să îl iubească, să îl respecte pe bărbatul care l-a ales să îi fie alături toată viața și lucrurile trebuie să fie asemănătoare și viceversa, din partea soțului.

¹ R. Vincent, *Cunoașterea copilului*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1972, p. 179

² Ov. Bădina, F. Mahler, *Tineretul și familia. Coordonate principale ale pregătirii tineretului pentru viața de familie*, Editura Politică, București, 1970, p. 36

2. Profilul social de mamă

Un alt tip de rol atribuit femeii este acela de mamă. Relația dintre mamă și copilul ei este una dintre cele mai rezistente, privită social și biologic. Este bazată exclusiv pe sentimentul matern, căruia i se adaugă anumite interferențe sociale, educaționale, culturale, tradiționale. În modernul sistem social al familiei, cu toate că în creșterea și educarea copilului sunt implicați în egală măsură ambii părinți, mama este cea care rămâne principalul factor determinant care supraveghează, îndrumă împlinirea socială și biologică a ființei umane.¹ Este foarte important ca mama să fie alături de copil cât timp el este încă mic, pentru dezvoltarea abilităților de comunicare necesare lui atât familial cât și social, însă având în vedere situația economică din ultimii ani, uneori mama este obligată să se întoarcă timpuriu la muncă, iar locul ei să fi luat de bonă sau de către bunici.

Mamele ce lucrează cu normă întregă sunt dezavantajate din punct de vedere al timpului personal, pentru că ele trebuie să aloce timp serviciului, copiilor și gospodăriei; în schimb cele care lucrează cu jumătate de normă, dacă alocă mai puțin timp locului de muncă, acasă trebuie să își *asume* singure timpul părintesc și domestic.²

Începând cu anii '60 au avut loc trei evenimente ce au marcat copilăria celor mici, primul eveniment l-a reprezentat progresul continuu cu privire la sănătatea copilului care a eliminat din peisajul social moartea și îmbolnăvirea copilului, un al doilea eveniment l-a reprezentat începerea dezvoltării din punct de vedere profesional al mamei și un ultim eveniment ar fi cel al eșecului instituțiilor de a avea grijă de copii, fapt criticat sever de sociologii vremii respective.

¹ Martin, Claude, *La parentalite en questions, perspective sociologique : rapport pour le Haut conseil de la population et de la famille*, Paris, La Documentation française, 2003

² Laufer, Jacqueline, Marry, Catherine, Maruani, *Le travail du genre. Les science sociales du travail a l'épreuve des differences de sexe*, Paris, La Decouverte/MAGE, 2003

În zilele noastre a devenit mai dificil să ai grijă de un copil, așa cum cu decenii în urmă era dificil să îl menții în viață.

După anii '70 au început să aibă loc, considerabil, discuții cu referire la munca salariată a mamelor, în următoarea perioadă începând să apară instituții ale statului ce preluau din atribuțiile mamei. În prima etapă a copilăriei unui copil, până în doi ani, atât mediul familial cât și instituțiile împart în atribuții îngrijirea și supravegherea infantului. Ca un adaos se vorbește, ca un beneficiu survenit mamelor despre a „alege” între continuarea activității profesionale și creșterea copilului.

Mamele care aleg să ocupe un loc de muncă, o fac pentru familie, pentru copii dar și pentru independența personală. Sunt mai multe tipuri de femei ce dețin funcții de conducere. Cele ce au rol de mamă, aleg locurile de muncă unde asumarea riscurilor este minimă, programul nu este dificil și nu presupune numeroase deplasări pentru a putea fi cât mai aproape de casă, de copii.

Nașterea copiilor are efect asupra mamei opus față de efectul asupra tatălui. Bărbatul care are o familie se implică mai mult profesional pentru a asigura bunăstarea, deoarece rolul său de *tată bun* și *soț bun* se confundă cu intensitatea implicării sale, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în cazul femeilor care sunt de același nivel. În privința mamei relația profesională cu cea care implică sarcinile familiale este negativă. Observ că statutul mamei, a femeii măritate este în detrimentul ei, dar în schimb în favoarea bărbatului. Chiar dacă mama are loc de muncă asta nu înseamnă că are un salariu mai bun sau oportunități de promovare mai ridicate.

Cum marile întreprinderi cer o mobilitate mare, numeroase deplasări fie și de nivel național sau internațional, prin rolul său de mamă, femeia nu poate lipsi foarte mult timp de acasă pentru că astfel ea va considera că este o *mamă rea*, care în construirea carierei sale sacrifică fericirea propriilor copii.¹ Chiar dacă sunt cazuri în care

¹ Singly, François de, *Fortune et infortune de la femme mariée*, Paris, PUF, 1987, reeditată, Poche-Quarto, 2003, p. 204

femeia-mamă, prin muncă și sacrificiu dispune de o meserie ce altădată era rezervată strict bărbatului, cum ar fi cea de inginer sau cea de cercetător, tot rămâne valabilă regula ce vizează primatul carierei soțului.¹

Mamele pun, în general, pe primul loc grija de a se afla în permanență în jurul copiilor.

3. Profilul social al femeii casnice

În spațiul domestic se concentrează o multitudine de sarcini de ordin material, fizic și mental. Acest spațiu era „epicentrul dominației masculine”, însă bărbații au început să se retragă din viața căminului asta datorită constanței femeilor în privința dorinței de a-și atribui anumite sarcini, în special cele dedicate îngrijirii copiilor.²

Locul bărbaților în viața domestică este departe de a fi inexistent și devine din ce în ce mai important odată cu locul de muncă și nivelul educativ al femeii. Nu este mai puțin adevărat că această participare este întotdeauna slabă, mai ales că un anumit număr de sarcini rămânând „tabuu”, mai ales cele legate de spălarea lenjeriei. Chiar și femeile care se consideră egale cu bărbații, constată că au în obișnuință această însărcinare, care vine dintr-un „îndelungat trecut încorporat”. Pentru soție adunarea de pe jos a șosetelor soțului este asemuită cu „o infinitate de categorii de clasificare, mai ales de ordin sexual”³. Exact același lucru se întâmplă și în cazul gătitului, o sarcină cât se poate de multicotidiană, sarcină ce nu poate fi amânată sau lăsată pe mâna altcuiva, la fel ca și în cazul spălatului și călcatului rufelor și a curățeniei. O femeie întrebată fiind dacă ar accepta ca altcineva să calce rufele familiei sale, a răspuns că este ca și cum ar lăsa pe cineva să pătrundă în intimitatea familiei sale. A găti rămâne o

¹ Marry, Catherine, *Les Femmes ingénieurs. Une révolution respectueuse*, Paris, Berlin, 2004

² Martine Segalen, *Sociologia familiei*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 293

³ Kaufmann, Jean-Claude, *La trame conjugale. Analyse du couple par son linge*, Paris, Nathan, 1992, p. 193

sarcină exclusiv feminină, pentru că el este asociat cu imaginea soției și mamei care pregătește mâncare și care continuă să fie integrată în rândul femeilor.

Dacă soția devine angajată ea este determinată să își reorganizeze programul domestic în funcție de momentele sale libere, dar să nu își micșoreze timpul petrecut în bucătărie niciodată și nici să simtă prin aceasta un avantaj cât de mic. Soțiile își asumă anumite sarcini menajere fără a avea o explicație de ce procedează așa, astfel sunt demonstrate evidențele „încorporate” ale lor. Obișnuința de a face treburile menajere este înscrisă în genealogia persoanelor de gen feminin, susține Kaufmann. El de asemenea remarcă faptul că femeii îi este atribuit „rolul menajer” și chiar dacă aceasta are și o activitate profesională el susține că femeia se află abia la începutul drumului care conduce spre egalitate, femeia rămânând strâns legată de familie și casă.¹

Societatea noastră a preluat unele din atribuțiile ce țineau de activitatea domestică, cum ar fi: cantinele școlare, restaurante de întreprindere, fast-fooduri. Ca urmare a acestui lucru, au ajuns să se dezvolte mari sectoare private de activitate: produse ce susțin economisirea timpului casnic, produse congelate, supe instant, aparatură electrocasnică etc. Astfel încât timpul de petrecere al soției în gospodărie să lase loc și de alte activități.²

4. Femeia modernă în plan personal

Datorită condițiilor muncii de pe piață pentru o funcție înaltă, care impun un model masculin de desfășurare a activității, de competiție acerbă, însemnând prelungirea programului de lucru, disponibilitatea mare de acordare a timpului întreprinderii, inclusiv pe durata weekendurilor, prezența femeilor într-o astfel de funcție, cu multiple responsabilități este destul de rară. Munca lor rămâne în continuare doar o variabilă suplimentară în cadrul cuplului. Aceste „norme” fac astfel imposibilă paritatea la locul de muncă.

¹ Martine Segalen, *Sociologia familiei*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 294-295

În societatea contemporană odată cu ascensiunea muncii femeilor și noua dominație în materie de contracepție s-au descoperit o serie de efecte considerabile în fecunditate, divorțialitate, distanțare de ideea căsătoriei, dar în ceea ce privește reorganizarea rolurilor în cadrul unității conjugale, se constată formele clasice de interacțiune: femeile au invadat teritoriul masculin, însă bărbații s-au ferit să aprofundeze prea mult domeniul considerat tradițional al femeilor.¹

Francezii au tendința de a fi de acord ca o femeie să aibă o carieră profesională, pentru că astfel ei consideră că ea devine independentă din punct de vedere material, la fel se consideră și despre tați că sunt la fel de capabili ca și mamele să aibă grijă de copii. În cazul tinerilor ideea ca sarcinile să fie distribuite în familie în funcție de nevoi sunt și mai puternice, fie ca femeia să aibă un serviciu mai bine plătit și soțul să aibă grijă de copii sau gospodărie, fie viceversa. Dar opiniile nu sunt puse în practică prin conduită. Chiar dacă femeile au început să dispună de un nivel foarte ridicat al activității profesionale, inegalitatea domestică rămâne însă un tabuu.²

Pentru un cuplu care dorește să devină părinți, discuția cu privire la stabilitatea financiară este nelipsită, întrucât ambii sunt cât se poate de conștienți că trebuie să ofere copilului tot necesarul, chiar dacă acestea implică sacrificarea serviciului unuia dintre soți sau angajarea unei persoane din exterior.

Din punct de vedere profesional există și acum câteva diferențe între o femeie și un bărbat. Ca un prim exemplu scot în evidență inegalitatea promovabilității într-o întreprindere, chiar dacă sunt angajați simultan un bărbat și cinci femei, în următorii zece ani se va observa șansa de promovare a bărbatului. Chiar dacă nu este o lege scrisă și teoretic se susține contrariul, există ierarhia sexelor ce permite promovarea în primul rând a bărbatului.

¹ Durkheim, Emile, *La famille conjugale*, *Revue psychologique*, 90, 1921, reprodus în Emile Durkheim, *Textes III*, Paris, Minuit, 1975

² Dumontier, Pan Ké Shon, *Enquête emploi du temps 1998-1999, Consommation et modes de vie*, INSEE Resultats, 101-102, ianuarie 2000.

Există diferențe între cele două sexe chiar și în modul de comportare la locul de muncă, femeia are o deschidere spre social mult mai mare, vorbește despre familie, despre copii, despre domestic, împărtășește sentimente și experiențe, pe când bărbatul este mai rigid, nu scoate în evidență latura sa familială. Un bărbat cu cât este promovât mai mult cu atât se adâncește mai mult în locul de muncă și se depărtează de treburile gospodăriei. Femeia îmbină domesticul cu munca și desigur și munca cu domesticul, astfel ea vorbește copiilor despre locul său de muncă, dacă are ocazia prezintă copii colegilor, își serbează aniversarea alături de colegii de muncă, ele trăiesc în acest mod condiția de salariate. Oricât de mult se străduiesc femeile nu reușesc să iasă din ideea că venitul lor nu reprezintă decât un *supliment* adus familiei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Dumontier, Pan Ké Shon, „Enquête emploi du temps 1998-1999”, *Consommation et modes de vie*, INSEE Resultats, 101-102, ianuarie 2000.
2. Durkheim, Emile, „La famille conjugale”, *Revue psychologique*, 90, 1921, reproduc în Emile Durkheim, *Textes III*, Paris, Minuit, 1975
3. Kaufmann, Jean-Claude, *La trame conjugale. Analyse du couple par son linge*, Paris, Nathan, 1992, p. 193
4. Laufer, Jacqueline, Marry, Catherine, Maruani, *Le travail du genre. Les sciences sociales du travail a l'épreuve des différences de sexe*, Paris, La Decouverte/ MAGE, 2003.
5. Martine Segalen, *Sociologia familiei*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 294- 295
6. Martin, Claude, La parentalite en questions, perspective sociologique: rapport pour le Haut conseil de la population et de la famille, Paris, La Documentation française, 2003
7. Marry, Catherine, *Les Femmes ingénieurs. Une révolution respectueuse*, Paris, Berlin, 2004
8. Martine Segalen, *Sociologia familiei*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 293
9. R. Vincent, *Cunoașterea copilului*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1972, p. 179
10. Singly, François de, *Fortune et infortune de la femme mariée*, Paris, PUF, 1987, reeditată, Poche- Quarto, 2003, p. 204

PROCESUL DE COMUNICARE ȘI SOCIETATEA

Studentă: PÂRVAN Marie Jean

Abstract: *The Communication Process and Society.* Notice that the process seems to have been neglected although disguised under other names (interaction, relationship, exchange, influence, control, power, community and more) it was ubiquitous. This ubiquity is because all social processes involves a communication process, but used by itself, the term communication might seem empty of content. Failure to make sociology a sub-domain communication is motivated largely recognized this fact, in some division of labor, which tends to divide the study of the individual psychology and the problems of structural and collective sociology or political science.

Keywords: *communication, process, interaction, society.*

„Comunicarea ca proces pare să fi fost neglijată deși, deghizată sub alte nume (interacțiune, relație, schimb, influență, control, putere, comunitate și multe altele) ea era omniprezentă. Această omniprezență se datorează faptului că toate procesele sociale implică și un proces de comunicare, dar folosit de sine stătător, termenul comunicare putea părea gol de conținut. Nereușita sociologiei de a face din comunicare un sub-domeniu recunoscut este motivată în mare de acest fapt, în parte de diviziunea muncii, care tinde să repartizeze studiul comportamentului individual psihologiei, iar cel al problemelor structurale și colective sociologiei sau științelor politice. Aspecte importante ale comunicării se întâmplă să existe între cele două domenii. Deși, este adevărat că întreaga comunicare este în ultima

instanță reductibilă la acte individuale de transmitere și receptare, a absolutiza această perspectivă înseamnă a pierde din vedere multe dintre cauzele, consecințele și semnificațiile comunicării în context social. O astfel de omisiune nu este justificată și cartea de față pornește de la premiza necesității orientării atenției asupra comunicării ca proces în analiza vieții sociale, o perspectivă sociologică a comunicării fiind considerată la fel de importantă ca și una psihologică”¹.

În opinia multor specialiști în domeniul comunicării aceștia subliniază existența unor trăsături comune ale comunicării la diferite nivele ale vieții sociale – de la situația cea mai simplă a individului care își observă mediul și îi conferă semnificații, sau interacționează cu un alt individ, la schimbările care au loc în grupuri, asociații sau organizații, la nivelul unei întregi societăți sau în relațiile dintre state. Termenii comuni și conceptele – „punte” nu sunt încă pe deplin articulate într-un mod sistematic sau științific, în vorbirea curentă și nu e nevoie de prea multă imaginație pentru a stabili paralele și continuități între fenomenele relevante la diferitele nivele ale organizării sociale. La fiecare nivel putem ușor aplica un cadru similar, având următoarele trăsături comune: o mulțime de „actori” – indivizi, organizații sau state; un spațiu închis sau un subiect în cadrul căruia actorii comunică; o mulțime de relații (de atracție sau respingere, de cooperare sau conflict, subordonare sau supraordonare, egalitate sau inegalitate), care sunt structurate în mai mare sau mai mică măsură și care modelează fluxul comunicațional; un limbaj sau un cod comun; și în sfârșit, o mulțime de reguli, formale sau informale, de desfășurare a comunicării.

Este simplu să utilizezi termenul de „comunicare”, așa cum am făcut, fără a da impresia că se pun probleme serioase de înțelegere. Și totuși problema definirii comunicării a făcut să curgă multă cerneală. În utilizarea curentă, verbul „a comunica” se referă de obicei la

¹ McQuail, Denis, *Comunicarea*, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 13

acțiunea de a „transmite” „un mesaj” despre „ceva” cuiva care este „receptorul”.

Dar chiar și așa este uimitor câte componente au trebuit să fie reunite și nu e nevoie de prea multă imaginație pentru a o extinde pe fiecare dintre acestea în alte mulțimi de elemente, care ar trebui la rândul lor definite. Efortul definirii comunicării nu înseamnă pur și simplu crearea unei țesături de cuvinte de dragul cuvintelor. Există o complexitate reală, pe care nu o poate acoperi o singura formulă, o complexitate care are mai multe surse, în afara cantității de elemente și etapelor implicate. Trecând în revistă numeroase definiții, Dance a identificat 15 tipuri, fiecare dintre ele punând accentul asupra unui alt aspect sau componentă. Prezentate sumar acestea ar fi următoarele:

- „1. Simboluri, vorbire, limbaj.
2. Înțelegere-respectarea, nu transmiterea mesajelor.
3. Interacțiune, relație-schimbul activ și coorientarea.
4. Reducerea incertitudinii-ipotetică dorință fundamentală, care duce la căutarea de informație în scopul adaptării.
5. Procesul-întreaga secvență a transiterii.
6. Transfer, transmitere-mișcare conotativă în spațiu sau timp.
7. Legătură, unire-comunicarea în ipostaza de conector, de articulator.
8. Trăsături comune-amplificarea a ceea ce este împărțit sau acceptat de ambele părți.
9. Canal, purtător, rută – o extensie a „transferului”, având ca referință principală calea sau „vehiculul” (sistem de semne sau tehnologie).
10. Memorie, stocare-comunicarea duce la acumularea de informație și putem „comunica cu” astfel de depozite informative.
11. Răspuns discriminatoriu-accentuarea acordării selective de atenție și a interpretării.
12. Stimuli-accentuarea caracterului mesajului de cauză a răspunsului sau reacției.

13. Intenție-accentuează faptul ca actele comunicative au un scop.

14. Momentul și situația-acordarea de atenție contextului actului comunicativ.

15. Putere-comunicarea văzută ca mijloc de influență”.¹

Există o serie de opoziții sau dimensiuni care afectează obligatoriu forma oricărei definiții și, deși nu va fi oferită o definiție unică, acestea merită o scurtă discuție.

În primul rând, există opțiunea între comunicare privită ca un proces de transmitere sau ca unul de receptare, pentru că mesajele pot fi transmise fără a fi receptate și receptate fără a fi transmise conștient-ca în cazul în care, cercetând ambientul conferim sens scenelor, situațiilor, experiențelor senzoriale dezordonate. În al doilea rând, o problemă corelată cu aceasta este cea a intenționalității, pe care unele definiții o includ ca pe o caracteristică a actelor de comunicare.

Există grade definite de intenționalitate atât în transmitere cât și în receptare, iar afirmarea prezenței intenției ca o condiție necesară exclude numeroase activități și situații aparent relevante.

Acestea includ utilizarea gesticii și expresiei, conversația destinată a umple timpul, mare parte a receptării și într-o oarecare măsură transmiterea comunicării de masă. În al treilea rând putem accentua comunicarea ca efect sau cauza a unei anumite mulțimi de relații sociale și structuri interacționale.

Contactele stabilite în cadrul familiei sau între vecini pot fi exemple de efecte ale comunicării, în timp ce comunicarea poate fi considerată cauza formării unui public din indivizi dispersanți și care gândesc divergent. În al patrulea rând comunicarea poate fi tratată ca un proces linear (transmiterea într-un singur sens) sau circular și interactiv.

În al cincilea rând, o putem privi ca o sursă de ordine, unitate și coeziune sau ca o cauză de schimbare, fragmentare sau conflict. În

¹ McQuail, Denis, *Comunicarea*, Editura Institutul European, Iași, 1999, pp. 15-16

sfârșit, există opțiunea între perspectivele activă și reactivă, în primul caz noi încercând să-i influențăm pe alții sau situația în care ne aflăm, în cel de al doilea noi acceptând influența și adaptându-ne împrejurărilor. Definiția simplă a comunicării induce în eroare și într-un alt punct, sugerând că „mesajul” în comunicarea interumană este de obicei recunoscut ca o unitate separată, disponibilă pentru analiza în conformitate cu anumite reguli cunoscute ceea ce este în mare parte adevărat pentru textele scrise, actele de vorbire și unele ilustrații. Dar s-ar putea să fim nevoiți a lua în considerare și mesajele care adesea nu sunt așa de ușor de identificat și care includ obiceiuri, ritualuri, vestimentație, gesturi, clădiri, ambiente. planificate, grădini, ceremonii, steaguri, monede, spectacole, genuri și forme culturale și multe altele. Toate obiectele sau evenimentele culturale încorporează, prin definiție o semnificație (sau mai multe), astfel încât ele „depozitează” sensul și îl recomunică, adesea de-a lungul unor lungi perioade de timp. În parte aceasta atrage atenția asupra existenței mai multor tipuri de limbaj, dar are și o implicație mai largă, indicând posibilitățile multiple de a delimita ceea ce alegem să studiem.

Deși vorbim adesea de societate ca și când acesta ar fi o structură statică, definită de tradiție, într-un sens mai intim ea este o rețea extrem de complexă de înțelegeri parțiale sau complete între membrii unităților organizaționale de orice anvergură, de la o pereche de îndrăgostiți sau o familie, la o ligă a națiunilor sau acel segment mereu în creștere al omenirii la care ajunge presa prin ramificațiile sale transnaționale. Numai în aparență societatea este o sumă statică de instituții sociale; în realitate ea este reanimată sau reafirmată creator în fiecare zi de acte particulare de natură comunicativă care au loc între indivizii ce o alcătuiesc. Orice structură culturală, orice act individual care ține de comportamentul social implică, într-un sens explicit sau implicit, comunicare.

„Conceptual, putem privi societatea în mai multe moduri: ca o mulțime de persoane, instituții și activități concrete de roluri și relații; de reguli și sensuri. Perspectiva din urmă deține de multă vreme un loc

în studiul societății, dar a devenit cu adevărat importantă numai în ultimele decade, odată cu dezvoltarea unor variante mai subiective ale practicii sociologice, exemplificate de interacționismul simbolic, fenomenologie și etnometodologie.

A devenit un loc comun a privi societatea însăși ca pe o „construcție” socială și nu ca pe un simplu dat social, la care reacționăm sau ne adaptăm – așadar o forță exterioară asupra căreia avem un control redus”.¹

Societatea poate fi considerată drept „creația omului” și mare parte din ceea ce contribuie la crearea ei este activitatea simbolică-conferirea de semnificații și definiții experienței, care se poate întâmplă să nu aibă o realitate neambiguă și obiectivă în afară definițiilor furnizate de cultură și societate.

Mare parte din ceea ce înregistrează cultura umană este, de fapt, interpretarea experienței și conferirea de semnificații, adică ordine și predictabilitate, nașterii și morții și la ceea ce se întâmplă între aceste momente. Marea parte a artei, religiei, politiciii, filozofiei și chiar a științei este esențial o activitate interpretativă, care conferă un cadru în care să poată fi dat un sens diversității și discontinuității, să poată fi făcute alegeri și stabilite obiective.

În măsura în care viața socială poate fi gândită sau descrisă într-un mod sistematic, ea este un astfel de cadru de definiții, care sunt moștenite, împărtășite și create de membrii unei societăți, reafirmate adesea conștient sau inconștient și transmise sau retransmise urmașilor. În afara unor definiții parțiale, ca „națiune” sau „stat”, societatea este o abstracțiune, și din această perspectivă, ea nu există decât în comportamentul încărcat de semnificație al membrilor săi, în ideile și obiectele pe care aceștia le pot numi. Această concepție despre societate pune în mod clar accentul pe comunicare și are o serie de implicații care permit efectuarea unei analize comunicative a societății. Cea mai importantă este aceea că societatea există ca un

¹ McQuail, Denis, *Comunicarea*, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 18

corp de cunoștințe, împărtășite în diferite grade de membrii societății. Această cunoaștere are o anumită distribuție în sens statistic și există variații și discontinuități care reflectă probabil poziția în societate și experiența socială. Între membrii societății apar diferențe în ceea ce privește experiența și poziția, în conformitate cu vârsta și datele sociale, locul de reședință, munca, credințele, poziția de clasa s.a.m.d. Cunoașterea” socială variază în funcție de poziția socială și implică o variație a ceea ce este acceptabil sau considerat just, a normelor și valorilor, a sentimentului de identitate sau apartenență. Comportamentul care pare deviat sau dezorganizat poate fi reînțeles din această perspectivă ca reprezentând o definiție alternativă a ceea ce este valorizat sau relevant pentru un anumit subgrup sau o anumită subcultură. În loc de a trata minoritățile deviate ca „problematică” din perspectiva dominantă a majorității, noi suntem înclinați să le vedem ca ocupând o lume socială diferită, în care ceea ce e considerat a fi valoare în altă parte are un statut inferior și o mai redusă circulație.

„Privită dintr-o perspectivă sociologică tradițională, viața socială apare „structurată” adică modelată și menținută într-o formă stabilă de reguli, roluri și relații mai mult sau mai puțin general evidente. Aplicată comunicării, această abordare naște întrebarea: cine e probabil să comunice cu cine și în ce scop? Așadar, pornind de la cunoașterea structurii sociale – regularitățile relațiilor sociale – ar trebui să putem prezice direcția, frecvența contextul, scopul și uneori efectele comunicării. Diferența față de perspectiva menționată inițial este aceea că e presupus un anumit grad de determinare: „poziția” într-o structură socială este numai în mică măsură deschisă redefinirii sau negocierii. Putem numi unele dintre condițiile care anticipează structuri comunicative. Una dintre ele este proximitatea: persoanele aflate în apropiere, datorită locuinței, locului de muncă sau drumului făcut împreună e mai probabil să comunice între ele decât cele aflate la distanță. O altă condiție e similaritatea, cei aflați în aceleași împrejurări sociale sau care împărtășesc interese, credințe, activități e mai

probabil să comunice decât cei care diferă din toate aceste puncte de vedere.

Apartenența de grup este o altă condiție a intercomunicării existând, prin definiție, o mai intensă comunicare în interiorul unui grup decât între grupuri, iar direcția fluxului comunicativ este modelată de status-urile relative ale membrilor grupurilor și rolurilor diferite care le revin. În practică, toate tipurile de activități cooperante au consecințe similare pentru comunicare, specificându-se adesea mai exact scopul și elementele de control”¹. „Sociologia și psihologia studiază fenomenul comunicării ca relație interumană, ca formă specifică de interacțiune. Orice activitate comună în viața socială, producție, învățământ, cercetare științifică etc. presupune schimburi de informații, adică procese și relații de comunicare”².

În activitățile desfășurate la scara mare sau la nivelul întregii societăți, așa cum sunt politica și religia, există regularități complexe de interacțiune și adesea roluri comunicaționale specifice-așa cum sunt, de exemplu cele de „expert” în domeniul informației „releu informațional”, „lider de opinie” sau „adept” din rândul mesajelor. Întotdeauna când există o complementaritate de roluri în grupuri, organizații sau instituții, există și o serie de trăsături determinate de interacțiunea comunicativă.

De exemplu, se așteaptă din partea părinților să-și „socializeze” copiii, a șefilor de la locul de muncă să-și dirijeze subalternii, a liderilor politici să contribuie la formarea opiniilor adeptilor lor ș.a.m.d. În astfel de cazuri, funcționează reguli nescrise, înțelese de ambele părți, privind transmiterea și receptarea de mesaje având un conținut și un scop previzibil. Acceptarea acestor „reguli” comunicative face parte dintr-o serie de înțelegeri distribuite social și care adesea include alocarea puterii „legitime” ocupanților unui anumit rol.

¹ McQuail, Denis, *Comunicarea*, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 18

² Agabrian, Mircea, *Strategii de comunicare eficientă*, Editura Institutul European, Iași, 2008, p. 33

„Relația cu alți oameni nu este numai o problemă a conversației și acțiunii într-o manieră socială concretă. Ea înseamnă și folosirea simțămintelor și inteligenței pentru a putea să îi înțelegem pe aceștia. Când discutăm cu alți oameni, este important să fim capabili să „ne punem în locul lor”¹.

Acolo unde comunicarea dintre indivizi sau dintre roluri tinde să se repete, putem vorbi de existența unui canal de comunicare-un contact folosit în mod repetat. Este o noțiune abstractă, deși poate fi reprezentată de o conexiune fizică: un cablu, un drum o bandă de frecvență, un tub acustic etc. Dar și atunci când există o conexiune fizică, nu putem considera coextensivă cu un canal definit social, ea putând deservi mai multe canale de comunicare socială, așa cum se întâmplă de exemplu, cu o rețea rutieră, un sistem de comunicare în masă, sau o linie telefonică. Cu cât e mai liber accesul la un canal sau rețea fizică, cu atât va fi mai diversă mulțimea de contacte sociale pe care o reprezintă. Este ușor de observat că structura unei societăți-forma ei de organizare socială – este adesea reprezentată și exprimată de o structură identificabilă a canalelor și rețelelor de comunicare. De exemplu, caracterul centralizat al unor state moderne este evidențiat de harta rutieră sau de harta facilităților de telecomunicare.

Pentru a înțelege și explica forma și utilizările efective ale rețelei fizice de comunicare e necesar să examinăm organizarea socială a comunicării pe care o deservește. Formele de organizare socială și structurile formale sau informale ale contactelor umane tind să modeleze specific rețeaua comunicațională, care la rândul ei acționează în sens invers, constrângând sau facilitând comunicarea, după caz.

Fluxul comunicațional, așa cum este observat și înregistrat empiric, este considerat un factor important în reconstituirea și interpretarea structurilor vieții sociale (în sociometrie). Deși se poate pune la îndoială valoarea unor astfel de date în absența informației despre conținuturile care circulă prin canalele de comunicare, nu

¹ Agabrian, Mircea, *Strategii de comunicare eficientă*, Editura Institutul European, Iași, 2008

există nici o îndoială că acestea depind de structurile activității sociale”.¹

Există rețele care nu sunt conforme nici unei structuri fizice observabile. Acestea pot avea la bază legi sociale nescrise privind cine are acces la cine – adesea probleme legate de status-ul social sau de alte mărci. Liniile comunicării informale interpersonale sunt adesea restrânse la limitele clasei sociale, familiei, vecinătății, religiei sau rasei. Alte tipuri de rețele sau cercuri sunt bazate pe interese, cunoștințe, stil de viață, opinii sau ideologii. Așadar, canalele, rețelele și cercurile sociale sunt rezultatul existenței unei infrastructuri fizice, a unei similarități a participanților în termeni sociali, sau a unor teme comune, pe marginea cărora indivizii pot comunica. Pe scurt, ele au la bază canale și împrejurări, sau indivizi și subiecte.

În sensul cel mai larg, „mijloacele de comunicare” includ tot felul de limbaje și alte sisteme simbolice ce pot fi folosite pentru a comunica. O condiție necesară pentru participarea la comunicarea socială este posedarea anumitor priceperi sau mijloace, care, de obicei au o anumită structură de alocare. În cele mai multe dintre societățile naționale „moderne” există o limbă scrisă publică, ce satisface această condiție și permite comunicarea instituțională esențială în scopuri politice, economice și culturale. Acesta nu este întotdeauna cazul societăților în curs de dezvoltare și uneori chiar și în statele moderne apar variații privind accesul și competența. Unele variante de limbaj sunt restrânse la localități sau subculturi, altele sunt dobândite printr-o lungă educație sau apartenență la elite. Rezultatul este discontinuitatea, care ridică numeroase bariere în comunicare, legate de distribuția generală a puterii economice și politice. Acest lucru s-a întâmplat întotdeauna, deși tendința în cadrul formei statale democrat-birocratice a fost egalizarea accesului, reducerea decalajelor și inegalităților prin educație, comunicarea de masă și o oarecare „nivelare a standardelor. Dar chiar și așa, rămân numeroase inegalități care

¹ McQuail, Denis, *Comunicarea*, Editura Institutul European, Iași, 1999, pp. 21-22

amenință să crească odată cu creșterea volumului și complexității fluxului informațional. Mijloacele moderne de comunicare (de transmitere sau de receptare) utilizează astăzi tehnologii și echipamente costisitoare și necesită anumite priceperi-de exemplu operarea pe calculator. În timp ce în trecut discontinuitățile erau adesea rezultatul diferențelor culturale și sociale, în prezent ele sunt, în tot mai mare măsură, asociate discrepanțelor economice și de putere. Dincolo de ceea ce e disponibil pentru membrii individuali ai unei societăți ca priceperi și facilități comunicaționale de bază, există o cunoaștere specializată și mijloace de comunicare specializate. Practic, acestea sunt numai la dispoziția marilor organizații comerciale sau guvernamentale, sau a unei mici minorități dintre cei mai bine educați sau foarte bogați”. Folosim mijloacele diverse ale comunicării de masă pentru a ne extinde capacitatea umană de a comunica. De fapt, tipul de societate în care trăim este tocmai rezultatul acestei extensii”¹.

Comunicarea implică schimbarea, ea putând deopotrivă fi cauza sau efectul schimbărilor din structura socială (relațiile ordonate dintre actorii sociali). Este, de asemenea cert că, dacă lumea socială a cărei experiență o avem este și o lume simbolică, există o strânsă legătură între transformările materiale și structura de semnificații prin care este înțeles universul material. În sociologie, termenul de schimbare înseamnă în general un proces istoric pe termen lung, care implică reșezări importante în spațiul culturii și instituțiilor sociale.

S-a acordat multă atenție identificării etapelor generale ale schimbării în evoluția formelor sociale fundamentale. Este vorba de procese colective de lungă durată. Și deși interconexiunile dintre comunicare și societate sunt atât de strânse încât fac dificilă evaluarea relației dintre ele, merită să amintim câteva dintre direcțiile alternative de analiză și teoretizare privind această relație în cadrul procesului de schimbare socială.

¹ Agabrian, Mircea, *Strategii de comunicare eficientă*, Editura Institutul European, Iași, 2008, p. 82

Aceste câteva probleme ridicate în această lucrare ne permit să preconizăm și pe viitor preocupări în domeniul comunicării sociale. Avem nevoie de un cadru conceptual pentru a analiza și compara numeroasele tipuri diferite de activități și procese de comunicare implicate de faptul că intrăm și locuim într-o lume de semnificații pe care le împărtășim cu alții. Intenționăm să facem cât mai multe conexiuni posibil între comunicare și restul vieții sociale. În special vrem să urmărim cum structura relațiilor sociale, distribuirea puterii în societate și experiența noastră asupra diferențelor de putere care afectează și sunt afectate de comunicare.

BIBLIOGRAFIE

1. Agabrian, Mircea, *Strategii de comunicare eficientă*, Editura Institutul European, Iași, 2008
2. Dinu, Mihai, *Fundamentele comunicării interpersonale*, Editura All, București, 2008
3. McQuail, Denis, *Comunicarea*, Editura Institutul European, Iași, 1999.

CUPRINS

Partea I

<i>Nevoia de securitate și drepturile omului</i>	7
Conf.univ.dr. BAHRIN Dorel	
<i>Nesupunerea civică și consolidarea democrației</i>	13
Lector univ.dr. IANCU Alice	
<i>Perspectiva sociologică a statului în teoria relațiilor internaționale</i>	21
Prof.univ.dr. MOISE Leonida	
<i>Teorii ale democratizării statelor</i>	39
Prof.univ.dr. CHIRIAC Mircea Dănuț	
<i>Prezența negocierilor în viața socială</i>	53
Lector univ.dr. ALEXE Ioana Valeria	
<i>Administrația Monarhiei Autoritare</i>	65
Lector univ.dr. GRECU Florin	
<i>Feminismul și familia. Considerații istorice și conceptuale</i>	81
Lect.univ.dr. COVACI Mihai	
<i>"Cu hotărâre și maxim de efect": 105 ani de la reprimarea răscoalei țărănești din 1907,</i>	93
Prof. univ. dr. Jipa Rotaru	

Partea a II-a

<i>Evoluția conceptului de securitate. Curente și teorii</i>	103
FREY Carola Ioana, studentă anul III Științe Politice	
<i>Partidul Național Liberal în viața politică după 1990</i>	119
VLADU Ana-Maria-Alina, studentă anul III Științe Politice	
<i>Disparția partidelor social-democrate din România în perioada premergătoare instaurării comunismului</i>	129
NASTASIUC (Dudău) Manuela studentă anul III Științe Politice	

<i>Dimensiunea de gen în sectorul forțelor armate.....</i>	141
MICU Alexandra, studentă anul III Științe Politice	
<i>Stabilirea agendei publice</i>	153
VARGA George, student anul III Științe Politice	
<i>Cauzele crizelor și conflictelor internaționale.....</i>	161
CIOLACU Ion, student anul III Științe Politice	
<i>Procesul de comunicare.....</i>	173
STROPAN Cristian Aurel, student anul III Științe Politice	
<i>Spațiul și relațiile interumane.....</i>	185
Danci Ramona, studentă anul III Științe Politice	
<i>Mulțimile-teorii despre dinamica mulțimilor.....</i>	195
CIOLACU-NAGY Ionuț Cristian, student anul III Științe Politice	
<i>Evoluția femeii în planul personal</i>	203
POPESCU Mihaela-Elena, studentă anul III Sociologie	
<i>Procesul de comunicare și societatea</i>	211
PÂRVAN Marie Jean, studentă anul III Științe Politice	

Redactor : Elena DIATCU
Tehnoredactor : Florica BUDNIC
Postprocesare : Mihaela PASCHIA

Bun de tipar : 18.12.2012. Format : 16 / 61 × 86.
Coli de tipar : 14,25

Tipografia Editurii VICTOR
București, Calea Călărașilor 169
Tel. / Fax : 021-323 69 80 ; Mobil : 0722-54 24 57

